

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

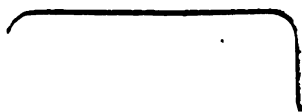
A6515

2

.855

Bücher-Handlung
in Stettin, Rossmarkt 11.
und vorräthig: alte und neue
schulbücher und Bücher jede
Wissenschaft zu den billigsten
Preisen.

3,50

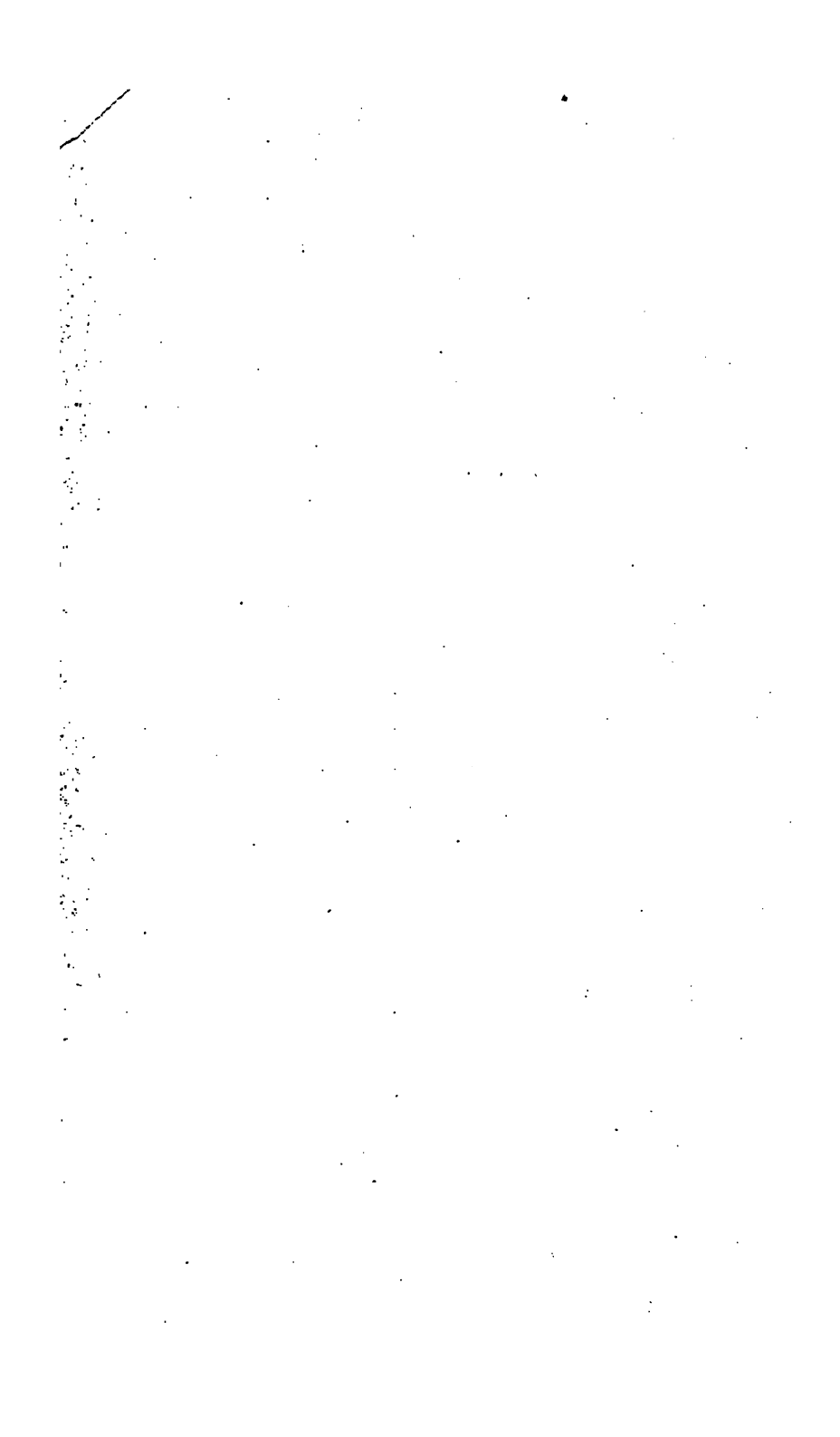

P. Rabbon.

—

CORNELII NEPOTIS VITAE.

Nepos, Cornelius.
CORNELII NEPOTIS
VITAE.

EDIDIT

GEORGIUS AENOTHEUS KOCH.

EDITIO STEREOTYPA.

EX OFFICINA BERNHARDI TAUCHNITZ.

LIPSIAE MDCCCLV.

ALZ9221

1855

DE CORNELII NEPOTIS VITA ET SCRIPTIS.

Cornelius Nepos¹, ortus ex illustri gente Cornelia, patriam habuit regionem Italiae septentrionalem, quae Romanis dicebatur Gallia citerior s. Cisalpina, quare a Plinio² in universum nominatur Padi accola, ab Ausonio³ Gallus. Hac autem ambigua Plinii Ausoniiue appellatione factum est, ut multi multa ad natalem eius locum adcuratius definiendum suspicarentur, quamquam omnes sine ulla probabilitatis specie. Sic, ut paucis rem absolvam, alii⁴ eum Hostiliae natum esse, in vico Veronensi, alii⁵ eum Parmensem, alii Novocomensem, alii Mediolanensem⁶ fuisse volunt. Paulo certius de tempore, quo vixerit, iudicari potest, si quidem cum auctor ipse passim in opere suo tum alii scriptores data opportunitate nonnulla protulerunt, quae ad prime spectant ad illud exquirendum. Nam Ciceronis quidem familiaris vocatur Gellio⁷, ipsumque Ciceronem cum eo literarum habuisse

commercium probabile est.⁸ Deinde aequalem eum fuisse T. Pomponii Attici⁹ ex praefatione Vitae manifestum est, qua Attico adeo inscripsit librum suum, et ex alio loco,¹⁰ quo se de Catonis vita et moribus plura in eo libro persecutum esse scribit, quem separatim de eo fecerit rogatu T. Pomponii Attici. Item amicitia usus est Catulli poetae nobilissimi.¹¹ Denique Cn. Pompeii et C. Iulii Caesaris tempora attingit, quoniam ipse mentionem iniecit interfecti Caesaris,¹² Atticum autem Caesarem inter ac Pompeium ortis dissidiis neutri se adiunxisse profitetur.¹³ Itaque cum Ciceronem ab a. 106 ad 43 a. Chr. n., Atticum, cui se superstitem fuisse declarat,¹⁴ ab a. 110 ad 33, Catullum poetam ab a. 86 ad 45 vixisse, Caesarem autem a. 44 occisum esse recte statuerimus, ex istorum hominum rerumque inter se instituta comparatione concedamus oportet, Nepotis aetatem incidisse in a. 80 ad 28 a. Chr. n.¹⁵ Natus igitur libera

1 Praenomen Cati (C.), quod qui praefigeret primus videtur fuisse Gifantius, omni caret librorum auctoritate. Cf. Mureti Epist. III, 7.

2 Hist. nat. III, 18.

3 Epist. 24.

4 Ut Onuphrius Panvinus, et ipse Veronensis, Antiqq. Veronens. lib. VI. p. 145 „Constantissimo civitatis nostrae testimonio Cornelium Nepotem, virum doctissimum et antiquitatum omnium peritissimum, Veronensem fuisse traditur, cui in summa curia cum reliquis Veronensibus illustribus etiam status posita est ex publica auctoritate. Ortus in vico Veronensi Hostilia. Pius quoque papa II. in Asiae descriptione eum Veronensem aperte fuisse scribit. Ad hunc Catullus opus suum misit tanquam civem suum: *quo dono lepidum novum libellum*." Cf. I. G. Vossius de hist. Lat. I, 14. Rankius de C. N. vita et scriptis p. 7.

5 Rezzonicius in Disquisit. Plin. t. II. p. 58 sqq., cuius verba repetenda curavit Giergius ad Plin. Epist. t. I. p. 463 sqq.

6 Lieberkuehniius-Pollmannianus Quaest. crit. p. 8.

7 Noct. Att. XV, 28.

8 Epist. ad Att. XVI, 5, 5 *Nepotis epistolam exspecto. Cupidus ille meorum? qui ea, quibus maxime yavqios, legenda non putet.* Cf. Suet. Caes. c. 55. Macrob. Sat. II, 1. Ammian. Marcell. XXVI, 1. Priscianus VIII, 4. t. I. p. 370 ed. Krehl.

9 Cf. Vit. Attici 21 sq.

10 Vit. Catonis 3, 5.

11 Is quidem primum carmen putatur dedicasse Nepoti his verbis:

quo dono lepidum novum libellum arido modo pumice expositum? Corneli, tibi, namque tu solebas meas esse aliquid putare nugas, iam tum quum ausus es unius Italorum omne aevum tribus explicare chartis doctis, Iuppiter, et laboriosis.

12 Vit. Attici 8, 1.

13 Ibid. 7, 1.

14 Ibid. 19, 1.

15 Sic fere Rankius p. 15. Et iam G. H. Vossius de hist. Lat. I, 1 eum et ante Caesaris dictaturam et eo dictatore et post eum, Titius (Procop. ad ed. Nep. p. 22.) usque ad a. 27 a. Chr. n., Heldius (Proleg. ad Vit. Att.

quidem sed ad exitium ruente re publica moribusque in deterius mutatis vidit cruentissima civium contra cives bella, vidit turbas atque caedes Marianas et Sullanas, Catilinae scelus, Clodii furores, Caesaris dominationem, prosperos Octavianus successus et longius aetate proventus M. Antonii interitum.

Minus nobis cognitum est perspectumque, quibus parentibus ortus sit et quomodo educatus. Tamen ex totius vitae eius rationibus, quantum eas persequi licet, haud inepte colligas, eum nobili, fortassis equestri loco natum atque omnibus fere iis artibus et disciplinis institutum esse, quibus illis temporibus ingenui Romanorum pueri institui solebant,¹⁸ quare cum non solum popularibus historicis, verum etiam Graecis scriptoribus, ut qui Graeci sermonis peritus esset, insignem operam praestitisse dubitari vix potest. His studiis adiunxit, id quod historiae scribendae consilium requirebat, simul adcuratorem quandam legum atque institutorum maiorum, item rei militaris notitiam. Nimirum omnino verisimile est, a patre filium iam puerili aetate Romam ductum esse, ibique deinde eum totam fere vitam consumpsisse in optimis artium literarumque studiis, maximopere in iis, quae ad historiam tractandam spectarent, excitatum et adiutum usu et consuetudine, quae inter ipsum intercedebat et Atticum, cuius adeo domesticis rebus propter familiaritatem saepe se interfuisse ait.¹⁷ Patrem autem locupletem fuisse et opulentum vel ex eo potest colligi, quod filio Romae licuit esse remoto a publicis muneribus honestissimoque frui otio.

Ut erat Nepos summa morum integritate ac suavitate, quod praeter aliud luculentum testimonium¹⁸ haud scio an familiaritas cum Cicerone et Attico contracta maxime nobis comprobet, ita philosophiae favebat, quatenus recte vivendi disciplinam continet, ut revera stoicorum placita secutus esse putandus sit. Nam philosophiam omnino omnem ei fuisse contemptui vereor ut recte sibi persuaserint homines quidam docti propter Lactantii iudicium.¹⁹ Neque ea scripta Ciceronis, quae Nepos legenda non putavit,²⁰ philosophica accipienda esse, quod Heusingerus voluit cum Poppa, sed poetica recentiores viri docti bene intellexerunt.²¹

Otiosum tempus, quo ipsum propter munerum vacationem abundasse supra ostendimus, collocavit in scribendis historiis. Atque ex iis quidem, quae scripsit, temporum ratione habita, quibus scripsit, primum locum obtinent Chronica,²² quorum tribus libris cum exterarum gentium tum Graecorum atque Romanorum res maxime memorabiles videtur amplexus esse.²³ Nonnulli, quibus accensendus est Rankius,²⁴ eum ligata oratione in iis usum esse contendunt, quod aperte et Catullus²⁵ nugae suas cum illius doctis et laboriosis chartis comparaverit et Ausonius ea ad instituendos pueros commendaverit. Quod utut est, in eo omnes fere consentiunt, Chronica illa circiter a. 50 a. Chr. n. absoluta esse, quamquam ex vaga Hieronymi Chron. Euseb. notatione ad annum Olymp. 185, 1 = 40 a. Chr. n., Cor-

18 Plinii Epist. V, 3, 6.

19 de div. instit. III, 15, 10, ubi Nepotem Ciceroni scripsisse discrete memorat ea, quae fragmentorum p. 97 ed. nostrae tertio posuimus loco.

20 Vid. supra adnot. 8.

21 Cf. Rinckius ap. Roth. p. L.

22 Vid. Gellius N. A. XVII, 21. Solini Polyhist. I. et 40.

23 Ita fere Luetkenhusius p. 29 et Heldius Proleg. p. 13.

24 de C. N. vita et script. p. 37.

25 Vid. adnot. 11.

p. 11.) ad extrema Octavianus tempora vixisse statuunt. Ceterum de mortis genere nihil prorsus compertum habemus, nam a Callisthene liberto venenis eum corruptum obliasse merum est commentum I. A. Fabricii (Biblioth. lat. t. I. p. 101 ed. Ernesti), qui male perspexit locum Plutarchi in Lucullo c. 43.

16 Cf. Vit. Attici I, 1.

Ibid. 13, 7.

nelius Nepos, scriptor historicus, clarus habetur, vix certi quidquam lucramur.

Sequuntur Exemplorum libri tres, cum laude commemorati a Charisio grammatico et Gellio,²⁶ quibus veterum populorum instituta atque mores descripsit. Hos libros non diversos fuisse ab opere de viris illustribus suspicatur Rankius.²⁷

Uberius atque copiosius porro composuisse eum constat Vitas Catonis et Ciceronis, unde illam Catonis vitam, qualem nunc habemus, in compendium eum redegisset et in librum de historicis Latinis recepisse recte existimant. Epistolas eum scripsisse supra iam indicavimus: praeterea geographica quaedam exaravit. Horum autem scriptorum praeter paucissima fragmenta nihil ad nostram pervenit aetatem.

Amplissimum vero atque praestantissimum opus illud haberi debet, quod de viris illustribus inscripsit et Attico suo dicavit, evulgatum illud circiter a. 34 a. Chr. n. Atque hoc quidem opus certe sedecim libris constituisse satis idoneus auctor est Charisius grammaticus, atque ex ipsorum veterum testimoniis indiciumque probabiliter conicere licet, totum illud has fere singulas partes comprehendisse: I. de regibus exterarum gentium. II. de regibus Romanorum. III. de excellentibus ducibus exterarum gentium. IV. de excellentibus ducibus Romanorum. V. de iuris consultis Graecis. VI. de iuris consultis Romanis. VII. de oratoribus Graecis. VIII. de oratoribus Romanis. IX. de poetis Graecis. X. de poetis Latinis. XI. de historicis Graecis. XII. de historicis Latinis. XIII. de philosophis Graecis. XIV. de philosophis Latinis. XV.

de grammaticis Graecis. XVI. de grammaticis Latinis.

Huius operis ex libro de historicis Latinis desumptae sunt vitae Catonis maioris et Attici, cui posteriori vitae mortuo Attico auctor nonnulla adiecit.²⁹ Ad eundem librum spectant fragmenta duo priora, quae ed. nostrae adiecimus p. 96 sq. Ex toto hoc librorum complexu integer servatus est liber de excellentibus ducibus exterarum gentium. In adornando eo duplex illud consilium, quod Horatius³⁰ poetarum proprium esse dicit, egregie executus est, namque id maximopere egit, ut Graecorum atque Romanorum et virtutibus et vitiis depingendis et inter se conferendis³¹ suos ipsius cives, qui rudes essent Graecarum literarum,³² ad frugalitatem, morum sanctitatem, veritatis studium, patriae amorem, alia, quae bona habentur atque honesta, excitaret et erigeret.³³ Quare pristinam rei publicae formam ac praestantiam ante oculos ponens commendat,³⁴ improbos mores vituperat, honestos laudat,³⁵ nec cuiquam inde mirum videbitur, quod passim suum de rebus hominibusque iudicium interposuit³⁶ et graves quasdam sententias intenuit.³⁷ Scribendi genus est tenue

²⁹ Vit. Att. 19, 1.

³⁰ Art. poet. 333 aut *prodesse volunt aut delectare poetae*.

³¹ Cf. Hann. 13, 4. Verissime C. G. Schellius: *Welche alte klass. Autoren soll man auf Schul. lesen t. 1. p. 191., immer weiss C. N. die Tüde des Menschen vor denen des Helden und Staatsmannes hervorzuheben, u. er versteht es, seinen Lebensbeschreibungen ein wahrhaft menschliches Interesse zu geben, das auch schon eine Jugendseele anzieht.*

³² Pelop. 1, 1. coll. Epam. 1 — 3. Praef. 1 — 7.

³³ Cf. Epam. 1, 3. Pelop. 1, 1. Thasyb. 2, 3, 1. Att. 19, 1. Multos istis temporibus fortius pro libertate loqui quam pugnare solitos fuisse ipse exprobrat Thasyb. 2, 4.

³⁴ Cf. Milt. 6. coll. 3, 6, 8, 3. Eum. 8, 2. coll. 3, 4. Phoc. 2, 2. Dion. 5, 2. Ages. 4, 2. Thras. 2, 4. Epam. 10, 3. Cat. 2, 3.

³⁵ Att. 13, 4. 17, 3. Ages. 4, 2, 3.

³⁶ Milt. 3, 7. Arist. 2, 3. Chabr. 3, 3. Pelop. 3, 1. Dat. 5, 4 et 11 extr.

³⁷ Dion. 5, 5. Timol. 4 extr. Chabr. 4 extr.

²⁶ Charis. I. p. 119 ed. Putsch. Gell. N. A. VII, 13, 11.

²⁷ de C. N. vita et script. p. 33.

²⁸ I. p. 113. II; p. 114 et 195 ed. Putsch. Cf. Gell. N. A. XI, 8. Macrobi. Saturn. Prooem. extr. Servius ad Virg. Aen. I, 372. C. N. in eo libro, qui vita illustrium (add. virorum) inscribitur.

illud, quod veteres dicebant,³⁸ simplicitate, perspicuitate, brevi verborum ambitu atque comprehensione conspicuum; oratio mire nos afficit nativa quadam elegantia atque venustate.³⁹ Insunt tamen nonnulla, quae aurea aetas respuat,⁴⁰ praeterquam quod inusitata quadam et negligentiore verborum compositione et continuatione, unde crebra est anacoluthiae figura, simplicitas illa turbatur.⁴¹ Magis etiam, et iure quidem, vituperatur, quod in enarrandis rebus gestis res cum rebus, homines cum hominibus haud raro commutaverit,⁴² quorum errorum aliqua pars etsi ducibus, quos secutus est, culpa dari poterit, tamen satis bona pars ipsi scriptori imputari debet, qui plus curae ac diligentiae in tractando et exornando argumento quam in rebus temporibusque rite notandis videtur collocasse.⁴³ Fontes autem, ex quibus sua hausit, ipse nominat Thucydidem, Xenophontem, Theopompum, Dinonem, Timaeum, Polybium, dubiae fidei auctores Sositum et Silenum, et, qui solo nomine innotuit, Sulpicium Blithonem, denique annalem Attici, alios haud dubie consulto praetermittens. Pro-

lix de his fontibus disputaverunt I. I. Hisely Delph. 1827, R. H. E. Wichers Groening. 1828 et Ekkerus in Nov. Act. Traiect. P. 3.

Iam vero de Vitarum genuino auctore earumque pristina forma etiamnum acerrima agitur quaestio, cuius modo summam propter angustos huius descriptionis terminos referre placet. Videlicet in omnibus fere codicibus nomen Aemilii Probi, quem Theodosii temporibus vixisse putant, tamquam veri auctoris adscriptum legitur, in aliquibus codd. cum epigrammate quodam per se satis obscuro et paene inepto, in uno codice cum nomine Cornelii Nepotis mire iunctum, quare primum Hier. Magius istum ipsum Aemilium Probum auctorem praedicare totumque Vitarum libellum ad Theodosianam aetatem detrudere conatur, praesertim cum et dicendi genus, quod supra tetigimus, multa habeat, quae eodem aperte ducant. Haec argumenta externa et interna verbosa disputatione deinde exposuit Guil. Frid. Rinckius,⁴⁴ cuius sententiam impugnavit I. Kohen.⁴⁵ Alii materiam Vitarum antiquam quidem esse contendunt, sed in compendium redactam atque in scholarum usum exornatam ab epitomatore quodam, sive is fuit Probus sive alius. Haec opinio a Casp. Barthio⁴⁶ prolata patronos nacta est C. F. Baehrium,⁴⁷ F. Nissenium,⁴⁸ alios. Atque similem in modum iudicaverunt H. Meyerus,⁴⁹ qui compendium illud ab ignoto ho-

38 Cíc. orat. 10, 20. Quint. XII, 10, 58 sqq. Cf. Kallenbach: *Ueber Geschichtserzählung* (Quedl. 1836) p. 26 sq.

39 Secundum propterea a Cicerone locum et tribulasse Ruhnkenium narrat Wytenbachius in vita Ruhn. p. 75 coll. 138. ed. Frotsch. (Frib. 1846). Cf. Muret. Var. Lect. VII, 1.

40 Ea tamen, quae vel maxime offenderent, iure nunc aut emendata sunt, velut prorsus vitiosa illa verbi *celandi* structura Alcib. 5, 2 itemque *pugnari coepit* Epam. 10, 3, aut vindicata, quod refertur *verum est* seq. ut, quod ipse Cicero semel iterumque dixit, v. Seyffert ad Lael. p. 78 et 362, deinde *abstinere se* Att. 22, 3, quod invenias ap. Tacit. de orat. 40.

41 Recte de his iudicat Nipperdeus p. XXXIV sq. ed. mal., iniquius Bernhardus in *Grundriss d. röm. Litt.* p. 540, 497 ed. sec.

42 Quod Romano scriptori elegantissimo toties accidisse nollem. Verba sunt Valckenarii ad Theoc. Adonias. p. 276 C. = 102 ed. Heindorf.

43 Post Reinesium, Petavium, alios A. Matthiae breviter disseruit de erroribus quibusdam Nepotis Altenb. 1819. Errores suos quosque loco omnes consignavit Nipperdeus in edit. mal.

44 *Saggio di un esame critico per restituire ad Emilio Probo il libro de vita cet.* Venet. 1818, quam disputationem theodisce interpretatus est D. Hermannus Lips. 1819, postmodo latino sermone ipse Rinckius retractavit in *Prolegomenis* edit. Rothli praemisit p. I — CLXII. Cf. Peck in *Jahrb. f. Philol. Suppl.* t. X. p. 73—98.

45 *Considerazioni sul Saggio di un esame critico* cet. Mediol. 1819.

46 *Advers.* XXIV, 18.

47 *Gesch. d. röm. Lit.* §. 208 (185).

48 *De vitis, quae vulgo C. N. nomine circumferuntur*, Rendsb. 1839.

49 *Zeitschr. f. Alterthumswiss.* a. 1835. num. 130.

mine seculo secundo post Chr. n. factum esse arbitrat, et G. Bernhardyus.⁵⁰ Neque defuerunt, qui totam hanc controversiam in medio relinquere satius putarent, in his F. A. Wolfius,⁵¹ Heldius,⁵² ut alios omittam. Contra vitarum, quales nunc habemus, legitimum auctorem esse Nepotem, istum vero Probum, et ipsum haud dubie personatum, eas modo cum aliis eiusdem argumenti opusculis in unum confudisse corpus, multi felicissimo successu demonstrare studuerunt, in primis I. Chr. Daehnius,⁵³ Alph. Walickius,⁵⁴ G. E. F. Lieberkuehnus-Pollmannianus,⁵⁵ I. Th. Luetkenhusius,⁵⁶ C. F. Rankius,⁵⁷ N. Madvigius,⁵⁸ quibus equidem accedens non possum quin Madvigii verba prorsus mea faciam: „Cornelium esse vitarum scriptorem mihi non eripitur, in quo nec ullum vestigium inferioris aetatis rerum aut cogitandi rationis deprehendo nec ullam notam sermonis temporum Theodosianorum, in quorum cognitionem paulo diligentius vellem se insinuasent, qui nuperrime etiam de Probantopere adseverarunt; tum autem Cornelii simplicitatem et minus politum dicendi genus et quodam-

modo quotidiano propius non cum Ciceronis excolta elegantia comparassent, sed cum iis notis familiaris et quotidiani generis sermonis, quae extant apud Caesarem, quamquam ipse multo elegantior est, et apud Varronem in rerum rusticarum libris, quatenus antiquarium non agit.“

Libellus ille medio quoque dicunt aevo saepissime descriptus est, postquam eum magistri in scholis potissimum ad erudiendos pueros lectitare coeperunt. Itaque magnus adhuc extat codicum numerus in Germania, Italia, Gallia, Hispania, Britannia aliisque terris, qui maximam partem ad seculum decimum quintum pertinent, excepto uno Guelferbytano, qui videtur esse duodecimi. Praestantissimus codex habetur Petri Danielis, Aurelianusensis, unde Danielinus vulgo dicitur, qui inde scripturae diversitates summa diligentia excerpserit, postmodo ad finem edit. Francofurt. 1608 typis expressas, nam codex ipse non sine magna rei criticae iactura intercidit. Secundo loco ponendus est Guelferbytanus, quem iam Iac. Fr. Heusingerus contulerat; nec contemnendi sunt Codd. Sangallensis, Leidensis, Vossiani, Marciani, alii. Plura qui cupit, is adeat Rothii dissertationem de numero et auctoritate codicum ad calcem edit. p. 207—257.

Editiones, quae ad conformationem orationis aliquid momenti habent quarumve ratio a nobis habita est in adnot. critica, hae sunt: ed. princeps Venetiis per Nic. Iensonum 1471. Brixiensis 1498. Argentoratensis 1506. Ultraiectina 1542. G. Longolii Colon. 1543. Hier. Magii Basil. 1563. Dionys. Lambini Paris. 1568. Io. Savaronis Paris. 1602. Iani Gebhardi Ien. 1635. I. H. Boecleri Argent. 1640. Io. Andr. Bosii Lips. 1657. Augusti van Starveren Lugd. Bat. 1743 et auctior cura G. H. Bardilli Stuttg. 1820 2 tom. I. M. Heusingeri Ien. 1747. F. N. Titzii Pragae 1823. A. Iau-

⁵⁰ *Grundriss der röm. Litt.* p. 541, 105 ed. sec. „Der Verfasser hat vielleicht mehr eine Redaction als einen Auszug gemacht.“

⁵¹ qui lepidè in Hanhartii *Erinnerung an F. A. W.* (Bas. 1825) p. 92 „Es ist auch noch die Frage, ob das schmdchtige Werkchen, voll der schlimmsten Fehler in Geschichte u. Geographie, von dem berühmten Nepos sei, vor dem Catull einen solchen Bückling machte.“

⁵² *Proleg. ad vit. Attici.* Vratisl. 1826.

⁵³ *Disp. de vitis excell. imp.* Clazae 1827.

⁵⁴ *De Corn. Nepote.* Dorpati 1832.

⁵⁵ *Quaestiones criticae de auctore vit. cet.* Lips. 1837, denuo in *Vindiciis librorum iniuria suspectorum*, in quibus inest *defensio C. N. contra Aemilium Probum* librarium. Lips. 1844.

⁵⁶ *Comm. de C. N. vita et scriptis.* Monast. 1838.

⁵⁷ qui, postquam in *Comm. de C. N. vita et scriptis* (Quedlinb. 1827) Graecorum imperatorum vitae Nepoti abudicavit, posthac mutata sententia eas omnes tribuit Nepoti teste Lieberkuehnius l. I. p. 66.

⁵⁸ *Opusc.* II. p. 123.

manni Monach. 1827. I. Chr. Dahnii Lips. 1827 et Helmstadii 1830. F. S. Feldbauschii Heidelb. 1828. F. A. Ecksteinii Hal. 1841. I. R. Koenii Monast. 1846. R. Klotzii Hanov. 1846. Omnium optime autem meruerunt de emendando Nepote C. L. Rothius (Basil. 1841), C. Beneckius (Berol. 1843) et C. Nipperdeus, qui et maiorem (Lips. 1849) et minorem editionem (ib. 1851) paravit. Cf. I. Freudenbergh in *Rhein-Westphäl. Mus.* a. 1841. fasc. 2. p. 134 sqq. et 1844 p. 302—311. C. F. Bachrius in *Heidelberg. Jahrb.* 1842. p. 98 sqq. H. Heerwagen in *Münchener gel. Anzeig.* a. 1846. num. 28—32. R. Klotzius in *Jahrb. f. Philol. u. Pädagog.* a. 1840 vol. XXVIII. p. 460 sqq. a. 1847. vol. XLVI. p. 34—92. Singulos locos diligentius tractarunt C. Nipperdeus in *Spicilegio crit. in C. N.* Lips. 1850. et additis C. Halmii coniecturis A. Fleckeisenius in *Schneidew. Phil. t. IV.* p. 308—351.

Quam ipse in constituenda scriptoris oratione secutus sim viam, breviter de locis quibusdam deinceps disputata docebit, in quibus quam respexi Nipperdeii editionem, eam minorem esse monitum velim lectorem.

PRÆFATIO. Hanc inscriptionem ab Longolio primum præfixam plerique libri omittunt. || 4. *ad coenam*, sc. ad oblectandos viros, dedi cum Nipperd. et vestigiis cod. Guelf., in quo scriptura *scenam* super lineam mutata in *cenam*, ut postmodo corr. R. Bentleius ad Phaedri fab. IV, 24, 6. Rothius cum libris *ad scenam*, quem morem Boettigerus (Opusc. lat. p. 333 ed. Sill. cf. eiusd. *Kleine Schrift.* t. I. p. 306 ed. Sill.) defensor ad mimicas viduarum Laconicarum saltationes in theatris atque ludis sollempnibus putat referri posse. || 8. *tum* alterum inclusimus, Rothius et Nipp. om. In plurimis libris fluctuat inter *cum* et *tum*.

MILTIADES. III, 1. *ipsarum* ex libris dedi, Lamb. *ipsorum*, Nipperd. *suarum*. || 4. *et facile effici posse* cum Rothio et Nipperd. ex

librorum vestigiis. Vulgo *id et f. cet.* || V, 1. *valeret* Rothius (in Corr. et Add. p. 258) et Nipperd. cum opt. codd. Daniel., Guelf. et Leid. pro vulg. *valuerit*, quod defendit Haasius ad Reisigii Schol. gramm. p. 549. adnot. 479. || 5. *est his (us) nobilius* optimi libri, unde C. Halmius *extitit* em. coll. Ellendt. ad Cic. de or. I. p. 87. || VII, 5. *quoniam* causam significat ex mente fratris adiectam, quare *posset*, ut Them. 10, 5. Eum. 9, 6. Klotzius alique *quum (quom)* coll. Haasio ad Reisigii Schol. gramm. p. 530. adn. 468. || VIII, 2. *in imperiis magnisque*, i. e. et quidem magnis, ex optimis libris cum Rothio et Nipperd. pro vulg. *magistratibusque*. || 3. *Chersoneso* pro vulg. *Chersonesi* ex optimis libris. Nipp. et Fleckeis. in add. || 4. *communitas* Roth. et Nipperd. cum bonis libris, vulg. *comitas*, cf. Madvig. ad Cic. de fin. p. 280.

THEMISTOCLES. I, 1. memorabilis est lectio codd. Guelf., Voss. et Sang. *emundata* pro *emendata*, recepta a Rothio. || 2. *est ordiendus* Rothius et Nipperd. ex pluribus libris bonis, quibus tamen obsequi dubitavimus. || Ibid. *Acarnanam* cum omnibus fere libris (nisi quod variant inter *Acharnanam*, *Acarnaniam* et sim.) et Rothio retinimus. *Halicarnassiam* Nipp. || II, 3. *quae effecta* Roth. et Nipperd. cum optimis libris, vulg. *qua*. || IV, 2. extr. fortassis ante fore excidit *ratum* propter antecedens *præerat*. || VIII, 3. extr. *hosp. fuerat* multi libri, ut non multum recedat Nepos a Thucyd. I, 136 *ὄντα αὐτῶν οὐ φίλον*. Cf. Sintenis ad Plutarchi Them. p. 154 (Lips. 1832). *erat* cum Roth. et Nipperd. ex Daniel. et Guelf. retinendum putavi. || 6. *escendit* Roth. et Nipperd. cum Daniel., Leid. et Voss. Reliqui libri *ascendit*, quod unice probat Doederlinus Synon. t. IV. p. 61. || IX, 2. *hominum Grai*. Roth. (in Corr. et Add. p. 259) cum Gud. et Voss. A et C, vulgo *omnium*. || X, 4. *statua in foro Magn.* cum Nipperd., qui singularis numerus haud dubie latet in

corrupta scriptura cod. Marciani A statuat vero Magn. A Thucydide quoque I, 138. unum modo *μνημείον*, a Plutarcho Them. c. 32 *τάφος λαμπρός* memoratur, quamquam haec parum faciunt ad stabiliendam illam lectionem. Rothius cum reliquis libris et scriptis et editis statuatur.

PAUSANIAS. I, 3. *sed primum in eo reprehensus, quod, cum cet. cum optimis libris tuerentur Rothius et Nipperd., qui post verbum dedisse plenam interpunctionem exhibentes scriptorem subito mutata structura negligentius orationem continuasset censent, quam legitime debuisset ita conformare: quod, cum ... posuisset, epigramma scripsit vel scripsisset.* Talem vero anacoluthiam in tanta enunciati brevitate vix excusaveris, quare cum Heusingero minori facta incisione post *dedisse* hunc verborum nexum restituere satius habui: *sed primum in eo est reprehensus, quod, cum ex praeda ... dedisse, hos versus Lac. exsculpsit*, quam rationem pluribus viris doctis nuper comprobata esse video, quamquam vel sic sententiae ipsius simplicitatem quandam et perspicuitatem desideramus, qualis sit oportet: reprehensus est in eo, quod epigrammate gloriose scripto Lacedaemoniis locum s. causam dedisset hos versus delendi. Ipsum epigramma Graecum, a Pausania III, 8, 1 Simonidi vindicatum (cf. Schneidewini Delect. poes. Gr. p. 418) in medium protulit Thucydides I, 134 *Ελλάνων ἀρχαγὸς ἐπὶ στρατὸν ὄλεος Μήδων Πανσανίας Φοίβῳ μνάμ' ἀνέθηκε τόδς*, unde Fleckeisenius ante donum excidisse putat *id.* || II, 4. in verbis *se adiuvante te redacturum pron. te*, quod a libris abest, nimirum absorptum antecedentis vocabuli terminatione, adieci, quoniam et sententia postulat et Thucydidis locus (I, 128) a scriptore expressus, unde simul apparet, *adiuvante te connectenda esse.* || III, 4. *cum clava recte Nipp. ex subsidiis codd. Daniel., Guelf., Schott., in quibus lava,*

quo et *lava* codd. Sangall., Leid., Voss. utriusque ducit. Marcianus, Kil., Boecl., Cantabr., colleg. Rom. et ed. Argent. *lancea*, ed. Ultrai. et Veneta (a. 1471) ex Aldo *scytala* auctore Thucydide (I, 131), quam scripturam recentiores editores maximam partem amplexi sunt. Sed et alibi Graeca vocabula Latinis ita reddidit Nepos, ut *δοτρακισμὸν* testarum suffragiis Them. 8, 1. Arist. 1, 2. Cim. 3, 1. || 6. *εἰλωται*, qui alii sunt *εἰλωτας*, scripsi cum codd. nonnullis, quamquam in his Graeca vox mendose exarata. Reliqui libri *ilotae*, quod ex Daniel. Rothius recepit, *ilotae, elotae* et sim., Nipperd. *hilotae*. || IV, 6. *nec Zumptio Gr. lat. §. 535. in neve mutandum videtur coll. Thras. 3, 1. 2. Epam. 1, 1. et Handii Tursell. t. IV. p. 120. || V, 2. eum ante sequebantur addidi ex Daniel. cum Nipperd. || Delphici, sc. oraculi (cf. Index s. v.) omnes libri, Lambinus dei Delphici auctore Cic. de leg. I, 22, 58 extr.*

CIMON. I, 1. *Atheniensibus omnes libri praeter unum Kil., qui Atheniensium.* || II, 5. *qua ex Magii ed. recepi cum Nipperd., Rothius cum libris quae.* || IV, 2. *aliquem offensum fortuna cave explices: cui fortuna adversa s. inimica esset, nam tum expectamus et minus bene vest., cum fortuna h. l. nihil aliud sit quam forte s. fortuito (quod posuit Nipp.), ad Graecorum exemplum ἐκ τύχης ap. Plut. Cic. p. 883^e. Aelian. V. H. 2, 13 extr. et κατὰ τινα τύχην ap. Plut. Quaest. Graec. 298^e.*

LYSANDER. I, 1. *in Peloponnesios, quae verba Nipperd. eiecit, cod. colleg. Rom. et quattuor vet. editiones, adversus Pel. cod. Haenel., Vat., Kil. et Voss. B. Reliqui omittunt praepositionem.* || II, 2. *proinde ac si [non] ed. Ultrai. A libris, quos secuti sunt Roth. et Nipperd., abest negatio.*

ALCIBIAD. II, 1. *Graeca lingua loquentium cum Heusingero et Nipp. coll. Milt. 2, 3. Dion. 1, 5. Libri et inde Roth. Graecae linguae eloquentia.* || Ibid. *reminisci, quod omnes li-*

brī habent, retinui cum Rothio et Doederlino Synon. lat. t. I. p. 170 sq. *eminisci* Heusing., cf. Mueller ad Varr. de ling. lat. 6, 44. *Nipp. com- minisci*. || Ibid. *tribueret* cum bonis libris Roth. et Nipperd. || 2. *amore Graecorum* optimi libri pro vulg. *more*. || 3. *odiosa libri, odiose* ed. Ultrai., unde Th. Bergk. Mus. Rhen. a. 1849. VII. p. 158 *odiose multa, multa del. iocoseque fecit*. *Nipp. quod licitum est otioso, multa* cet. || Ibid. extr. cap. ex Daniel. et Marc. cum Rothio et Nipperd. *dedit potiora*, i. e. nisi maiores s. graviores res, quas gessit, praestantiores istis haberemus. Vulgo *potioraque*. || III, 2. *Mercurius Andocidis*, sicut *Ἀνδοκίδου Ἐμῆς* ap. Aeschin. in Tim. §. 125 et Plat. Alcib. c. 21. *Libri Andocides*. || IV, 2. *quo exisset* cum Lamb. et Nipperd. me scripsisse nollem, nam quod libri offerunt *quo si exisset*, optime poterit ita explicari: *quo*, i. e. ut eo tempore, *si exisset, ut absentem*, i. e. utpote s. quippe qui abesset, eum *aggrederentur*. Klotz. *quum ex.*, audacius Fleckeis. *quo classis exisset*. || V, 2. *id Alcibiades d. celari non p.* cum Gesnero ap. Heusing. et Nipperd., libri *Alcibiadi*. || 6. *Asiae*. Nipperd. corr. *Thraciae*. || VI, 3. *persequebantur* cum libris Roth. et Nipperd., *prosequebantur* Savaro ex emend. Mureti. Ibid. *coronis aureis taenūsque* ex emendatione Mureti Var. Lect. XV, 7, quam praedicat Ruhnken ad Tim. Lex. Plat. p. 247 (= 206 ed. meae), cf. Jacobs ad Philostr. Imagg. p. 225. Nipperd. (cf. eius Spicil. crit. Addend. p. 106) cum Westermann *laureis*, quarum solarum usus in Olympiorum victoria, atque idem error sublatus a I. Lipsio ex Vellei. Pat. II, 40, 4. p. 244 sq. Kritz. || Ibid. *reminisci* cum Daniel. Rothius et Nipperd., ut sit infinitivus qui dicitur historicus, v. Eum. 9, 1. || 4. *in ante astu* add. Nipperd. || X, 2. *verba irrita futura* omittunt Roth. et Nipperd. cum melioribus libris, et haud dubie adiecta sunt a librariis male perspecta verbi *enuntiandi* notione et structura. || Ibid. *nontulit*

hoc plures libri, optimi vero *hunc*, quod a Rothio et Nipperd. receptum et ipse nunc praefero. || XI, 1. *correxī constitērunt*. Daniel. et Gif. *consuerunt*, Voss. A., colleg. Rom. et Aldus *consenserunt*, reliqui *conscierunt*. Vulgo *consentire consue- runt*. Nipperd. *conspirant*.

THRASYBULUS. IV, 2. *multa milia iugerum agri*, ut Liv. VI, 13; VIII, 21. Plurimi libri *agri et*. Nipperd. *cum Mit. agri munera ei, multa milia iugerum, darent*.

DION. I, 2. *quae non minimum com- mendatur* libri, i. e. quae magnam habet commendationem, quae grata est et accepta, ut Tac. ann. XV, 59 „uxor sola corporis forma commen- data“ et Vellei. Pat. II, 29, 2 de Pompeio „fuit hic forma excellens non ea, qua flos commendatur aetatis, sed ex dignitate constantiaque.“ *non minimum Atticorum est οὐκ ἐλάχι- στον*, ut ap. Liv. XXXIII, 6, 6. Lambinus et Nipperd. *commendat*. || II, 5. *verba ut somno* tamquam spuria expunxit Nipperd., sed aperte voluit Nepos, illum tamquam naturali somno oppressum obisse. Similiter utrumque iunxit Virg. Aen. I, 680 et Sophocles Oed. T. 65 *εὐδαι- νῆν*. || V, 4. *interpunximus* cum Nipperd. *classem oper. adversario- rum* (sc. ut eam aggrederetur), *ratus* cet., probante Doederlino Synon. lat. t. III. p. 58. Reliqui, in quibus est Rothius, *adversariorum ratus nemi- nem* cet. iungunt. || 5. extr. *Dionysium pro Dione* posuit Nipperd. || VI, 3. *qui, quod pr. non concedebat* cod. colleg. Rom. et Voss. A., *quique* Leid., *qui quidem pr.* reliqui. Klotz *quia*, Fleckeis. *qui ei*. || VIII, 3. *con- iuratione*, i. e. mutuo iureiurando, optimi libri, reliqui *coniurationem*. || IX, 1. *in concl. edito* libri. Dedericus in *Zeitschr. f. Alterthumswiss.* a. 1835. p. 437 addit *lecto*, Fleckeis. *corrigit addito*, quod per fenestras traditus esse dicatur gladius §. 6. || 6. *propria* omnes libri praeter unum coll. Rom., qui *propitia*, quod et Longolio in mentem venit.

IPHICRATES. I, 4. *appellantur* om-

nes libri et scripti et editi, *appellantur* coni. Fleckeisenius.

CHABRIAS. I, 2. post *Agesilaum* aliquid excidisse putant, *Rothius retardavit vel decepit vel simile quid, Klotzius sic circumvenit*, Fleckeis. *eo frustratus est, quod post catervis.* Equidem cum Nipperd. aliisque anacoluthiam quandam esse statuo, ut scriptor talem fere nexum animo sibi finxerit: *Agesilaum ... progressu prohibuit suosque revocare coegit.* || 3. *his statibus in statuis ponendis ut., cum cet.* ed. Ultrai., libri *his stantibus statuis pon. ut., cum cet.* Puteanus pro *cum* maluit *quibus*, Nipperd. cum Scheffero *quomodo*, sed verba *cum victoriam essent adepti* ita cum antecedentibus iungenda sunt: „ut postea athletae ceterique artifices, cum victoriam essent adepti, his statibus (i. e. quibus victoriam essent adepti) .. uterentur“, ut ratio, qua illi se fingi voluerint, satis dilucide declaratur. Westermannus ap. Nipperd. (Spicil. crit. Addend. p. 106) *ut p. athletae cet. art. suis statibus in statuis pon. iuberent uti, cum cet., Maur. Hauptius ibid. ut athl. c. art. in [stantibus] statuis ponendis uterentur eodem statu, quo cet.* || III, 3. *quo et licebat, sc. abesse (= abisse)* recte Nipperd. cum libris. Rinckius et Klotzius *cum ei lic.*, ut in marg. Marc. B. Vulgo *quoad.* || 4. *ab invidia futuros libri, afuturos* ed. Ultrai., quod amplectitur Klotzius, cum simplex *v. esse ab cet.* tantummodo de loco dici possit. || IV, 2. *gubernatorem* libri, ut *asyndeton* statuendum et *apodosis* quaerenda sit in verbis *ipse sibi p. fuit.* Ed. Ultrai. *gubernatoremque.*

TIMOTHEUS. I, 2. *in quo oppugnando* cum pluribus iisdemque optimis libris Rothius et Nipperd., ad seq. *id referentes* („das, bei dessen Belagerung“), ut in universum iterum significetur Samos. Quae ratio ve-reor ne iusto sit impeditior, quare dedi cum reliquis libris *in qua oppugnanda.* || III, 3. *oreretur* cum Guelf. Roth. (in Corr. et Add. p. 260) et Nipperd. Cf. Haasius ad Reisigii

Schol. lat. p. 251. adn. 293. Vulgo *oriretur.* || *ut in sua manu esset fortuna recte explicat* Nipperd. de consilio: ut fortuna in sua ipsius (fortunae) manu, i. e. potestate esset, „damit das Geschick über ihn (den Chares) dann freiere Hand hätte.“ Lambinus ut *si.*

DATAMES. I, 1. *in militum numero* Nipperd. et Fleckeis. coll. inf. 9, 2. Milt. 3, 2. Att. 1, 4. et Ellendt. ad Cic. de or. II. p. 366. Libri om. in. Ed. Ultrai. *e militum numero.* || III, 5. *summa imperii tradita sunt* cum optimis libris Rothius recte opinor, nam summa dicuntur, quae in suo genere sunt maxima et primum locum tenent, unde proprie de honoribus, dignitate et potentia, quibus aliquis reliquos superat, auctore Kritzio ad Vellei. Pat. II, 76, 4. p. 355. Pauci libri *est*, quod recepit Nipperd. || IV, 4. *quae cum speculatur* cum Daniel. Nipperd., vulgo *quem.* || IX, 1. *vitavi libri, evitavi* Nipperd. || XI, 3. *pareret optimi libri, pararet* vulgo. || Ibid. *impositum* (impostum) libri, infossum Nipperd. cum Heusingero, quo facile careas.

EPAMINONDAS. I, 1. *priusquam scribamus* Nipperd. cum omnibus libris praeter Guelf., in quo *scribimus* probante Rothio (in Corr. et Add. p. 260). || 4. *extr. omnium* libri, *animi* propter oppositas res gestas Nipperd. cum Koenio coll. Ages. 8, 1. Cic. de fin. IV, 7, 16 et V, 13, 36. || II, 5. *quoad stans* cum Arg., Ultrai. et Ven. Nipperd., *quo adstans* cum libris Rothius et editor Halensis. || III, 4. *fide* libri, *idem* corr. Nipperd., *isdem* (iisdem) Maur. Hauptius ap. eund. (Spicil. crit. Addend. p. 106). || Ibid. ad verba *aut virgo am. nubilis* repetendum esse *esset* bene vidit Heusing., quod cum durius videretur Fleckeisenio, correxit *aut esset v. am. n.* Lambinus del. *quae.* || IV, 4. *attulerat* ex Daniel. cum Nipperd. coll. Milt. 3, 4. *attulisset* Rothius cum reliquis libris. || 6. *possemus* omnes libri praeter Guelf., in quo *possimus*, i. e. si liberet, at minime eiusmodi expositione videtur opus esse, cf.

Cic. Tusc. I, 34, 84. de or. I, 9, 38. Salust. Cat. 7, 7. Fleckeis. *possumus*. || Ibid. ad quorum ex anteced. vitam pertinet. Fleckeisen. mavult *vitae* addere. || V, 3. *revocas* cum Klotzio, edit. Halensi et Nipperd., *evocas* Rothius cum libris, *sevocas* vulgo. || VI, 2. *liberos procreasse* pro vulgari *procreasset* ex Daniel. Rothius et Nipp., i. e. et cum is patrem suum interfecisset, (eum) ex matre liberos procreasse. Cf. Them. 7, 5. Wunder ad Cic. p. Planc. p. 232. || VIII, 2. pro *periculo* Aldus *sepulcro*, quod probat Fleckeis., sed vid. Ind. s. v. || 3. *ausus fuit*, quod omnes libri habent excepto Marc. A., in quo *aus. est*, Nipp. iure retinuit cum Rothio et bene explicuit contra Madvig., qui Opusc. II. p. 223 scribendum esse contendit *aus. fuerat* vel *est*. De indicativo v. Haasius ad Reisigii Schol. lat. p. 386 sq. et Madvig. Opusc. I. p. 189. || IX, 1. *huius causa* ex libris Rothius et Nipperd. pro vulgato *casu*, quod num in libris quibusdam exstet, dubitari potest. || 3. *emissurum* libri et nuperi editt., *amissurum* ed. Arg. et Ven. Cf. Doederlini Synon. t. III. p. 286. || X, 3. extr. *pugnare coepit* ex codd. vestigiis dedi cum Rothio, in Guelf. *pugnatum est*, in pluribus *pugnavit*. Ed. Ultrai. *pugnari coeptum est*, Aldus *pugnari coepit*, Nipperd. cum Klotzio *pugna coepit*.

PELOPIDAS. II, 1. verba *sed ut quemque ex proximo fors obtulisset locum*, quae in omnibus libris ita leguntur, sanissima sunt, modo interpungas post *sed*, ut *niterentur pendeat ex superiori quo, et explices quemque ex proximo locum* ad eam normam, qua dicitur *proximus quisque locus*, quamquam magis ex usu fuisse fateor: *ut cuique ex pr. locum f. obt.* Klotz. *sed ut, quemque l. obtulisset*, eo cet. Nipp. cum Madvig. ad Cic. de fin. p. 848 *sed ut, quem ex pr. locum* cet. Ad sententiam cf. Liv. XXII, 5. || 5. extr. *deverterunt* pro *deverunt* Nipp. de coniectura Lambini. || III, 2. *ab Archino uni ex his, Archiae* ex librorum vestigiis cum Nipp., Aldus *ab Archia hierophante*,

Klotz. *ab Archia cognomini eius Archiae*. Cf. Plut. Pelop. 10. || Ibid. de *prof. eorum* cum Nipperd. ex libris. In Daniel. supra lineam de *prof. exulum*, quod recepit Rothius. || IV, 1. *liberandarum Thebarum* libri, quod hoc modo explicandum: hanc sibi propriam laudem peperit Pelopidas, quod liberaret Thebas. Aliter G. T. A. Kruegerus Gramm. lat. §. 488 adn. p. 641. Nipperd. cum Madvig. Epist. crit. ad Orell. p. 137. *liberatarum*.

AGESILAUS. I, 3. *feri*, sc. regem, quod alii temere addere voluerunt, cf. Dedericus Zeitschr. f. Alterthumswissenschaft a. 1835. p. 440. || 3. *aucto numero* cum libris, Nipperd. cum Bosio *aucti*, Feldbauschius *addito*. || VIII, 2. ad *homines non beatissimos* facili negotio suppleris *accubuisse* vel in universum *esse*, quod in cod. Sangall. supra scriptum et Fleckeisenio iudice post *homines* orationi inserendum.

EUMENES. II, 2. pro *commendasse* plenius multi libri idemque optimi *commisisse vel commendasse*, quatuor tamen, in quibus Leid., et edd. Arg., Ven. et Ultrai. aut *commendasse* aut *commisisse* solum tuentur, quod posterius Nipperd. praetulit. || III, 1. *internicionem* dedi cum Guelf. et Marc., vid. C. E. Ch. Schneider ad Caes. b. G. I, 13, 5. p. 29. Rothius et Nipperd. *internicionem*. || III, 5. ad *prudentissimum* codd. colleg. Rom., Leid. et Voss. A. addunt *consilium*, quod in aliis supra scriptum. Nipperd. *itaque hoc ei visum est prudentissimum*, ut cet. || V, 1. pro *Antigono* Nipperd. cum Staverenio *Antigene*, sed error scriptori ipsi relinquendus, cf. Ind. s. v. || 5. pro *plane* in Guelf. supra scriptum *plane*, quod placet Fleckeisenio. || VII, 2. *administrari* Nipp., deinde idem cum Heusing. *quod effecit*. || VIII, 7. *item* optimi libri, sed supra scriptum in plerisque *iter*, quod editt. receperunt, et praeterea Nipp. *quo habebat*. || IX, 1. *quaerere* optimi libri, *quaeritur* supra scriptum in Voss. et Leid. (et fortasse

Guelf. cf. Roth. in Corr. et Addend. p. 261), unde recepit Nipperd. Cf. Alcib. 6, 3. || 3. *praecepit* Nipperd. cum Lambino, *praecepit* libri. || X, 1. *Hic Eumenes* libri, *Sic Eum.* Heusinger. || XI, 5. post Eumenis verba lacunae signa posui cum Nipperd., qui hanc fere sententiam requiri monet: „Nam cum in proeliis comminus pugnare consuesset, nemo eorum, qui manum cum eo consecuerunt, par ei esse potuit. Id quod mirabilis aspectus eius faciebat.“

PHOCIOX. II, 1. *Idem cum ... pervenisset* dedi cum Scioppio et Nipperd. Omnes libri *Eidem* et cod. Sangall. *provenisset*, Lambinus *permansisset*. Fleckeisenius repetito verbo *pervenienti* offensus conl. *Item cum ... pervizisset*, Dedericus in *Zeitschr. f. Alterthumswiss.* a. 1835. p. 447 *Eidem cum ... prospere processisset fortuna.* || III, 3. init. *huc eodem* in plerisque libris supra scriptum, Rothius et Nipperd. cum ipsis libris *hoc eodem.* || IV, 2. *in iudicio* unus Kil., quae Nipperd. cum anteced. iunxit.

TIMOLEON. III, 4. *obtinere*, sc. posset, cum Nipperd. posui. Libri *obtinere*, quod, cum Timoleon regiae potestatis participes non esset, reiciendum.

DE REGIBUS. I, 1, *Graecae gentis* multi libri, quamquam optimi *Graeciae*; cf. Alcib. 7, 4, ubi libri ad unum omnes *Graeciae civitatis.* || Ibid. *videantur* ex optimis libris cum Rothio et Nipperd., *videbantur* deteriores. || 3. *Macrochir quoque et Mnemon* optimi libri, quoque om. Vat., Voss. B et Kil. *Macrochir cognomine et Mnemon* Nipperd., *Macrochirque et Mnemon* Maur. Hauptius ap. eund. (Spicil. crit. Addend. p. 106).

HAMILCAR. I, 5. *in quo* cum ed. Ultrai. et Nipperd., cui tanta ferocia est ablativus, coll. Timol. 2, 3. Libri *in qua.* || 6. *Catulus* abest ab optimis libris.

HANNIBAL. I, 2. *Rom. videtur superare potuisse* Nipperd. cum paucis, sed optimis libris pro vulg. *videtur*, quod Wexius ad Sophocl.

Antig. t. II. p. 192 Graecorum more atque exemplis explicat: Rom. superare potuisset, ut videtur. || V, 2. *quo rep. obiecto visum* cum ed. Ultrai. et laumanno coll. Cic. Acad. II, 16, 49 „*si tale visum obiectum est.*“ Libri *obiectum visum* probante Kritzio, ut videtur, ad Vellei. Pat. II, 107, 1. p. 448. Nauckius Spicil. philol. (Cottbus. 1848) p. 12 sq. *quo rep. obiecto visum*, quod recepit Nipperd. || VI, 1. *filium eius* post *P. Scipionem* addunt plures libri deter., quae omisimus cum Rothio, editore Halensi et Nipp. || VIII, 1. *si f. C. ad b. Ant. spe fiduciaque* possent induci dedi cum Nipperd. Codd. plures, in his colleg. Rom. et Leid., *inducere posset*, Mon. *incitare posset spe fiduciaque*. Optimi libri *ad b. Ant. spe fiduciaque*, cui cet., reliquis verbis supra scriptis. || 3. *in agendo bello* libri, *in gerendo b.* Nipperd. cum Lambino. Cf. Kritz. ad Salust. Iug. 109, 2. C. E. Chr. Schneider ad Caes. b. G. III, 29, 3. p. 292. || 4. *in verbis quo cum multi.* cet. *quo* valde suspectum, quum *proelio* ex anteced. repetendum sit, quod sane durissimum, quare Lambinus *in quo* cet. || IX, 3. *omnes sua p. complet* libri, *omni* Nipp. || 4. *ne ille ... tolleret*, sc. aliquid, quamquam ante de amphoris sermo fuit. || X, 2. *domesticis rebus* ex pluribus libris pro *opibus* Rothius et Nipp. || XI, 6. pro *avertunt* Nipp. *verterunt*, comparans dictionem „*terga vertere.*“

CATO. III, 1. *rei publicae (rei p.)* additur in optimis libris, om. Klotz et Nipperd.; deinde *peritus et iuris* cod. Leid. et colleg. Rom.

ATTICUS. I, 1. *indulgentie* addunt omnes libri praeter unum Palatinum, quem secutus est Nipperd. Contra Fleckeisenius hoc genuinum esse censet, alterum *diligente* spurium. || II, 4. *unquam* libri, *inquam* Nipperd. ex emendatione Gottschalchii. || III, 1. *verba quod nonnulli ita ... alia ascita* supposita esse putat laumannus. De re ipsa cf. Cic. p. Balbo 11, 27. || 3. *patriam* libri, *proprium* Nipperd. Cf. Th. Bergk in Mus. Rhen. a. 1849. VII.

p. 159 sq. et dominam Lambinus. || Ibid. extr. fuit car. cum Nipperd., fuerit libri. || IV, 5. quem diem libri, Manutius quem discedentem, Scioppius quem quidem, quod unice verum existimat Fleckeisenius. || VIII, 1. alii plenam faciunt interpunctionem post occiso Caesare, ut deinde apodosin habeamus a verbis sic M. Bruto usus est cet. || 5. dicis caussa cum Cuiacio et Nipperd. dedi, libri necis. || IX, 1. agitur libri optimi, pauci iique deteriores augetur, Fleckeis. frangitur. || 4. litibus destinaretur recte Nipperd. cum optimis libris, cum litibus (dativo casu) destinari idem sit quod l. peti s. vezari. Cod. Mon. et Haenel. destineretur, Voss. A. et C. colleg. Rom. distineretur. || 7. familiaribus addidi cum Nipp. || X, 5. coniunctim plures libri, coniuncti Gif., Guelf., Schott., coniunctum Petav. et Ottob. Nipp. omisit, sed ut explicans: sed ita petiit auxilium, ut cet. || XI, 3. necessaria libri praeter Urbinatem, in quo posterior litera a ita correcta, ut videri possit u, unde Longolius necessarium, quod Iaumannus, Nipperd., alii receperunt. || 4. florentie, sc. eo (Bruto) codd. coll. Rom., Leid. et Voss. C. Cf. Eum. 12, 2. Rothius et Nipperd. cum reliquis libris florentem. || 6. sui quique scripsi cum Lachmanno ad Lucret. II, 371. p. 94 coll. Heindorf. ad Cic. de nat. deor. p. 147b. 156a. 369b. Madvig. ad Cic. de fin. p. 699 sqq. Libri et scripti et editi cuique, ad quod hominibus ex dicendi ratione satis nota appositum. || XIII, 2. plus salis quam sumptus omnes libri exhibent, in quibus verbis salem qui interpretantur ita, ut sit antiquum et singulare quoddam structurae genus (guter Geschmack, Pirkantes, ut Freundius Lex. lat. t. IV. p. 227a), hi nimis videntur recedere ab usitata illius vocabuli vi

ac potestate, quamquam *āles* plurali numero illo fere modo Graecis in usu fuisse non ignoro. Equidem ad exemplum Graeci vocabuli *āles*, quo ex proverbiali dicendi ratione (cf. Hom. Odyss. XVII, 455) res maxime necessariae, quibus homines carere vix possint, significantur, et h. l. accipiendum puto de summa simplicitate, cui apte opponitur sumptus. Consulto autem scriptor hoc ipsum Graecum vocabulum Latine videtur expressisse in vita Attici, quem Graecarum literarum et antiquitatum amantissimum fuisse constat. || XV, 2. quod semel am. libri, Nipperd. cum (quum). || XVI, 1. fuerit iucundissimus ... vixerit omnes libri et Rothius, fuit ... vixit Nipperd. || 3. desideret Nipperd. cum quattuor codd., Rothius cum reliquis desiderat. || XVII, 1. cum esset septem et sexag. dedi e vestigiis codd. praestantissimorum, Nipperd. annis sept. et sexag. omisso verbo esset cum pluribus codd. et Rothio. || XVIII, 1. ornavit libri, Nipperd. cum I. G. Vossio ordinavit. || XXI, 3. extr. fistulae puris Rothius et Nipp. cum optimis libris, fistula putris .. eruperit cum pluribus editor Halensis. || 5. satisfeci Nipperd. per brevitate quandam explicat, ut sit: satis feci, ut credatis, me cet. Contra Doederlinus Synon. t. I. p. 170. adn. * anacolutum esse statuit Graecis maxime familiarem, ad cuius normam scriptor ex interpositis verbis ut spero pendentem fecerit infinitivum. V. Hermann. ad Vig. p. 744, 205 ed. 4. Heindorf. ad Cic. de nat. deor. II, 37, 94. p. 207 sq.

FRAGMENTA. I, 3. molestius desistere Rothius cum libris, Rutgersius desistere, Nipperd. insistere. || 4. deum parentem libri, deos parentum Lobeckius Aglaoph. p. 769.

[PRAEFATIO.]

Non dubito fore plerosque, Attice, qui hoc genus scri- 1
pturae leve et non satis dignum summorum virorum per-
sonis iudicent, cum relatum legent, quis musicam docuerit
Epaminondam, aut in eius virtutibus commemorari, sal-
tasse eum commode scienterque tibiis cantasse. sed hi 2
erunt fere, qui expertes litterarum Graecarum nihil rectum,
nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt. hi si didi- 3
cerint, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed
omnia maiorum institutis iudicari, non admirabuntur, nos
in Graiorum virtutibus exponendis mores eorum secutos.
neque enim Cimoni fuit turpe, Atheniensium summo viro, 4
sororem germanam habere in matrimonio: quippe cum
cives eius eodem uterentur instituto. at id quidem nostris
moribus nefas habetur. laudi in Graecia ducitur adole-
scentulis quam plurimos habere amatores. nulla Lacedae-
moni vidua tam est nobilis, quae non ad coenam eat mer-
cede conducta. magnis in laudibus tota fere fuit Graecia 5
victorem Olympiae citari; in scenam vero prodire ac po-
pulo esse spectaculo nemini in eisdem gentibus fuit tur-
pitudini. quae omnia apud nos partim infamia, partim
humilia atque ab honestate remota ponuntur. contra ea 6
pleraque nostris moribus sunt decora, quae apud illos tur-
pia putantur. quem enim Romanorum pudet uxorem du-
cere in convivium? aut cuius non mater familias primum
locum tenet aedium atque in celebritate versatur? quod 7
multo fit aliter in Graecia. nam neque in convivium ad-
hibetur nisi propinquorum, neque sedet nisi in interiore
parte aedium, quae gynaecitis appellatur, quo nemo
accedit nisi propinqua cognatione coniunctus. sed hic plura 8
persequi [tum] magnitudo voluminis prohibet, tum festi-
natio, ut ea explicem, quae exorsus sum. quare ad pro-
positum veniemus et in hoc exponemus libro de vita ex-
cellentium imperatorum.

I. MILTIADES.

- 1 I. Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis, cum et anti-
quitate generis et gloria maiorum et sua modestia unus
omnium maxime floreret eaque esset aetate, ut non iam
solum de eo bene sperare, sed etiam confidere cives pos-
sent sui, talem eum futurum, qualem cognitum iudicarunt:
accidit, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mit-
2 tere. cuius generis cum magnus numerus esset, et multi
eius demigrationis peterent societatem, ex his delecti Del-
phos deliberatum missi sunt, qui consulerent Apollinem,
quo potissimum duce uterentur. namque tum Thraces
eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum.
3 his consulentibus nominatim Pythia praecepit, ut Miltia-
dem imperatorem sibi sumerent: id si fecissent, incepta
4 prospera futura. hoc oraculi responso Miltiades cum de-
lecta manu classe Chersonesum profectus cum accessisset
Lemnum et incolas eius insulae sub potestatem redigere
vellet Atheniensium, idque Lemnii sua sponte facerent,
5 postulasset, illi irridentes responderunt, tum id se factu-
ros, cum ille domo navibus proficiscens vento aquilone
venisset Lemnum. hic enim ventus ab septentrionibus
6 oriens adversum tenet Athenis proficiscentibus. Miltiades
morandi tempus non habens cursum direxit, quo tendebat,
pervenitque Chersonesum.
- 1 II. Ibi brevi tempore barbarorum copiis disiectis, tota
regione, quam petierat, potitus, loca castellis idonea com-
muniit, multitudinem, quam secum duxerat, in agris col-
2 locavit crebrisque excursionibus locupletavit. neque minus
in ea re prudentia quam felicitate adiutus est. nam cum
virtute militum devicisset hostium exercitus, summa aequi-
tate res constituit atque ipse ibidem manere decrevit.
3 erat enim inter eos dignitate regia, quamvis carebat no-
mine, neque id magis imperio quam iustitia consecutus.
neque eo secius Atheniensibus, a quibus erat profectus,
officia praestabat. quibus rebus fiebat, ut non minus

eorum voluntate perpetuo imperium obtineret, qui miserant, quam illorum, cum quibus erat profectus. Chersoneso tali modo constituta Lemnum revertitur et ex pacto postulat, ut sibi urbem tradant. illi enim dixerant, cum vento borea domo profectus eo pervenisset, sese dedituros: se autem domum Chersonesi habere. Cares, qui tum Lemnum incolebant, etsi praeter opinionem res ceciderat, tamen non dicto, sed secunda fortuna adversariorum capti resistere ausi non sunt atque ex insula demigrarunt. pari felicitate ceteras insulas, quae Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem.

III. Eisdem temporibus Persarum rex Darius ex Asia in Europam exercitu trajecto Scythis bellum inferre decrevit. pontem fecit in Histro flumine, qua copias traduceret. eius pontis, dum ipse abesset, custodes reliquit principes, quos secum ex Ionia et Aeolide duxerat; quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia. sic enim facillime putavit se Graeca lingua loquentes, qui Asiam incolerent, sub sua retenturum potestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset, quibus se oppresso nulla spes salutis relinqueretur. in hoc fuit tum numero Miltiades, cui illa custodia crederetur. hic cum crebri afferrent nuntii, male rem gerere Darium premique a Scythis, Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortuna datam occasionem liberandae Graeciae dimitterent. nam si cum his copiis, quas secum transportarat, interisset Darius, non solum Europam fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam incolerent Graeci genere, liberos a Persarum futuros dominatione et periculo; et facile effici posse, ponte enim rescisso regem vel hostium ferro vel inopia paucis diebus interiturum. ad hoc consilium cum plerique accederent, Histiaeus Milesius, ne res conficeretur, obstitit dicens: non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire et multitudini, quod Darii regno ipsorum niteretur dominatio; quo extincto ipsos potestate expulsos civibus suis poenas daturos. itaque adeo se abhorrere a ceterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius, quam confirmari regnum Persarum. huius cum sententiam plurimi essent secuti, Miltiades, non dubitans tam multis consciis ad regis aures consilia sua perventura, Chersonesum reli-

quît ac rursus Athenas demigravit. cuius ratio etsi non valuit, tamen magnopere est laudanda, cum amicior omnium libertati quam suae fuerit dominationi.

- 1 IV. Darius autem, cum ex Europa in Asiam redisset, hortantibus amicis, ut Graeciam redigeret in suam potestatem, classem quingentarum navium comparavit eique Datim praefecit et Artaphernem, hisque ducenta peditum, decem milia equitum dedit, caussam interserens, se hostem esse Atheniensibus, quod eorum auxilio Iones Sardis expugnassent suaeque praesidia interfecissent. illi praefecti regii classe ad Euboeam appulsa celeriter Eretriam ceperunt omnesque eius gentis cives abreptos in Asiam ad regem miserunt. inde ad Atticam accesserunt ac suas copias in campum Marathona deduxerunt. is est
- 3 ab oppido circiter milia passuum decem. hoc tumultu Athenienses tam propinquo tamque magno permoti auxilium nusquam nisi a Lacedaemoniis petiverunt Phidippumque cursorem eius generis, qui hemerodromoe vocantur, Lacedaemonem miserunt, ut nuntiaret, quam celeri
- 4 opus esset auxilio. domi autem creant decem praetores, qui exercitui praecessent, in eis Miltiadem. inter quos magna fuit contentio, utrum moenibus [se] defenderent
- 5 an obviam irent hostibus acieque decernerent. unus Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoque tempore castra fierent: id si factum esset, et civibus animum accessurum, cum viderent, de eorum virtute non desperari, et hostes eadem re fore tardiores, si animadverterent, audere adversus se tam exiguis copiis dimicare.

- 1 V. Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit praeter Plataeenses. ea mille misit militum. itaque horum adventu decem milia armatorum completa sunt;
- 2 quae manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate. quo factum est, ut plus quam collegae Miltiades valeret. eius ergo auctoritate impulsî Athenienses copias ex urbe edu-
- 3 xerunt locoque idoneo castra fecerunt. dein postero die sub montis radicibus acie regione instructa non apertissima proelium commiserunt. namque arbores multis locis erant rariae, hoc consilio, ut et montium altitudine tegerentur et arborum tractu equitatus hostium impedire-
- 4 tur, ne multitudine clauderentur. Datis, etsi non aequum

locum videbat suis, tamen fretus numero copiarum suarum configere cupiebat, eoque magis, quod, priusquam Lacedaemonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. itaque in aciem peditum centum, equitum decem milia produxit proeliumque commisit. in quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profligarint adeoque perterruerint, ut Persae non castra, sed naves petierint. qua pugna nihil adhuc est nobilius. nulla enim umquam tam exigua manus tantas opes prostravit.

VI. Cuius victoriae non alienum videtur quale praemium Miltiadi sit tributum docere, quo facilius intelligi possit, eandem omnium civitatum esse naturam. ut enim populi Romani honores quondam fuerunt rari et tenues ob eamque caussam gloriosi, nunc autem effusi atque obsoleti, sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. namque huic Miltiadi, quia Athenas totamque Graeciam liberarat, talis honos tributus est, in porticu, quae Poecile vocatur, cum pugna depingeretur Marathonia, ut in decem praetorum numero prima eius imago poneretur, isque hortaretur milites proeliumque committeret. idem ille populus, posteaquam maius imperium est nactus et largitione magistratum corruptus est, trecentas statuas Demetrio Phalereo decrevit.

VII. Post hoc proelium classem septuaginta navium Athenienses eidem Miltiadi dederunt, ut insulas, quae barbaros adiuverant, bello persequeretur. quo imperio plerasque ad officium redire coëgit, nonnullas vi expugnavit. ex his Parum insulam opibus elatam cum oratione reconciliare non posset, copias e navibus eduxit, urbem operibus clausit omnique commeatu privavit; dein vineis ac testudinibus constitutis propius muros accessit. cum iam in eo esset, ut oppido potiretur, procul in continenti lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio quo casu, nocturno tempore incensus est. cuius flamma ut ab oppidanis et oppugnatoribus est visa, utrisque venit in opinionem, signum a classiariis regis datum. quo factum est, ut et Parii a deditione deterrerentur, et Miltiades, timens ne classis regia adventaret, incensis operibus, quae statuerat, cum totidem navibus, atque erat profectus, Athe-

5 nas magna cum offensione civium suorum rediret. accusatus ergo est prodicionis, quod, cum Parum expugnare posset, a rege corruptus infectis rebus discessisset. eo tempore aeger erat vulneribus, quae in oppugnando oppido acceperat. itaque quoniam ipse pro se dicere non posset, 6 verba fecit frater eius Stesagoras. caussa cognita capitis absolutus pecunia multatus est, eaque lis quinquaginta talentis aestimata est, quantus in classem sumptus factus erat. hanc pecuniam quod solvere in praesentia non poterat, in vincla publica coniectus est ibique diem obiit supremum.

1 VIII. Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen alia caussa fuit damnationis. namque Athenienses propter Pisistrati tyrannidem, quae paucis annis ante fuerat, omnium civium suorum potentiam extimescebant. Miltiades multum in imperiis magnisque versatus non videbatur posse esse privatus, praesertim cum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur. nam [in] Chersoneso omnes illos quos habitarat annos perpetuam obtinuerat dominationem tyrannusque fuerat appellatus, sed iustus. non erat enim vi consecutus, sed suorum voluntate, eamque potestatem bonitate retinebat. omnes autem et dicuntur et habentur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea 4 civitate, quae libertate usa est. sed in Miltiade erat cum summa humanitas, tum mira communitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret, magna auctoritas apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei militaris maxima. haec populus respiciens maluit eum innoxium plecti quam se diutius esse in timore.

II. THEMISTOCLES.

1 I. Themistocles, Neocli filius, Atheniensis. huius vitia ineuntis adolescentiae magnis sunt emendata virtutibus, adeo ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. sed 2 ab initio est ordiendum. pater eius Neocles generosus fuit. is uxorem Acarnanam civem duxit, ex qua natus est Themistocles. qui cum minus esset probatus parentibus, quod et liberius vivebat et rem familiarem negligebat, a patre 3 exheredatus est. quae contumelia non fregit eum, sed

erexit. nam cum iudicasset, sine summa industria non posse eam exstingui, totum se dedit rei publicae, diligentius amicis famaeque serviens. multum in iudiciis privatis versabatur, saepe in contionem populi prodibat; nulla res maior sine eo gerebatur, celeriter, quae opus erant, reperiebat, facile eadem oratione explicabat. neque minus 4 in rebus gerendis promptus quam excogitandis erat, quod et de instantibus, ut ait Thucydides, verissime iudicabat et de futuris callidissime coniciebat. quo factum est, ut brevi tempore illustraretur.

II. Primus autem gradus fuit capessendae rei publicae 1 bello Corcyraeo, ad quod gerendum praetor a populo factus non solum praesenti bello, sed etiam reliquo tempore ferociorem reddidit civitatem. nam cum pecunia publica, 2 quae ex metallis redibat, largitione magistratum quotannis interiret, ille persuasit populo, ut ea pecunia classis centum navium aedificaretur. quae celeriter effecta primum 3 Corcyraeos fregit, deinde maritimos praedones consecrando mare tutum reddidit. in quo cum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. id quantae salutis fuerit universae Graeciae, bello cognitum est Persico. nam cum Xerxes et mari et terra bellum universae inferret Europae cum tantis copiis, quantas neque ante nec post ea habuit quisquam: huius enim classis mille et ducentarum navium longarum fuit, quam duo milia onerariarum sequebantur, terrestres autem exercitus septingentorum peditum, equitum quadringentorum milia fuerunt: cuius de adventu cum fama in Graeciam esset perlata, et 6 maxime Athenienses peti dicerentur propter pugnam Marathoniam, miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. deliberantibus Pythia respondit, ut moenibus ligneis se munirent. id responsum quo valeret, cum 7 intelligeret nemo, Themistocles persuasit, consilium esse Apollinis, ut in naves se suaque conferrent: eum enim a deo significari murum ligneum. tali consilio probato ad- 8 dunt ad superiores totidem naves triremes suaque omnia, quae moveri poterant, partim Salamina, partim Troezena deportant; arcem sacerdotibus paucisque maioribus natu ac sacra procuranda tradunt, reliquum oppidum relinquunt.

1 III. Huius consilium plerisque civitatibus displicebat
et in terra dimicare magis placebat. itaque missi sunt de-
lecti cum Leonida, Lacedaemoniorum rege, qui Thermo-
pylas occuparent longiusque barbaros progredi non pate-
rentur. hi vim hostium non sustinuerunt eoque loco omnes
2 interierunt. at classis communis Graeciae trecentarum na-
vium, in qua ducentae erant Atheniensium, primum apud
Artemisium inter Euboeam continentemque terram cum
classiariis regis confluit. angustias enim Themistocles
3 quaerebat, ne multitudine circumiretur. hic etsi pari proe-
lio discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere,
quod erat periculum, ne, si pars navium adversariorum
4 Euboeam superasset, ancipiti premerentur periculo. quo
factum est, ut ab Artemisio discederent et exadversum
Athenas apud Salamina classem suam constituerent.

1 IV. At Xerxes Thermopylis expugnatis protinus ac-
cessit astu idque nullis defendentibus, interfectis sacer-
2 dotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. cuius
flamma perterriti classiarii cum manere non auderent et
plurimi hortarentur, ut domos suas discederent moenibus-
que se defenderent, Themistocles unus restitit et univer-
sos pares esse posse aiebat, dispersos testabatur perituros,
idque Eurybiadi, regi Lacedaemoniorum, qui tum summae
3 imperii praeerat, fore affirmabat. quem cum minus quam
vellet moveret, noctu de servis suis quem habuit fidelis-
simum ad regem misit, ut ei nuntiaret suis verbis, adver-
4 sarios eius in fuga esse: qui si discessissent, maiore cum
labore et longinquo tempore bellum confecturum, cum
singulos consectari cogeretur; quos si statim aggrediretur,
brevi universos oppressurum. hoc eo valebat, ut ingratis
5 ad depugnandum omnes cogerentur. hac re audita bar-
barus, nihil doli subesse credens, postridie alienissimo
sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeo angusto
mari confluit, ut eius multitudo navium explicari non
potuerit. victus ergo est magis etiam consilio Themistocli
quam armis Graeciae.

1 V. Hic etsi male rem gesserat, tamen tantas habebat
reliquias copiarum, ut etiamtum his opprimere posset
hostes. iterum ab eodem gradu depulsus est. nam The-
mistocles verens, ne bellare perseveraret, certorem eum

fecit, id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur, ac reditu in Asiam excluderetur; idque ei persuasit. itaque qua sex mensibus iter fecerat, eadem 2 minus diebus triginta in Asiam reversus est seque a Themistocle non superatum, sed conservatum iudicavit. sic 3 unius viri prudentia Graecia liberata est, Europaeque succubuit Asia. haec altera victoria, quae cum Marathonio possit comparari tropaeo. nam pari modo apud Salamina parvo numero navium maxima post hominum memoriam classis est devicta.

VI. Magnus hoc bello Themistocles fuit, neque minor 1 in pace. cum enim Phalerico portu neque magno neque bono Athenienses uterentur, huius consilio triplex Piraei portus constitutus est, isque moenibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate aequipararet, utilitate superaret. idem muros Atheniensium restituit praecipuo suo periculo. 2 namque Lacedaemonii causam idoneam nacti propter barbarorum excursiones, qua negarent oportere extra Peloponnesum ullam urbem habere, ne essent loca munita, quae hostes possiderent, Athenienses aedificantes prohibere sunt conati. hoc longe alio spectabat atque 3 videri volebant. Athenienses enim duabus victoriis, Marathoniam et Salaminiam, tantam gloriam apud omnes gentes erant consecuti, ut intelligerent Lacedaemonii, de principatu sibi cum his certamen fore. quare eos quam infir- 4 missimos esse volebant. postquam autem audierunt, muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. his praesentibus desierunt ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt. hanc legationem suscepit Themistocles 5 et solus primo profectus est; reliqui legati ut tum exirent, cum satis altitudo muri exstructa videretur, praecepit: interim omnes, servi atque liberi, opus facerent neque ulli loco parcerent, sive sacer, [sive profanus,] sive privatus esset, sive publicus, et undique, quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulcrisque constarent.

VII. Themistocles autem, ut Lacedaemonem venit, 1 adire ad magistratus noluit et dedit operam, ut quam longissime tempus duceret, causam interponens se collegas exspectare. cum Lacedaemonii quererentur, opus nihilo-

minus fieri eumque in ea re conari fallere, interim reli-
2 qui legati sunt consecuti. a quibus cum audisset, non
multum superesse munitionis, ad ephoros Lacedaemonio-
rum accessit, penes quos summum erat imperium, atque
apud eos contendit, falsa iis esse delata: quare aequum
esse, illos viros bonos nobilesque mittere, quibus fides
haberetur, qui rem explorarent; interea se obsidem reti-
3 nerent. gestus est ei mos, tresque legati functi summis
honoribus Athenas missi sunt. cum his collegas suos
Themistocles iussit proficisci, hisque praedixit, ut ne prius
Lacedaemoniorum legatos dimitterent quam ipse esset re-
4 missus. hos postquam Athenas pervenisse ratus est, ad
magistratum senatumque Lacedaemoniorum adiit et apud
eos liberrime professus est, Athenienses suo consilio, quod
communi iure gentium facere possent, deosque publicos
suosque patrios ac penates, quo facilius ab hoste possent
defendere, mutis saepsisse neque in eo, quod inutile es-
5 set Graeciae, fecisse. nam illorum urbem ut propugnacu-
lum oppositum esse barbaris, apud quam iam bis classes
6 regias fecisse naufragium. Lacedaemonios autem male et
iniuste facere, qui id potius intuerentur, quod ipsorum
dominationi, quam quod universae Graeciae utile esset.
quare, si suos legatos recipere vellent, quos Athenas mi-
serant, se remitterent; aliter illos numquam in patriam
essent recepturi.

1 VIII. Tamen non effugit civium suorum invidiam. nam-
que ob eundem timorem, quo damnatus erat Miltiades,
testularum suffragiis e civitate eiectus Argos habitatum
2 concessit. hic cum propter multas eius virtutes magna
cum dignitate viveret, Lacedaemonii legatos Athenas mi-
serunt, qui cum absentem accusarent, quod societatem
3 cum rege Perse ad Graeciam opprimendam fecisset. hoc
crimine absens prodicionis damnatus est. id ut audivit,
quod non satis tutum se Argis videbat, Corcyram demi-
gravit. ibi cum eius principes animadvertisset timere, ne
propter se bellum his Lacedaemonii et Athenienses indi-
cerent, ad Admetum, Molossum regem, cum quo ei ho-
4 spitium erat, confugit. huc cum venisset, et in praesentia
rex abisset, quo maiore religione se receptum tueretur,
1 eius parvulam arripuit et cum ea se in sacrarium,

quod summa colebatur caerimonia, coniecit. inde non prius egressus est, quam rex eum data dextra in fidem recipe-
ret; quam praestitit. nam cum ab Atheniensibus et Lace-
daemoniis exposceretur publice, supplicem non prodidit, 5
monuitque, ut consuleret sibi: difficile enim esse, in tam propinquo loco tuto eum versari. itaque Pydnam eum deduci iussit et quod satis esset praesidii dedit. hic in na-
vem omnibus ignotus nautis escendit. quae cum tempe-
state maxima Naxum ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus, sensit Themistocles, si eo pervenisset, sibi esse
pereundum. hac necessitate coactus domino navis, qui sit, aperit, multa pollicens, si se conservasset. at ille cla-
rissimi viri captus misericordia diem noctemque procul ab insula in salo navem tenuit in ancoris, neque quemquam ex ea exire passus est. inde Ephesum pervenit ibique Themistoclem exponit; cui ille pro meritis postea gratiam retulit.

IX. Scio plerosque ita scripsisse, Themistoclem Xerxe 1
regnante in Asiam transisse. sed ego potissimum Thuey-
didi credo, quod aetate proximus de iis, qui illorum tem-
porum historiam reliquerunt, et eiusdem civitatis fuit. is autem ait, ad Artaxerxem eum venisse, atque his verbis epistolam misisse: „Themistocles veni ad te, qui plurima 2
mala hominum Graiorum in domum tuam intuli, quamdiu mihi necesse fuit, adversum patrem tuum bellare patriam-
que meam defendere. idem multo plura bona feci, post- 3
quam in tuto ipse, et ille in periculo esse coepit. nam cum in Asiam reverti vellet proelio apud Salamina facto, lit-
teris eum certiozem feci, id agi, ut pons, quem in Helles-
ponto fecerat, dissolveretur atque ab hostibus circumire-
tur, quo nuntio ille periculo est liberatus. nunc autem 4
confugi ad te exagitatus a cuncta Graecia, tuam petens amicitiam. quam si ero adeptus, non minus me bonum amicum habebis, quam fortem inimicum ille expertus est. ea autem rogo, ut de iis rebus, quas tecum colloqui volo, annum mihi tempus des eoque transacto ad te venire patiaris.“

X. Huius rex animi magnitudinem admirans cupiens- 1
que talem virum sibi conciliari veniam dedit. ille omne illud tempus litteris sermonique Persarum se dedidit, quibus

adeo eruditus est, ut multo commodius dicatur apud regem verba fecisse, quam ii poterant, qui in Perside erant nati.
 2 hic cum multa regi esset pollicitus, gratissimumque illud, si suis uti consiliis vellet, illum Graeciam bello oppressurum, magnis muneribus ab Artaxerxe donatus in Asiam
 3 rediit domiciliumque Magnesiae sibi constituit. namque hanc urbem ei rex donarat, his quidem verbis: quae ei panem praeberet (ex qua regione quinquaginta talenta quotannis redibant); Lampsacum autem, unde vinum sumeret; Myunta, ex qua opsonium haberet. huius ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepulcrum prope oppidum, in quo est sepultus; statua in foro Magnesia-
 4 siae. de cuius morte multimodis apud plerosque scriptum est; sed nos eundem potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui illum ait Magnesiae morbo mortuum neque negat fuisse famam, venenum sua sponte sumpsisse, cum se, quae regi de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret. idem ossa eius clam in Attica ab
 5 amicis sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod prodicionis esset damnatus, memoriae prodidit.

III. ARISTIDES.

1 I. Aristides, Lysimachi filius, Atheniensis, aequalis fere fuit Themistocli. itaque cum eo de principatu con-
 2 tendit: namque obtrectarunt inter se. in his autem cognitum est, quanto antestaret eloquentia innocentiae. quamquam enim adeo excellebat Aristides abstinentia, ut unus post hominum memoriam, quem quidem nos audierimus, cognomine Iustus sit appellatus, tamen, a Themistocle collabefactus, testula illa exilio decem annorum multatus
 3 est. qui quidem cum intelligeret, reprimi concitatum multitudinem non posse, cedensque animadvertisset quendam scribentem, ut patria pelleretur, quaesisse ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur
 4 tanta poena dignus duceretur. cui ille respondit se ignorare Aristiden, sed sibi non placere, quod tam cupide
 5 elaborasset, ut praeter ceteros Iustus appellaretur. hic decem annorum legitimam poenam non pertulit. nam postquam Xerxes in Graeciam descendit, sexto fere

anno quam erat expulsus, populi scito in patriam restitutus est.

II. Interfuit autem pugnae navali apud Salamina, quae 1
facta est prius quam poena liberaretur. idem praetor fuit
Atheniensium apud Plataeas in proelio, quo Mardonius
fusus barbarorumque exercitus interfectus est. neque aliud 2
est ullum huius in re militari illustre factum, quam huius
imperii memoria, iustitiae vero et aequitatis et innocentiae
multa, in primis quod eius aequitate factum est, cum in
communi classe esset Graeciae simul cum Pausania, quo
duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi
ab Lacedaemoniis transferretur ad Athenienses. namque 3
ante id tempus et mari et terra duces erant Lacedaemonii.
tum autem et intemperantia Pausaniae et iustitia factum
est Aristidis, ut omnes fere civitates Graeciae ad Athe-
niensium societatem se applicarent et adversus barbaros
hos duces deligerent sibi.

III. Quos quo facilius repellerent, si forte bellum re- 1
novare conarentur, ad classes aedificandas exercitusque
comparandos quantum pecuniae quaeque civitas daret,
Aristides delectus est qui constitueret, eiusque arbitrio
quadrigena et sexagena talenta quotannis Delum sunt
collata. id enim commune aerarium esse voluerunt. quae
omnis pecunia postero tempore Athenas translata est. hic 2
qua fuerit abstinencia, nullum est certius indicium, quam,
cum tantis rebus praefuisset, in tanta paupertate decessit,
ut, qui efferretur, vix reliquerit. quo factum est, ut filiae 3
eius publice alerentur et de communi aerario dotibus datis
collocarentur. decessit autem fere post annum quartum,
quam Themistocles Athenis erat expulsus.

IV. PAUSANIAS.

I. Pausanias, Lacedaemonius, magnus homo, sed varius 1
in omni genere vitae fuit. nam ut virtutibus eluxit, sic
vitiis est obrutus. huius illustrissimum est proelium apud 2
Plataeas. namque illo duce Mardonius, satrapes regius,
natione Medus, regis gener, in primis omnium Persarum
et manu fortis et consilii plenus, cum ducentis milibus
peditum, quos viritim legerat, et viginti equitum haud

ita magna manu Graeciae fugatus est, eoque ipse dux
3 cecidit proelio. qua victoria elatus plurima miscere coepit
et maiora concupiscere. sed primum in eo est reprehensus,
quod, cum ex praeda tripodem aureum Delphis posuisset,
epigrammate scripto, in quo erat haec sententia, suo ductu
4 barbaros apud Plataeas esse deletos, eiusque victoriae ergo
Apollini donum dedisse, hos versus Lacedaemonii exsculperunt
neque aliud scripserunt quam nomina earum civitatum,
quarum auxilio Persae erant victi.

1 II. Post id proelium eundem Pausaniam cum classe
communi Cyprum atque Hellespontum miserunt, ut ex
2 his regionibus barbarorum praesidia depelleret. pari felicitate
in ea re usus elatius se gerere coepit maioresque appetere res.
nam cum Byzantio expugnato cepisset complures Persarum
nobiles atque in his nonnullos regis propinquos, hos clam
Xerxi remisit, simulans, ex vinculis publicis effugisse,
et cum his Gongylum Eretriensem, qui litteras regi redderet,
in quibus haec fuisse scripta. Thucydides memoriae prodidit:
3 „Pausanias, dux Spartaee, quos Byzantii ceperat, postquam
propinquos tuos cognovit, tibi muneri misit, seque tecum
affinitate coniungi cupit. quare, si tibi videtur, des ei
4 filiam tuam nuptum. id si feceris, et Spartam et ceteram
Graeciam sub tuam potestatem se adiuvante te redacturum
pollicetur. his de rebus si quid geri volueris, certum
hominem ad eum mittas face, cum quo colloquatur.“
5 rex tot hominum salute tam sibi necessariorum magnopere
gavisus confestim cum epistola Artabazum ad Pausaniam
mittit, in qua eum collaudat; petit, ne cui rei parcat
ad ea efficienda, quae pollicetur: si per-
6 fecerit, nullius rei a se repulsam laturum. huius Pausanias
voluntate cognita alacrior ad rem gerendam factus in
suspicionem cecidit Lacedaemoniorum. in quo facto domum
revocatus, accusatus capitis, absolvitur, multatur tamen
pecunia; quam ob causam ad classem remissus non est.

1 III. At ille post non multo sua sponte ad exercitum
rediit et ibi non callida, sed dementi ratione cogitata
patrefecit. non enim mores patrios solum, sed etiam cultum
2 vestitumque mutavit. apparatu regio utebatur, veste Medica;
satellites Medi et Aegyptii sequebantur; epulabatur more
Persarum luxuriosius quam, qui aderant, perpeti

possent; aditum petentibus conveniundi non dabat; superbe respondebat, crudeliter imperabat. Spartam redire nolebat. Colonas, qui locus in agro Troade est, se contulerat; ibi consilia cum patriae tum sibi inimica capiebat. id postquam Lacedaemonii rescierunt, legatos cum clava 4 ad eum miserunt, in qua more illorum erat scriptum: nisi domum reverteretur, se capitis eum damnaturos. hoc nuntio commotus, sperans se etiam tum pecunia et potentia instans periculum posse depellere, domum rediit. huc ut venit, ab ephoris in vincla publica est coniectus: licet enim legibus eorum cuivis ephoro hoc facere regi. hinc tamen se expedit; neque eo magis carebat suspicione. nam opinio manebat, eum cum rege habere societatem. est genus quoddam hominum, quod *εἰλωται* vocatur, quorum magna multitudo agros Lacedaemoniorum colit servorumque munere fungitur. hos quoque sollicitare spe libertatis existimabatur. sed quod harum rerum nullum 7 erat apertum crimen, quo argui posset, non putabant, de tali tamque claro viro suspicionibus oportere iudicari et exspectandum, dum se ipsa res aperiret.

IV. Interim Argilius quidam adolescentulus, quem puerum Pausanias amore venereo dilexerat, cum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, eique in suspicionem venisset, aliquid in ea de se esse scriptum, quod nemo eorum redisset, qui super tali caussa eodem missi erant, vincla epistolae laxavit signoque detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum. erant in eadem epistola, quae ad ea 2 pertinebant, quae inter regem Pausaniamque convenerant. has ille litteras ephoris tradidit. non est praetereunda gravitas Lacedaemoniorum hoc loco. nam ne huius quidem indicio impulsus sunt, ut Pausaniam comprehenderent, neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset. itaque huic indici, quid fieri vellent, praeceperunt. fanum Neptuni est Taenari, quod violari nefas putant 4 Graeci. eo ille index confugit in araque consedit. hanc iuxta locum fecerunt sub terra, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. huc ex ephoris quidam 5 descenderunt. Pausanias, ut audit, Argilium confugisse in aram, perturbatus venit eo. quem cum supplicem dei videret in ara sedentem, quaerit, caussae quid sit tam

repentini consilii. huic ille, quid ex litteris comperisset, aperit. modo magis Pausanias perturbatus orare coepit, ne enuntiaret nec se meritum de illo optime proderet: quodsi eam veniam sibi dedisset tantisque implicatum rebus sublevasset, magno ei praemio futurum.

- 1 V. His rebus ephori cognitis satius putarunt, in urbe eum comprehendi. quo cum essent profecti, et Pausanias placato Argilio, ut putabat, Lacedaemonem reverteretur, in itinere, cum iam in eo esset, ut comprehenderetur, ex vultu cuiusdam ephori, qui eum admoneri cupiebat, insidias sibi fieri intellexit. itaque paucis ante gradibus, quam qui eum sequebantur, in aedem Minervae, quae Chalcioecos vocatur, confugit. hinc ne exire posset, statim ephori valvas eius aedis obstruxerunt tectumque sunt demoliti,
- 3 quo celerius sub divo interiret. dicitur, eo tempore matrem Pausaniae vixisse eamque iam magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum
- 4 lapidem ad introitum aedis attulisse. sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. hic cum semi-animis de templo elatus esset, confestim animam efflavit.
- 5 cuius mortui corpus cum eodem nonnulli dicerent inferri oportere, quo ii, qui ad supplicium essent dati, displicuit pluribus, et procul ab eo loco infoderunt, quo erat mortuus inde posterius Delphici responso erutus atque eodem loco sepultus [est], ubi vitam posuerat.

V. CIMON.

- 1 I. Cimon, Miltiadis filius, Atheniensis, duro admodum initio usus est adolescentiae. nam cum pater eius litem aestimatam populo solvere non potuisset ob eamque causam in vinclis publicis decessisset, Cimon eadem custodia tenebatur, neque legibus Atheniensibus emitti poterat, nisi
- 2 pecuniam, qua pater multatus erat, solvisset. habebat autem in matrimonio sororem germanam suam, nomine Elpinicen, non magis amore quam more ductus. namque
- 3 Atheniensibus licet eodem patre natas uxores ducere. huius coniugii cupidus Callias quidam, non tam generosus quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret: id si

impetrasset, se pro illo pecuniam soluturum. is cum talem 4
conditionem aspernaretur, Elpinice negavit, se passuram
Miltiadis progeniem in vinclis publicis interire, quoniam
prohibere posset, seque Calliae nupturam, si ea, quae pol-
liceretur, praestitisset.

II. Tali modo custodia liberatus Cimon celeriter ad 1
principatum pervenit. habebat enim satis eloquentiae, sum-
mam liberalitatem, magnam prudentiam cum iuris civilis,
tum rei militaris, quod cum patre a puero in exercitiis
fuerat versatus. itaque hic et populum urbanum in sua
tenuit potestate et apud exercitum plurimum valuit aucto-
ritate. primum imperator apud flumen Strymona magnas 2
copias Thracum fugavit, oppidum Amphipolim constituit
eoque decem milia Atheniensium in coloniam misit. idem 3
iterum apud Mycalen Cypriorum et Phoenicum ducenta-
rum navium classem devictam cepit eodemque die pari for-
tuna in terra usus est. namque hostium navibus captis
statim ex classe copias suas eduxit barbarorumque maxi-
mam vim uno concursu prostravit. qua victoria magna 4
praeda potius cum domum reverteretur, quod iam non-
nullae insulae propter acerbitatem imperii defecerant, bene
animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coëgit.
Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant, quod con- 5
tumacius se gesserant, vacuefecit, sessores veteres urbe
insulaque eiecit, agros civibus divisit. Thasios opulentia
fretos suo adventu fregit. his ex manubiis arx Athena-
rum, qua ad meridiem vergit, est ornata.

III. Quibus rebus cum unus in civitate maxime flore- 1
ret, incidit in eandem invidiam, quam pater suus ceterique
Atheniensium principes. nam testarum suffragiis, quod
illi *δοσρακισμὸν* vocant, decem annorum exilio multatus
est. cuius facti celerius Athenienses quam ipsum poeni- 2
tuit. nam cum ille animo forti invidiae ingratorum civium
cessisset, bellumque Lacedaemonii Atheniensibus indixis-
sent, confestim notae eius virtutis desiderium consecutum
est. itaque post annum quintum, quam expulsus erat, in 3
patriam revocatus est. ille, quod hospitio Lacedaemonio-
rum utebatur, satius existimans contendere Lacedaemo-
nem, sua sponte est profectus pacemque inter duas poten-
tissimas civitates conciliavit. post, neque ita multo, Cyprum 4

cum ducentis navibus imperator missus, cum eius maiorem partem insulae devicisset, in morbum implicitus in oppido Citio est mortuus.

- 1 IV. Hunc Athenienses non solum in bello, sed etiam in pace diu desideraverunt. fuit enim tanta liberalitate, cum compluribus locis praedia hortosque haberet, ut numquam in eis custodem imposuerit fructus servandi gratia, ne quis impediretur, quo minus eius rebus, quibus quisque vellet, frueretur. semper eum pedissequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis eius indigeret, haberet quod statim daret, ne differendo videretur negare. saepe cum aliquem offensum fortuna videret minus bene vestitum, suum amiculum dedit. quotidie sic coena ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes devocaret; quod facere nullum diem praetermittebat. nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit; multos locupletavit; complures pauperes mortuos, qui unde efferrentur non reliquissent, suo sumptu extulit. sic se gerendo minime est mirandum, si et vita eius fuit segura et mors acerba.

VI. LYSANDER.

- 1 I. Lysander Lacedaemonius magnam reliquit sui famam, magis felicitate quam virtute partam. Athenienses enim [in Peloponnesios] sexto et vicesimo anno bellum
- 2 gerentes confecisse apparet. neque id qua ratione consecutus sit, latet. non enim virtute sui exercitus, sed immodestia factum est adversariorum, qui, quod dicto audientes imperatoribus suis non erant, dispalati in agris relictis navibus in hostium venerunt potestatem. quo facto Athenienses se Lacedaemoniis dediderunt. hac victoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulxit, ut eius opera in maximum odium Graeciae Lacedaemonii pervenerint. nam cum hanc causam Lacedaemonii dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominationem refringerent, postquam apud Aegos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est, quam ut omnes civitates in sua teneret potestate, cum id se Lacedaemoniorum causa facere si-

mularet. namque undique, qui Atheniensium rebus stu- 5
duissent, eiectis decem delegerat in unaquaque civitate,
quibus summum imperium potestatemque omnium rerum
committeret. horum in numerum nemo admittebatur, nisi
qui aut eius hospitio contineretur aut se illius fore pro-
prium fide confirmarat.

II. Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus con- 1
stituta ipsius nutu omnia gerebantur. cuius de crudelitate
ac perfidia satis est unam rem exempli gratia proferre, ne
de eodem plura enumerando defatigemus lectores. victor 2
ex Asia cum reverteretur Thasumque divertisset, quod ea
civitas praecipua fide fuerat erga Athenienses, proinde ac
si [non] iidem firmissimi solerent esse amici, qui con-
stantes fuissent inimici, pervertere eam concupivit. vidit 3
autem, nisi in eo occultasset voluntatem, futurum, ut Thasii
dilaberentur consulerentque rebus suis. itaque **

III. ** hi decemviralem suam potestatem ab illo con- 1
stitutam sustulerunt. quo dolore incensus iniit consilia re-
ges Lacedaemoniorum tollere. sed sentiebat, id se sine
ope deorum facere non posse, quod Lacedaemonii omnia
ad oracula referre consueverant. primum Delphicum cor- 2
rumpere est conatus. cum id non potuisset, Dodonam
adortus est. hinc quoque repulsus dixit, se vota susce-
pisse, quae Iovi Hammoni solveret, existimans se Afros
facilius corrupturum. hac spe cum profectus esset in Afri- 3
cam, multum eum antistites Iovis fefellerunt. nam non
solum corrumpi non potuerunt, sed etiam legatos Lace-
daemonem miserunt, qui Lysandrum accusarent, quod
sacerdotes fani corrumpere conatus esset. accusatus hoc 4
crimine iudicumque absolutus sententiis, Orchomeniis mis-
sus subsidio occisus est a Thebanis apud Haliartum.
quam vere de eo foret iudicatum, oratio indicio fuit, quae 5
post mortem in domo eius reperta est, in qua suadet La-
cedaemoniis, ut regia potestate dissoluta ex omnibus dux
deligatur ad bellum gerendum, sed scripta, ut deum vide-
retur congruere sententiae, quam ille se habiturum pecunia
fidens non dubitabat. hanc ei scripsisse Cleon Halicar-
nasius dicitur.

IV. Atque hoc loco non est praetereundum factum 1
Pharnabazi, satrapis regis. nam cum Lysander praefectus

classis in bello multa crudeliter avareque fecisset deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet: magnam enim eius auctoritatem in ea re futuram. huic ille liberaliter pollicetur; librum grandem verbis multis conscripsit, in quibus summis eum fert laudibus. quem cum legisset probassetque, dum signatur, alterum pari magnitudine, tanta similitudine, ut discerni non posset, signatum subiecit, in quo accuratissime eius avaritiam perfidiamque accusarat. hunc Lysander, domum cum redisset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quae voluerat, dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. hunc summoto Lysandro cum ephori cognoscent, ipsi legendum dederunt. ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

VII. ALCIBIADES.

- 1 I. Alcibiades, Cliniae filius, Atheniensis. in hoc quid natura efficere possit, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse
- 2 excellentius vel in vitiis vel in virtutibus. natus in amplissima civitate summo genere, omnium aetatis suae multo formosissimus, ad omnes res aptus consiliiue plenus. namque imperator fuit summus et mari et terra; disertus, ut in primis dicendo valeret, quod tanta erat commendatio oris atque orationis, ut nemo ei dicendo
- 3 posset resistere; dives; cum tempus posceret, laboriosus, patiens; liberalis, splendidus non minus in vita quam victu; affabilis, blandus, temporibus callidissime inser-
- 4 viens. idem, simul ac se remiserat neque caussa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperiebatur, ut omnes admirarentur, in uno homine tantam esse dissimilitudinem tamque diversam naturam.
- 1 II. Educatus est in domo Pericli (privignus enim eius fuisse dicitur), eruditus a Socrate. socerum habuit Hipponicum, omnium Graeca lingua loquentium ditissimum, ut, si ipse fingere vellet, neque plura bona reminisci ne-

que maiora posset consequi, quam vel natura vel fortuna tribuerat. ineunte adolescentia amatus est a multis amore 2 Graecorum, in eis a Socrate [de quo mentionem facit Plato in Symposio. namque eum induxit commemoran- 3 tem, se pernoctasse cum Socrate neque aliter ab eo surrexisse ac filius a parente debuerit]. postea quam robu- 4 stior est factus, non minus multos amavit, in quorum amore, quoad licitum est, odiosa multa delicate iocoseque fecit, quae referremus, nisi maiora potiora haberemus.

III. Bello Peloponnesio huius consilio atque auctoritate 1 Athenienses bellum Syracusanis indixerunt; ad quod gerendum ipse dux delectus est, duo praeterea collegae dati, Nicias et Lamachus. id cum appareretur, prius quam clas- 2 sis exiret, accidit, ut una nocte omnes Hermae, qui in oppido erant Athenis, deiicerentur, praeter unum, qui ante ianuam erat Andocidi. itaque ille postea Mercurius Andocidis vocitatus est. hoc cum appareret non sine magna 3 multorum consensione esse factum, quae non ad privatam, sed publicam rem pertineret, magnus multitudini timor est iniectus, ne qua repentina vis in civitate existeret, quae libertatem opprimeret populi. hoc maxime convenire 4 in Alcibiadem videbatur, quod et potentior et maior quam privatus existimabatur. multos enim liberalitate devinxerat, plures etiam opera forensi suos reddiderat. quare fie- 5 bat, ut omnium oculos, quotiescumque in publicum prodisset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate poneretur. itaque non solum spem in eo habebant maximam; sed etiam timorem, quod et obesse plurimum et prodesse poterat. aspergebatur etiam infamia, quod in 6 domo sua facere mysteria dicebatur, quod nefas erat more Atheniensium, idque non ad religionem, sed ad coniurationem pertinere existimabatur.

IV. Hoc crimine in contione ab inimicis compellabatur. 1 sed instabat tempus ad bellum proficiscendi. id ille intuens neque ignorans civium suorum consuetudinem postulabat, si quid de se agi vellent, potius de praesente quaestio haberetur, quam absens invidiae crimine accusaretur. inimici vero eius quiescendum in praesenti, quia noceri non 2 posse intelligebant, et illud tempus expectandum decreverunt, quo exisset, ut absentem aggrederentur; itaque

3 fecerunt. nam postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt, absentem, quod sacra violasset, reum fecerunt. qua de re cum ei nuntius a magistratu in Siciliam missus esset, ut domum ad causam dicendam rediret, essetque in magna spe provinciae bene administrandae, non parere noluit et in triremem, quae ad eum erat deportandum
4 missa, ascendit. hac Thurios in Italiam pervectus, multa secum reputans de immoderata civium suorum licentia crudelitatemque erga nobiles, utilissimum ratus impendentem evitare tempestatem clam se ab custodibus subduxit
5 et inde primum Elidem, dein Thebas venit. postquam autem se capitis damnatum bonis publicatis audivit et, id quod usu venerat, Eumolpidas sacerdotes a populo coactos, ut se devoverent, eiusque devotionis quo testatior esset memoria, exemplum, in pila lapidea incisum, esse
6 positum in publico, Lacedaemonem demigravit. ibi, ut ipse praedicare consueverat, non adversus patriam, sed inimicos suos bellum gessit, quod iidem hostes essent civitati: nam cum intelligerent, se plurimum prodesse posse rei publicae, ex ea eiecisse plusque irae suae quam utilitati
7 communi paruisse. itaque huius consilio Lacedaemonii cum Perse rege amicitiam fecerunt, dein Deceleam in Attica munierunt praesidioque ibi perpetuo posito in obsidione Athenas tenuerunt. eiusdem opera Ioniam a societate averterunt Atheniensium. quo facto multo superiores bello esse coeperunt.

1 V. Neque vero his rebus tam amici Alcibiadi sunt facti quam timore ab eo alienati. nam cum acerrimi viri praestantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt, ne caritate patriae ductus aliquando ab ipsis descisceret et cum suis in gratiam rediret. itaque tempus
2 eius interficiendi quaerere instituerunt. id Alcibades diutius celari non potuit. erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, praesertim cum animum attendisset ad cavendum. itaque ad Tissaphernem, praefectum regis Darii, se
3 contulit. cuius cum in intimam amicitiam pervenisset et Atheniensium male gestis in Sicilia rebus opes senescere, contra Lacedaemoniorum crescere videret, initio cum Pisandro praetore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur et de reditu suo facit mentionem.

erat enim eodem, quo Alcibiades, sensu, populi potentiae non amicus et optimatum fautor. ab hoc destitutus primum per Thrasybulum, Lyci filium, ab exercitu recipitur praetorque fit apud Samum; post suffragante Theramene populi scito restituitur parique absens imperio praeficitur simul cum Thrasybulo et Theramene. horum in imperio tanta commutatio rerum facta est, ut Lacedaemonii, qui paulo ante victores viguerant, perterriti pacem peterent. victi enim erant quinque proeliis terrestribus, tribus navalibus, in quibus ducentas naves triremes amiserant, quae captae in hostium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, multas praeterea urbes Graecas, quae in ora sitae sunt Asiae, quarum expugnarant complures, in his Byzantium; neque minus multas consilio ad amicitiam adiunxerant, quod in captos clementia fuerant usi. ita praeda onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis Athenas venerunt.

VI. His cum obviam universa civitas in Piraeum descendisset, tanta fuit omnium expectatio visendi Alcibiadis, ut ad eius triremem vulgus conflueret, proinde ac si solus advenisset. sic enim populo erat persuasum, et ad- versas superiores et praesentes secundas res accidissee eius opera. itaque et Siciliae amissum et Lacedaemoniorum victorias culpaee suae tribuebant, quod talem virum e civitate expulissent. neque id sine caussa arbitrari videbantur. nam postquam exercitui praeesse coeperat, neque terra neque mari hostes pares esse potuerant. hic ut e navi egressus est, quamquam Theramenes et Thrasybulus eisdem rebus prae fuerant simulque venerant in Piraeum, tamen unum omnes illum persequiebantur, et, id quod nunquam antea usu venerat nisi Olympiae victoribus, coronis aureis taeniisque vulgo donabatur. ille lacrimans talem benevolentiam civium suorum accipiebat; reminisci pristini temporis acerbiter. postquam [in] astu venit, citione advocata sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin eius casum lacrimaret inimicumque iis se ostenderit, quorum opera patria pulsus fuerat, proinde ac si alius populus, non ille ipse, qui tum flebat, eum sacrilegii damnasset. restituta ergo huic sunt publice bona, iidemque illi Eumolpidae sacerdotes rursus resacrare sunt coacti, qui

cum devoverant, pilaeque illae, in quibus devotio fuerat scripta, in mare praecipitatae.

- 1 VII. Haec Alcibiadi laetitia non nimis fuit diuturna. nam cum ei omnes essent honores decreti totaque res publica domi bellicae tradita, ut unius arbitrio gereretur, et ipse postulasset, ut duo sibi collegae darentur, Thrasybulus et Adimantus, neque id negatum esset, classe in Asiam profectus, quod apud Cymen minus ex sententia
2 rem gesserat, in invidiam recidit. nihil enim eum non efficere posse ducebant. ex quo fiebat, ut omnia minus prospere gesta [eius] culpa tribuerent, cum eum aut negligenter aut malitiose fecisse loquerentur; sicut tum accidit. nam corruptum a rege capere Cymen noluisse argue-
3 bant. itaque huic maxime putamus malo fuisse nimiam opinionem ingenii atque virtutis. timebatur enim non minus quam diligebatur, ne secunda fortuna magnisque opibus elatus tyrannidem concupisceret. quibus rebus factum est, ut absenti magistratum abrogarent et alium in eius
4 locum substituerent. id ille ut audivit, domum reverti noluit et se Pactyen contulit ibique tria castella communiit, Bornos, Bizanthen, Neontichos, manuque collecta primus Graecae civitatis in Thraciam introiit, gloriosius existimans barbarorum praeda locupletari quam Graiorum.
5 qua ex re creverat cum fama tum opibus magnamque amicitiam sibi cum quibusdam regibus Thraciae pepererat.

- 1 VIII. Neque tamen a caritate patriae potuit recedere. nam cum apud Aegos flumen Philocles, praetor Atheniensium, classem constituisset suam, neque longe abesset Lysander, praetor Lacedaemoniorum, qui in eo erat occupatus, ut bellum quam diutissime duceret, quod ipsis pecunia a rege suppeditabatur, contra Atheniensibus ex-
2 stis praeter arma et naves nihil erat super, Alcibiades ad exercitum venit Atheniensium ibique praesente vulgo agere coepit, si vellent, se coacturum Lysandrum dimicare aut pacem petere; spondet Lacedaemonios eo nolle classe con-
3 fligere, quod pedestribus copiis plus quam navibus valerent; sibi autem esse facile, Seuthen, regem Thracum, deducere, ut eos terra depelleret; quo facto necessario aut classe conficturum aut bellum compositurum. id etsi verum
etum Philocles animadvertibat, tamen postulata facere

noluit, quod sentiebat, se Alcibiade recepto nullius momenti apud exercitum futurum, et, si quid secundi evenisset, nullam in ea re suam partem fore, contra ea, si quid adversi accidisset, se unum eius delicti futurum reum. ab hoc discedens Alcibiades „Quoniam“ inquit „victoriae 5 patriae repugnas, illud moneo, iuxta hostem castra habebas nautica: periculum est enim, ne immodestia militum vestrorum occasio detur Lysandro vestri opprimendi exercitus.“ neque ea res illum fefellit. nam Lysander, cum 6 per speculatores comperisset, vulgum Atheniensium in terram praedatum exisse navesque paene inanes relictas, tempus rei gerendae non dimisit eoque impetu bellum totum delevit.

IX. At Alcibiades, victis Atheniensibus non satis tuta 1 eadem loca sibi arbitrans, penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit, sperans ibi facillime suam fortunam oculi posse. falso. nam Thraces, postquam eum cum magna 2 pecunia venisse senserunt, insidias fecerunt; qui ea, quae apportarat, abstulerunt, ipsum capere non potuerunt. ille 3 cernens, nullum locum sibi tutum in Graecia propter potentiam Lacedaemoniorum, ad Pharnabazum in Asiam transiit; quem quidem adeo sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet. namque ei Grynium dederat in Phrygia castrum, ex quo quinquagena talenta vectigalis 4 capiebat. qua fortuna Alcibiades non erat contentus neque Athenas victas Lacedaemoniis servire poterat pati. itaque ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione. sed vi- 5 debat, id sine rege Perse non posse fieri, ideoque eum amicum sibi cupiebat adiungi, neque dubitabat, facile se consecuturum, si modo eius conveniundi habuisset potestatem. nam Cyrum fratrem ei bellum clam parare Lacedaemoniis adjuvantibus sciebat: id si aperuisset, magnam se initurum gratiam videbat.

X. Hoc cum moliretur peteretque a Pharnabazo, ut ad 1 regem mitteretur, eodem tempore Critias ceterique tyranni Atheniensium certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiore facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset: quare, si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. his Laco rebus commotus statuit, accura- 2

tius sibi agendum cum Pharnabazo. huic ergo renuntiat, quae regi cum Lacedaemoniis essent, [irrita futura,] nisi
 3 Alcibiadem vivum aut mortuum sibi tradidisset. non tulit hoc satrapes et violare clementiam quam regis opes minui maluit. itaque misit Susamithren et Bagaeum ad Alcibiadem interficiendum, cum ille esset in Phrygia iterque ad
 4 regem compararet. missi clam vicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. illi cum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa casam eam, in qua quiescebat, eaque succenderunt, ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant.
 5 ille autem ut sonitu flammae est excitatus, etsi gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui numquam discedere voluerat. hunc sequi se iubet et id quod in praesentia vestimentorum fuit, arripit. his in ignem
 6 eiectis flammae vim transiit. quem ut barbari incendium effugisse viderunt, telis eminus missis interfecerunt caputque eius ad Pharnabazum retulerunt. at mulier, quae cum eo vivere consuerat, muliebri sua veste contextum aedificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus diem obiit supremum.

1 XI. Hunc infamatum a plerisque tres gravissimi historici summis laudibus extulerunt, Thucydides, qui eiusdem aetatis fuit, Theopompus, qui post aliquanto natus, et Timaeus, qui quidem duo maledicentissimi, nescio quo modo,
 2 in illo uno laudando constiterunt. namque ea, quae supra scripsimus, de eo praedicarunt, atque hoc amplius: cum Athenis, splendidissima civitate, natus esset, omnes splendore ac dignitate superasse vitae; postquam inde expulsus Thebas venerit, adeo studiis eorum inservisse, ut nemo eum labore corporisque viribus posset aequiperare (omnes enim Boeoti magis firmitati corporis quam ingenii acumi inserviunt); eundem apud Lacedaemonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiae se dedisse, ut parsimonia victus atque cultus omnes Lacedaemonios vinceret; fuisse apud Thracas, homines violentos rebusque venereis deditos, hos quoque in his rebus antecessisse; venisse ad Persas, apud quos summa

laus esset fortiter venari, luxuriose vivere, horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maxime admirarentur. quibus rebus effecisse, ut, apud quoscunque esset, princeps poneretur habereturque carissimus. sed satis de hoc; reliquos ordiamur.

VIII. THRASYBULUS.

I. Thrasybulus, Lyci filius, Atheniensis. si per se virtus sine fortuna ponderanda sit, dubito, an hunc primum omnium ponam. illud sine dubio: neminem huic praefero fide, constantia, magnitudine animi, in patriam amore. nam quod multi voluerunt paucique potuerunt, ab uno tyranno patriam liberare, huic contigit, ut a triginta oppressam tyrannis e servitute in libertatem vindicaret. sed nescio quo modo, cum eum nemo anteiret his virtutibus, multi nobilitate praecurrerunt. primum Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit, ille nullam rem sine hoc; quae ille universa naturali quodam bono fecit lucri. sed illa tamen omnia communia imperatoribus cum militibus et fortuna, quod in proelii concursu abit res a consilio ad vires vimque pugnantium. itaque iure suo nonnulla ab imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat, seque hic plus valuisse quam ducis prudentiam vere potest praedicare. quare illud magnificentissimum factum proprium est Thrasybuli. nam cum triginta tyranni, praepositi a Lacedaemoniis, servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in bello parserat fortuna, partim patria expulissent, partim interfecissent, plurimorum bona publicata inter se divisissent, non solum princeps, sed etiam solus initio bellum his indixit.

II. Hic enim cum Phylon confugisset, quod est castellum in Attica munitissimum, non plus habuit secum triginta de suis. hoc initium fuit salutis Actaeorum, hoc robur libertatis clarissimae civitatis. neque vero hic non contemptus est primo a tyrannis atque eius solitudo. quae quidem res et illis contemnentibus pernicii et huic despecto saluti fuit. haec enim illos segnes ad persequendum, hos autem tempore ad comparandum dato fecit robustiores. quo magis praeceptum illud omnium in animis esse debet,

nihil in bello oportere contemni, neque sine caussa dici,
4 matrem timidi flere non solere. neque tamen pro opinione
Thrasybuli auctae sunt opes. nam iam tum illis temporibus
fortius boni pro libertate loquebantur quam pugna-
5 bant. hinc in Piraeum transiit Munychiamque munivit.
hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti ab eaque turpiter
repulsi protinus in urbem armis impedimentisque amissis
6 refugerunt. usus est Thrasybulus non minus prudentia
quam fortitudine. nam cedentes violari vetuit: cives enim
civibus parcere aequum censebat. neque quisquam est vul-
neratus, nisi qui prior impugnare voluit. neminem iacen-
tem veste spoliavit; nil attigit, nisi arma, quorum indige-
7 bat, quaeque ad victum pertinebant. in secundo proelio
cecidit Critias, dux tyrannorum, cum quidem exadversus
Thrasybulum fortissime pugnaret.

1 III. Hoc deiecto Pausanias venit Atticis auxilio, rex
Lacedaemoniorum. is inter Thrasybulum et eos, qui ur-
bem tenebant, fecit pacem, his conditionibus: ne qui prae-
ter triginta tyrannos et decem, qui postea praetores creati
superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio,
neve bona publicarentur; rei publicae procuratio populo
2 redderetur. praeclarum hoc quoque Thrasybuli, quod re-
conciliata pace, cum plurimum in civitate posset, legem
tulit, ne quis ante actarum rerum accusaretur neve mul-
3 taretur; eamque illi oblivionis appellarunt. neque vero hanc
tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit.
nam cum quidam ex iis, qui simul cum eo in exilio fuerant,
caedem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum
erat publice, prohibuit et id, quod pollicitus erat, praestitit.

1 IV. Huic pro tantis meritis honoris corona a populo
data est, facta duabus virgulis oleaginis, quam quod amor
civium et non vis expresserat, nullam habuit invidiam mag-
2 naque fuit gloria. bene ergo Pittacus ille, qui [in] septem
sapientum numero est habitus, cum Mytilenaei ei multa
milia iugerum agri munera darent, „Nolite, oro vos,“ inquit,
„id mihi dare, quod multi invideant, plures etiam concu-
piscant: quare ex istis nolo amplius quam centum iugera,
quae et meam animi aequitatem et vestram voluntatem
indicient; nam parva munera diutina, locupletia non pro-
3 pria esse consuerunt.“ illa igitur corona contentus Thrasy-

bulus neque amplius requisivit, neque quemquam honore se antecessisse existimavit. hic sequenti tempore cum praetor classem ad Ciliciam appulisset, neque satis diligenter in castris eius agerentur vigiliae, a barbaris ex oppido noctu eruptione facta in tabernaculo interfectus est.

IX. CONON.

I. Conon, Atheniensis, Peloponnesio bello accessit ad rem publicam, in eoque eius opera magni fuit. nam et praetor pedestribus exercitibus praefuit et praefectus classis magnas res mari gessit. quas ob causas praecipuus ei honos habitus est. namque omnibus unus insulis praefuit: in qua potestate Pheras cepit, coloniam Lacedaemoniorum. fuit etiam extremo Peloponnesio bello praetor, cum apud Aegos flumen copiae Atheniensium a Lysandro sunt devictae. sed tum afuit, eoque peius res administrata est. nam et prudens rei militaris et diligens erat imperator. itaque nemini erat his temporibus dubium, si affuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse.

II. Rebus autem afflictis cum patriam obsideri audisset, non quaesivit, ubi ipse tuto viveret, sed unde praesidio posset esse civibus suis. itaque contulit se ad Pharnabazum, satrapem Ioniae et Lydiae eundemque generum regis et propinquum, apud quem ut multum gratia valeret, multo labore multisque effecit periculis. nam cum Lacedaemonii Atheniensibus devictis in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant, Agesilaumque bellatum misissent in Asiam, maxime impulsus a Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia eius defecerat et cum Lacedaemoniis coierat societatem, hunc adversus Pharnabazum habitus est imperator, re quidem vera exercitui praefuit Conon, eiusque omnia arbitrio gesta sunt. hic multum ducem summum, Agesilaum, impedivit, saepeque eius consiliis obstitit; neque vero non fuit apertum, si ille non fuisset, Agesilaum Asiam Tauro tenus regi fuisse erepturum. qui posteaquam domum a suis civibus revocatus est, quod Boeoti et Athenienses Lacedaemoniis bellum indixerant, Conon nihilo secius apud praefectos regis versabatur hisque omnibus magno erat usui.

1 III. Defecerat a rege Tissaphernes, neque id tam Ar-
taxerxi quam ceteris erat apertum. multis enim magnis-
que meritis apud regem, etiam cum in officio non maneret,
valebat. neque id mirandum, si non facile ad credendum
2 adducebatur, reminiscens, eius se opera Cyrum fratrem
superasse. huius accusandi gratia Conon a Pharnabazo
ad regem missus, posteaquam venit, primum ex more Per-
sarum ad chiliarchum, qui secundum gradum imperii tene-
bat, Tithraustem accessit seque ostendit cum rege collo-
3 qui velle. nemo enim sine hoc admittitur. huic ille „Nulla,“
inquit, „mora est; sed tu delibera, utrum colloqui malis an
per litteras agere, quae cogitas. necesse est enim, si in
conspectum veneris, venerari te regem (quod προσκύνη-
σιν illi vocant). hoc si tibi grave est, per me nihilo se-
4 cius editis mandatis conficies, quod studes.“ tum Conon
„Mihi vero,“ inquit, „non est grave, quemvis honorem ha-
bere regi; sed vereor, ne civitati meae sit opprobrio, si,
cum ex ea sim profectus, quae ceteris gentibus imperare
consuerit, potius barbarorum quam illius more fungar.“
itaque, quae huic volebat, scripta tradidit.

1 IV. Quibus cognitis rex tantum auctoritate eius motus
est, ut et Tissaphernem hostem iudicaret et Lacedaemo-
nios bello persequi iusserit et ei permiserit, quem vellet,
eligere ad dispensandam pecuniam. id arbitrium Conon
negavit sui esse consilii, sed ipsius, qui optime suos nosse
2 deberet; sed se suadere, Pharnabazo id negotii daret. hinc
magnis muneribus donatus ad mare est missus, ut Cypriis
et Phoenicibus ceterisque maritimis civitatibus naves lon-
gas imperaret classemque, qua proxima aestate mare tueri
posset, compararet, dato adiutore Pharnabazo, sicut ipse
3 voluerat. id ut Lacedaemoniis est nuntiatum, non sine
cura rem administrant, quod maius bellum imminere ar-
bitrabantur, quam si cum barbaro solum contenderent.
nam ducem fortem, [et] prudentem regis opibus praefu-
turum ac secum dimicaturum videbant, quem neque con-
4 silio neque copiis superare possent. hac mente magnam
contrahunt classem; proficiscuntur Pisandro duce. hos Co-
non apud Cnidum adortus magno proelio fugat, multas
naves capit, complures deprimit. qua victoria non solum
Athenae, sed etiam cuncta Graecia, quae sub Lacedae-

moniorum fuerat imperio, liberata est. Conon cum parte 5
navium in patriam venit, muros dirutos a Lysandro, utros-
que et Piraei et Athenarum, reficiendos curat pecuniae-
que quinquaginta talenta, quae a Pharnabazo acceperat,
civibus suis donat.

V. Accidit huic, quod ceteris mortalibus, ut inconsi- 1
deratior in secunda quam in adversa esset fortuna. nam
classe Peloponnesiorum devicta cum ultum se iniurias pa-
triae putaret, plura concupivit quam efficere potuit. ne- 2
que tamen ea non pia et probanda fuerunt, quod potius
patriae opes augeri quam regis maluit. nam cum magnam
auctoritatem sibi pugna illa navali, quam apud Cnidum
fecerat, constituisset non solum inter barbaros, sed etiam
omnes Graecae civitates, clam dare operam coepit, ut Io-
niam et Aeoliam restitueret Atheniensibus. id cum minus 3
diligenter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus praeerat,
Cononem evocavit, simulans, ad regem eum se mittere
velle magna de re. huius nuntio parens cum venisset, in
vincla coniectus est, in quibus aliquamdiu fuit. inde non- 4
nulli eum ad regem abductum ibique eum periisse scrip-
tum reliquerunt. contra ea Dinon historicus, cui nos plu-
rimum de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit; il-
lud addubitat, utrum Tiribazo sciente an imprudente sit
factum.

X. DION.

I. Dion, Hipparini filius, Syracusanus, nobili genere 1
natus, utraque implicatus tyrannide Dionysiorum. nam-
que ille superior Aristomachen, sororem Dionis, habuit
in matrimonio, ex qua duos filios, Hipparinum et Ny-
saeum, procreavit, totidemque filias, nomine Sophrosynen
et Areten, quarum priorem Dionysio filio, eidem, cui
regnum reliquit, nuptum dedit, alteram, Areten, Dioni.
Dion autem praeter nobilem propinquitatem generosamque 2
maiorum famam multa alia ab natura habuit bona, in his
ingenium docile, come, aptum ad artes optimas, magnam
corporis dignitatem, quae non minimum commendatur, ma-
gnas praeterea divitias a patre relictas, quas ipse tyranni
muneribus auxerat. erat intimus Dionysio priori, neque 3

minus propter mores quam affinitatem. namque etsi Dionysii crudelitas ei displicebat, tamen saluum propter necessitudinem, magis etiam suorum caussa, studebat. aderat in magnis rebus, eiusque consilio multum movebatur tyrannus, nisi qua in re maior ipsius cupiditas intercesserat.

- 4 legationes vero omnes, quae essent illustriores, per Dionem administrabantur; quas quidem ille diligenter obeundo, fideliter administrando crudelissimum nomen tyranni sua
5 humanitate tegebat. hunc a Dionysio missum Carthaginienses suspexerunt, ut neminem umquam Graeca lingua loquentem magis sint admirati.

- 1 II. Neque vero haec Dionysium fugiebant. nam quanto esset sibi ornamento sentiebat. quo fiebat, ut uni huic maxime indulgeret neque eum secus diligeret ac filium;
2 qui quidem, cum Platonem Tarentum venisse fama in Siciliam esset perlata, adolescenti negare non potuerit, quin eum accerseret, cum Dion eius audiendi cupiditate flagraret. dedit ergo huic veniam magnaque eum ambitione Syracusas perduxit. quem Dion adeo admiratus est atque
3 adamavit, ut se ei totum traderet. neque vero minus Plato delectatus est Dione. itaque cum a tyranno crudeliter violatus esset, quippe quem venumdari iussisset, tamen eodem
4 rediit eiusdem Dionis precibus adductus. interim in morbum incidit Dionysius. quo cum gravi conflictaretur, quaesivit a medicis Dion, quemadmodum se haberet, simulque ab his petiit, si forte maiori esset periculo, ut sibi faterentur: nam velle se cum eo colloqui de partiendo regno, quod sororis suae filios ex illo natos partem regni
5 putabat debere habere. id medici non tacuerunt et ad Dionysium filium sermonem retulerunt. quo ille commotus, ne agendi esset Dioni potestas, patri soporem medicos dare coëgit. hoc aeger sumpto [ut somno] sopitus diem obiit supremum.

- 1 III. Tale initium fuit Dionis et Dionysii simultatis, eaque multis rebus aucta est. sed tamen primis temporibus aliquamdiu simulata inter eos amicitia mansit. cum Dion non desisteret obsecrare Dionysium, ut Platonem Athenis arcesseret et eius consiliis uteretur, ille, qui in
2 aliqua re vellet patrem imitari, morem ei gessit. eodemque tempore Philistum historicum Syracusas reduxit,

hominem amicum non magis tyranno quam tyrannis. sed de hoc in eo libro plura sunt exposita, qui de historicis Graecis conscriptus est. Plato autem tantum apud Dionysium auctoritate potuit valuitque eloquentia, ut ei persuaserit, tyrannidis facere finem libertatemque reddere Syracusanis; a qua voluntate Philisti consilio deterritus aliquanto crudelior esse coepit.

IV. Qui quidem cum a Dione se superari videret ingenio, auctoritate, amore populi, verens ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi, navem ei triremem dedit, qua Corinthum deveheretur, ostendens, se id utriusque facere caussa, ne, cum inter se timerent, alteruter alterum praeoccuparet. id cum factum multi indignarentur, magnaeque essent invidiae tyranno, Dionysius omnia, quae moveri poterant Dionis, in naves imposuit ad eumque misit. sic enim existimari volebat, id se non odio hominis, sed suae salutis fecisse caussa. postea vero quam audivit, eum in Peloponneso manum comparare sibi bellum facere conari, Areten, Dionis uxorem, alii nuptum dedit filiumque eius sic educari iussit, ut indulgendo turpissimis imbueretur cupiditatibus. nam puero, priusquam pubes esset, scorta adducebantur, vino epulisque obruebatur, neque ullum tempus sobrio relinquebatur. is usque eo vitae statum commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater (namque appositae erant custodes, qui eum a pristino victu deducerent), ut se de superiore parte aedium deiecerit atque ita interierit. sed illuc revertor.

V. Postquam Corinthum pervenit Dion, et eodem per fugit Heraclides, ab eodem expulsus Dionysio, qui praefectus fuerat equitum, omni ratione bellum comparare coeperunt. sed non multum proficiebant, quod multorum annorum tyrannus magnarum opum putabatur. quam ob causam pauci ad societatem periculi perducebantur. sed Dion, fretus non tam suis copiis quam odio tyranni, maximo animo duabus onerariis navibus quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum centumque peditum milibus, profectus oppugnatum, quod omnibus gentibus admirabile est visum, adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat,

Syracusas introierit. ex quo intelligi potest, nullum esse
4 imperium tutum nisi benevolentia munitum. eo tempore
aberat Dionysius et in Italia classem opperiebatur adver-
sarium, ratus neminem sine magnis copiis ad se ventu-
5 rum. quae res eum fefellit. nam Dion iis ipsis, qui sub
adversarii fuerant potestate, regiones spiritus repressit to-
tiusque eius partis Siciliae potitus est, quae sub Dionysii
fuerat potestate, parique modo urbis Syracusarum prae-
6 ter arcem et insulam adiunctam oppido, eoque rem per-
duxit, ut talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet:
Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syracusas
Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat Dion.

1 VI. Has tam prosperas tamque inopinatas res conse-
cuta est subita commutatio, quod fortuna sua mobilitate,
2 quem paulo ante extulerat, demergere est adorta. primum
in filio, de quo commemoravi supra, suam vim exercuit.
nam cum uxorem reduxisset, quae alii fuerat tradita, fi-
liumque vellet revocare ad virtutem a perdita luxuria, ac-
3 cepit gravissimum parens vulnus morte filii. deinde orta
dissensio est inter eum et Heraclidem, qui, quod princi-
patum non concedebat, factionem comparavit. neque is
minus valebat apud optimates, quorum consensu praeerat
4 classi, cum Dion exercitum pedestrem teneret. non tulit
hoc animo aequo Dion et versum illum Homeri retulit ex
secunda rhapsodia, in quo haec sententia est: non posse
bene geri rem publicam multorum imperiis. quod dictum
magna invidia consecuta est. namque aperuisse videbatur,
5 omnia in sua potestate esse velle. hanc ille non lenire ob-
sequio, sed acerbitate opprimere studuit Heraclidemque,
cum Syracusas venisset, interficiendum curavit.

1 VII. Quod factum omnibus maximum timorem iniecit.
nemo enim illo interfecto se tutum putabat. ille autem ad-
versario remoto licentius eorum bona, quos sciebat adver-
2 sus se sensisse, militibus dispertivit. quibus divisus cum
quotidiani maximi fierent sumptus, celeriter pecunia de-
esse coepit, neque, quo manus porrigeret, suppetebat nisi
in amicorum possessiones. id eiusmodi erat, ut, cum mi-
3 lites reconciliasset, amitteret optimates. quarum rerum cura
frangebatur et insuetus male audiendi non animo aequo
ferebat, de se ab iis male existimari, quorum paulo ante

in caelum fuerat elatus laudibus. vulgus autem offensa in eum militum voluntate liberius loquebatur et tyrannum non ferendum dictitabat.

VIII. Haec ille intuens cum, quemadmodum sedaret, 1 nesciret, et, quorsum evaderent, timeret, Callicrates quidam, civis Atheniensis, qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo et callidus et ad fraudem acutus, sine ulla religione ac fide, adit ad Dionem et ait: eum 2 magno in periculo esse propter offensionem populi et odium militum, quod nullo modo evitare posset, nisi alicui suorum negotium daret, qui se simularet illi inimicum. quem si invenisset idoneum, facile omnium animos cogniturum adversariosque sublaturum, quod inimici eius dissidentes suos sensus aperturi forent. tali consilio probato exceptit 3 has partes ipse Callicrates et se armat imprudentia Dionis; ad eum interficiendum socios conquirat, adversarios eius 4 convenit, coniuratione confirmat. res, multis consciis, quae gereretur, elata defertur ad Aristomachen, sororem Dionis, uxoremque Areten. illae timore perterritae conveniunt, cuius de periculo timebant. at ille negat, a Callicrate fieri 5 sibi insidias, sed illa, quae agerentur, fieri praecepto suo. mulieres nihilo secius Callicratem in aedem Proserpinae deducunt ac iurare cogunt, nihil ab illo periculi fore Dionis. ille hac religione non modo non est deterritus, sed ad maturandum concitatus est, verens, ne prius consilium aperiretur suum, quam conata perfecisset.

IX. Hac mente proximo die festo, cum a conventu se 1 remotum Dion domi teneret atque in conclavi edito recubisset, consciis facinoris loca munitiora oppidi tradit, domum custodiis saepit, a foribus qui non discedant, certos praeficit; navem triremem armatis ornat Philostrato- 2 que fratri suo tradit, eamque in portu agitari iubet, ut si exercere remiges vellet, cogitans, si forte consiliis obstitisset fortuna, ut haberet, qua fugeret ad salutem. suo- 3 rum autem e numero Zacynthios adolescentes quosdam eligit cum audacissimos tum viribus maximis, hisque dat negotium, ad Dionem eant inermes, sic ut conveniendi eius gratia viderentur venire. hi propter notitiam sunt in- 4 tromissi. at illi ut limen eius intrarunt, foribus obseratis 4 in lecto cubantem invadunt, colligant; fit strepitus, ades

- 5 ut exaudiri possit foris. hic, sicut ante saepe dictum est, quam invisa sit singularis potentia et miseranda vita, qui se metui quam amari malunt, cuivis facile intellectu fuit.
- 6 namque illi ipsi custodes, si propria fuissent voluntate, foribus effractis servare eum potuissent, quod illi inermes, telum foris flagitantes, vivum tenebant. cui cum succurreret nemo, Lyco quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfectus est.
- 1 X. Confecta caede cum multitudo visendi gratia introisset, nonnulli ab insciis pro noxiis conciduntur. nam celeri rumore dilato, Dioni vim allatam, multi concurrerant, quibus tale facinus displicebat. hi falsa suspitione
- 2 ducti immerentes ut sceleratos occidunt. huius de morte ut palam factum est, mirabiliter vulgi mutata est voluntas. nam qui vivum eum tyrannum vocitarant, iidem liberatorem patriae tyrannique expulsorem praedicabant. sic subito misericordia odio successerat, ut eum suo sanguine
- 3 ab Acherunte, si possent, cuperent redimere. itaque in urbe celeberrimo loco, elatus publice, sepulcri monumento donatus est. diem obiit circiter annos quinquaginta quinque natus, quartum post annum, quam ex Peloponneso in Siciliam redierat.

XI. IPHICRATES.

- 1 I. Iphicrates Atheniensis non tam magnitudine rerum gestarum quam disciplina militari nobilitatus est. fuit enim talis dux, ut non solum aetatis suae cum primis compararetur, sed ne de maioribus natu quidem quisquam ante
- 2 poneretur. multum vero in bello est versatus, saepe exercitibus praefuit, nusquam culpa male rem gessit, semper consilio vicit tantumque eo valuit, ut multa in re militari
- 3 partim nova attulerit, partim meliora fecerit. namque ille pedestria arma mutavit. cum ante illum imperatorem maximis clipeis, brevibus hastis, minutis gladiis uterentur, ille e contrario peltam pro parma fecit (a quo postea peltastae pedites appellantur), ut ad motus concursusque essent leviores; hastae modum duplicavit, gladios longiores fecit.
- 4 idem genus loricarum et pro sertis atque aeneis linteas dedit. quo facto expeditiores milites reddidit; nam pon-

dere detracto, quod aequè corpus teneret et leve esset, curavit.

II. Bellum cum Thracibus gessit, Seuthem, socium 1
Atheniensium, in regnum restituit. apud Corinthum tanta
severitate exercitui praefuit, ut nullae umquam in Grae-
cia neque exercitatiores copiae neque magis dicto audien-
tes fuerint duci, in eamque consuetudinem adduxit, ut, 2
cum proelii signum ab imperatore esset datum, sine ducis
opera sic ordinatae consisterent, ut singuli ab peritissimo
imperatore dispositi viderentur. hoc exercitu moram La- 3
cedaemoniorum interfecit, quod maxime tota celebratum
est Graecia. iterum eodem bello omnes copias eorum fu-
gavit; quo facto magnam adeptus est gloriam. cum Ar- 4
taxerxes Aegyptio regi bellum inferre voluit, Iphicratem
ab Atheniensibus ducem petivit, quem praeficeret exer-
citu conducticio, cuius numerus duodecim milium fuit.
quem quidem sic omni disciplina militari erudit, ut,
quemadmodum quondam Fabiani milites Romani appel-
lati sunt, sic Iphicratenses apud Graecos in summa laude
fuerint. idem subsidio Lacedaemoniis profectus Epami- 5
nondae retardavit impetus. nam nisi eius adventus appropin-
quasset, non prius Thebani Sparta abscessissent, quam
captam incendio delessent.

III. Fuit autem et animo magno et corpore imperato- 1
riaque forma, ut ipso aspectu cuius iniiceret admiratio-
nem sui, sed in labore nimis remissus parumque patiens,
ut Theopompus memoriae prodidit, bonus vero civis fide-
que magna. quod cum in aliis rebus declaravit, tum 2
maxime in Amyntae Macedonis liberis tuendis. namque
Eurydice, mater Perdiccae et Philippi, cum his duobus
pueris Amynta mortuo ad Iphicratem confugit eiusque opi-
bus defensa est. vixit ad senectutem placatis in se suorum 3
civium animis. causam capitis semel dixit, bello sociali,
simul cum Timotheo, eoque iudicio est absolutus. Mene- 4
sthea filium reliquit ex Thressa natum, Coti regis filia. is
cum interrogaretur, utrum pluris patrem matremne face-
ret, „Matrem,“ inquit. id cum omnibus mirum videretur,
„At“ ille „merito,“ inquit, „facio: nam pater quantum
in se fuit, Thracem me genuit, contra ea mater Athe-
niensem.“

XII. CHABRIAS.

1 I. Chabrias Atheniensis. hic quoque in summis habi-
 tus est ducibus resque multas memoria dignas gessit. sed
 ex his elucet maxime inventum eius in proelio, quod apud
 2 Thebas fecit, cum Boeotis subsidio venisset. namque in
 eo victoria fidentem summum ducem Agesilaum, fugatis
 iam ab eo conducticiis catervis, reliquam phalangem loco
 vetuit cedere obnixoque genu scuto, proiecta hasta impe-
 tum excipere hostium docuit. id novum Agesilaus con-
 tuens progredi non est ausus suosque iam incurrentes
 3 tuba revocavit. hoc usque eo tota Graecia fama celebra-
 tum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluerit,
 quae publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est.
 ex quo factum est, ut postea athletae ceterique artifices
 his statibus in statuvis ponendis uterentur, cum victoriam
 essent adepti.

1 II. Chabrias autem multa in Europa bella administra-
 vit, cum dux Atheniensium esset, in Aegypto sua sponte
 gessit. nam Nectenebin adiutum profectus regnum ei con-
 2 stituit. fecit idem Cypri, sed publice ab Atheniensibus
 Evagorae adiutor datus, neque prius inde discessit, quam
 totam insulam bello devinceret; qua ex re Athenienses
 3 magnam gloriam sunt adepti. interim bellum inter Aegy-
 ptios et Persas conflatum est. Athenienses cum Artaxerxe
 societatem habebant, Lacedaemonii cum Aegyptiis, a qui-
 bus magnas praedas Agesilaus, rex eorum, faciebat. id
 intuens Chabrias, cum in re nulla Agesilao cederet, sua
 sponte eos adiutum profectus Aegyptiae classi praefuit,
 pedestribus copiis Agesilaus.

1 III. Tum praefecti regis Persae legatos miserunt Athe-
 nas questum, quod Chabrias adversum regem bellum ge-
 reret cum Aegyptiis. Athenienses diem certam Chabriae
 praestituerunt, quam ante domum nisi redisset, capitis se
 illum damnaturos denuntiarunt. hoc ille nuntio Athenas
 rediit, neque ibi diutius est moratus, quam fuit necesse.
 2 non enim libenter erat ante oculos suorum civium, quod
 et vivebat laute et indulgebat sibi liberalius, quam ut
 3 invidiam vulgi posset effugere. est enim hoc commune

vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae comes sit, et libenter de his detrahant, quos eminere videant altius; neque animo aequo pauperes alienam opulentium intuuntur fortunam. itaque Chabrias, quo ei licebat, plurimum aberat. neque vero solus ille aberat Athenis libenter, sed omnes fere principes fecerunt idem, quod tantum se ab invidia putabant futuros, quantum a conspectu suorum recesserant. itaque Conon plurimum Cypri vixit, Iphicrates in Thracia, Timotheus Lesbo, Chares Sigeo. dissimilis quidem Chares horum et factis et moribus, sed tamen Athenis et honoratus et potens.

IV. Chabrias autem periit bello sociali tali modo. op-¹ pugnant Athenienses Chium. erat in classe Chabrias privatus, sed omnes, qui in magistratu erant, auctoritate antebat, eumque magis milites, quam qui praecerant, aspiciebant. quae res ei maturavit mortem. nam dum primus studet por-² tum intrare, gubernatorem iubet eo dirigere navem, ipse sibi perniciiei fuit. cum enim eo penetrasset, ceterae non sunt secutae. quo facto circumfusus hostium concursu cum fortissime pugnaret, navis rostro percussa coepit sidere. hinc re-³ fugere cum posset, si se in mare deiecisset, quod suberat classis Atheniensium, quae exciperet natantes, perire maluit quam armis abiectis navem relinquere, in qua fuerat vectus. id ceteri facere noluerunt, qui nando in tutum pervenerunt. at ille, praestare honestam mortem existimans turpi vitae, comminus pugnans telis hostium interfectus est.

XIII. TIMOTHEUS.

I. Timotheus, Cononis filius, Atheniensis. hic a patre¹ acceptam gloriam multis auxit virtutibus. fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus neque minus civitatis regendae. multa huius sunt praeclare facta, sed² haec maxime illustria. Olynthios et Byzantios bello subegit. Samum cepit, in qua oppugnanda superiore bello Athenienses mille et ducenta talenta consumpserant. id ille sine ulla publica impensa populo restituit. adversus Cotum bella gessit ab eoque mille et ducenta talenta praedae in publicum retulit. Cyzicum obsidione liberavit. Ariobarzani³ simul cum Agesilao auxilio profectus est; a quo cum Laco

pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque urbibus augeri maluit quam id sumere, cuius partem domum suam ferre posset. itaque accepit Crithoten et Sestum.

- 1 II. Idem classi praefectus circumvehens Peloponnesum Laconicen populatus classem eorum fugavit. Corcyram sub imperium Atheniensium redegit, sociosque idem adiunxit Epirotas, Athamanas, Chaonas omnesque eas gentes, quae mare illud adiacent. quo facto Lacedaemonii de diutina contentione destiterunt et sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt pacemque his legibus constituerunt, ut Athenienses mari duces essent. quae victoria tantae fuit Atticis laetitiae, ut tum primum arae Paci publice sint factae, eique deae pulvinar sit institutum. cuius laudis ut memoria maneret, Timotheo publice statuam in foro posuerunt. qui honos huic uni ante id tempus contigit, ut, cum patri populus statuam posuisset, filio quoque daret. sic iuxta posita recens filii veterem patris renovavit memoriam.

- 1 III. Hic cum esset magno natu et magistratus gerere desisset, bello Athenienses undique premi sunt coepti. defecerat Samus; descierat Hellespontus; Philippus iam tum valens Macedo multa moliebatur, cui oppositus Chares cum esset, non satis in eo praesidii putabatur. fit Mene-
2 nestheus praetor, filius Iphicratis, gener Timothei, et, ut ad bellum proficiscatur, decernitur. huic in consilium dantur duo usu sapientiaque praestantes, quorum consilio uteretur, pater et socer, quod in his tanta erat auctoritas, ut
3 magna spes esset, per eos amissa posse recuperari. hi cum Samum profecti essent et eodem Chares illorum adventu cognito cum suis copiis proficisceretur, ne quid absente se gestum videretur, accidit, cum ad insulam appropinquarent, ut magna tempestas oreretur, quam evitare duo veteres imperatores utile arbitrati suam classem sup-
4 presserunt. at ille temeraria usus ratione non cessit maiorum natu auctoritati, et, ut in sua manu esset fortuna, quo contenderat, pervenit, eodemque ut sequerentur, ad Timotheum et Iphicratem nuntium misit. hinc male re gesta, compluribus amissis navibus, eo, unde erat profectus, se recepit litterasque Athenas publice misit, sibi proclive fuisse Samum capere, nisi a Timotheo et Iphi-

crate desertus esset. populus acer, suspicax ob eamque rem 5 mobilis, adversarius, invidus (etiam potentiae in crimen vocabantur) domum revocat; accusantur prodicionis. hoc iudicio damnatur Timotheus, lisque eius aestimatur centum talentis. ille odio ingratae civitatis coactus Chalcidem se contulit.

IV. Huius post mortem cum populum iudicii sui poe- 1 niteret, multae novem partes detraxit et decem talenta Cononem, filium eius, ad muri quandam partem reficiendam iussit dare. in quo fortunae varietas est animadversa. nam quos avus Conon muros ex hostium praeda patriae restituerat, eosdem nepos cum summa ignominia familiae ex sua re familiari reficere coactus est. Timothei autem 2 moderatae sapientisque vitae cum pleraque possimus proferre testimonia, uno erimus contenti, quod ex eo facile conici poterit, quam carus suis fuerit. cum Athenis adolescentulus causam diceret, non solum amici privatique hospites ad eum defendendum convenerunt, sed etiam in eis Iason, tyrannus Thessaliae, qui illo tempore fuit omnium potentissimus. hic cum in patria sine satellitibus se 3 tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo praesidio venit tantique hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire quam Timotheo de fama dimicanti deesse. hunc adversus tamen Timotheus postea populi iussu bellum gessit, patriae sanctiora iura quam hospitii esse duxit. haec ex- 4 tremam fuit aetas imperatorum Atheniensium, Iphicratis, Chabriae, Timothei, neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoria.

V. Venio nunc ad fortissimum virum maximique consilii omnium barbarorum exceptis duobus Carthaginensibus, Hamilcare et Hannibale. de quo hoc plura feremus, 2 quod et obscuriora sunt eius gesta pleraque, et ea, quae prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tum omnes superabat, acciderunt, quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt.

XIV. DATAMES.

I. Datames, patre Camisare, natione Care, matre Scythi- 1 thissus natus, primum militum [in] numero fuit apud Artaxerxen eorum, qui regiam tuebantur. pater eius Cami-

sares, quod et manu fortis et bello strenuus et regi multis locis fidelis erat repertus, habuit provinciam partem Ciliciae iuxta Cappadociam, quam incolunt Leucosyri. Datames militare munus fungens primum, qualis esset, aperuit in bello, quod rex adversus Cadusios gessit. namque hic multis milibus regionum interfectis magni fuit eius opera. quo factum est, [ut,] cum in eo bello cecidisset Camisares, paterna ei ut traderetur provincia.

1 II. Pari se virtute postea prae-buit, cum Autophradates iussu regis bello persequeretur eos, qui defecerant. namque huius opera hostes, cum castra iam intrassent, profligati sunt, exercitusque reliquus conservatus regis est. qua ex
2 re maioribus rebus praeesse coepit. erat eo tempore Thuys dynastes Paphlagoniae, antiquo genere, ortus a Pylaemene illo, quem Homerus Troico bello a Patroclo interfectum
3 ait. is regi dicto audiens non erat. quam ob causam bello cum persequi constituit, eique rei praefecit Datamen, propinquum Paphlagonis: namque ex fratre et sorore erant nati. quam ob causam Datames primum experiri voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. ad quem cum venisset sine praesidio, quod ab amico nullas verere-
4 tur insidias, paene interiit. nam Thuys eum clam interficere voluit. erat mater cum Datame, amita Paphlagonis.
5 ca, quid ageretur, rescit filiumque monuit. ille fuga periculum evitavit bellumque indixit Thuyni. in quo cum ab Ariobarzane, praefecto Lydiae et Ioniae totiusque Phrygiae, desertus esset, nihilo segnius perseveravit vivumque Thuyn cepit cum uxore et liberis.

1 III. Cuius facti ne prius fama ad regem quam ipse perveniret, dedit operam. itaque omnibus insciis eo, ubi erat rex, venit posteroque die Thuyn, hominem maximi corporis terribilique facie, quod et niger et capillo longo barbaque erat promissa, optima veste textit, quam satrapae regii gerere consueverant; ornavit etiam torque atque
2 armillis aureis ceteroque regio cultu; ipse agresti duplici amiculo circumdatus hirtaque tunica, gerens in capite galeam venatoriam, dextra manu clavam, sinistra copulam, qua vinctum ante se Thuynem agebat, ut si feram bestiam
3 captam duceret. quem cum omnes conspicerent propter novitatem ornatus ignotamque formam, ob eamque rem

magnus esset concursus, fuit non nemo, qui agnosceret Thuyum regique nuntiaret. primo non accredidit. itaque 4 Pharnabazum misit exploratum. a quo ut rem gestam comperit, statim admitti iussit, magnopere delectatus tum facto, tum ornatu; in primis, quod nobilis rex in potestatem inopinanti venerat. itaque magnifice Datamen dona- 5 tum ad exercitum misit, qui tum contrahebatur duce Pharnabazo et Tithrauste ad bellum Aegyptium, parique eum atque illos imperio esse iussit. postea vero quam Pharnabazum rex revocavit, illi summa imperii tradita sunt.

IV. Hic cum maximo studio compararet exercitum 1 Aegyptumque proficisci pararet, subito a rege litterae sunt ei missae, ut Aspim aggrediretur, qui Cataoniam tenebat: quae gens iacet supra Ciliciam, confinis Cappadociae. namque Aspis saltuosam regionem castellisque munitam 2 incolens non solum imperio regis non parebat, sed etiam finitimas regiones vexabat et, quae regi portarentur, abripiebat. Datames, etsi longe aberat ab his regionibus et 3 a maiore re abstrahebatur, tamen regis voluntati morem gerendum putavit. itaque cum paucis, sed viris fortibus, navem conscendit, existimans, quod accidit, facilius se imprudentem parva manu oppressurum quam paratum quamvis magno exercitu. hac delatus in Ciliciam, egres- 4 sus inde, dies noctesque iter faciens, Taurum transiit eo- que, quo studuerat, venit; quaerit, quibus locis sit Aspis; cognoscit, haud longe abesse profectumque eum venatum. quae dum speculatur, adventus eius caussa cognoscitur. Pisidas cum iis, quos secum habebat, ad resistendum Aspis comparat. id Datames ubi audivit, arma sumit, 5 suos sequi iubet; ipse equo concitato ad hostem vehitur. quem procul Aspis conspiciens ad se ferentem pertimescit atque a conatu resistendi deterritus sese dedidit. hunc Datames vinctum ad regem ducendum tradit Mithridati.

V. Haec dum geruntur, Artaxerxes reminiscens, a 1 quanto bello ad quam parvam rem principem ducum misisset, se ipse reprehendit et nuntium ad exercitum Acen misit, quod nondum Datamen profectum putabat, qui diceret, ne ab exercitu discederet. hic priusquam perveniret, quo erat profectus, in itinere convenit, qui Aspim ducebant. qua celeritate cum magnam benevolentiam re- 2

gis Datames consecutus esset, non minorem invidiam aulicorum excepit, qui illum unum pluris quam se omnes fieri videbant. quo facto cuncti ad eum opprimendum consenserunt. haec Pandates, gazae custos regiae, amicus Datami, perscripta ei mittit, in quibus docet, eum magno fore periculo, si quid illo imperante adversi in Aegypto accidisset. namque eam esse consuetudinem regiam, ut casus adversos hominibus tribuant, secundos fortunae suae; quo fieri, ut facile impellantur ad eorum perniciem, quorum ductu res male gestae nuntientur. illum hoc maiore fore in discrimine, quod, quibus rex maxime obediat, eos habeat inimicissimos. talibus ille litteris cognitis, cum iam ad exercitum Acen venisset, quod non ignorabat ea vere scripta, desciscere a rege constituit. neque tamen quidquam fecit, quod fide sua esset indignum. nam Mandroclen Magnetem exercitui praefecit; ipse cum suis in Cappadociam discedit coniunctamque huic Paphlagoniam occupat, celans, qua voluntate esset in regem; clam cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, urbes multas suis tuendas tradit.

- 1 VI. Sed haec propter hiemale tempus minus prospere procedebant. audit, Pisidas quasdam copias adversus se parare. filium eo Arsideum cum exercitu mittit. cadit in proelio adolescens. proficiscitur eo pater non ita cum magna manu, celans, quantum vulnus acceperat, quod prius ad hostem pervenire cupiebat, quam de male re gesta fama ad suos perveniret, ne cognita filii morte animi debilitarentur militum. quo contenderat, pervenit iisque locis castra ponit, ut neque circumiri multitudine adversariorum posset neque impediri, quo minus [ipse] ad dimicandum
- 3 manum haberet expeditam. erat cum eo Metrobarzanes, socer eius, praefectus equitum. is desperatis generi rebus ad hostes transfugit. id Datames ut audivit, sensit, si in turbam exisset, ab homine tam necessario se relictum, futurum, ut ceteri consilium sequerentur. in vulgus edit, suo iussu Metrobarzanem profectum pro perfuga, quo facilius receptus interficeret hostes. quare relinqui eum par non esse, et omnes confestim sequi. quod si animo strenuo fecissent, futurum, ut adversarii non possent resistere,
- 5 cum et intra vallum et foris caederentur. hac re probata

exercitum educit, Metrobarzanem persequitur tantum; qui cum ad hostes pervenerat, Datames signa inferri iubet. Pisidae nova re commoti in opinionem adducuntur, perfugas mala fide compositoque fecisse, ut recepti maiori essent calamitati. primum eos adoriuntur. illi cum, quid ageretur aut quare fieret, ignorarent, coacti sunt cum eis pugnare, ad quos transierant, ab iisque stare, quos reliquerant. quibus cum neutri parcerent, celeriter sunt concisi. reliquos Pisidas resistentes Datames invadit, primo impetu pellit, fugientes persequitur, multos interficit, castra hostium capit. tali consilio uno tempore et proditores perculit et hostes profligavit, et, quod ad perniciem suam fuerat cogitatum, id ad salutem convertit. quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum neque celerius factum usquam legimus.

VII. Ab hoc tamen viro Sysinas, maximo natu filius, desciiit ad regemque transiit et de defectione patris detulit. quo nuntio Artaxerxes commotus, quod intelligebat sibi cum viro forti ac strenuo negotium esse, qui, cum cogitasset, facere auderet et prius cogitare quam conari consuesset, Autophradatem in Cappadociam mittit. hic ne intrare posset, saltum, in quo Ciliciae portae sunt sitae, Datames praeoccupare studuit. sed tam subito copias contrahere non potuit. a qua re depulsus cum ea manu, quam contraxerat, locum deligit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, neque praeteriret adversarius, quin ancipitibus locis premeretur, et, si dimicare [cum] eo vellet, non multum obesse multitudo hostium suae paucitati posset.

VIII. Haec etsi Autophradates videbat, tamen statuit congregi quam cum tantis copiis refugere aut tam diu uno loco sedere. habebat barbarorum equitum viginti, pedum centum milia, quos illi Cardacas appellant, eiusdemque generis tria [milia] funditorum; praeterea Cappadocum octo [milia], Armeniorum decem [milia], Paphlagonum quinque [milia], Phrygum decem [milia], Lydorum quinque [milia], Aspendiorum et Pisidarum circiter tria [milia], Cilicum duo, Captianorum totidem, ex Graecia conductorum tria, levis armaturae maximum numerum. has adversus copias spes omnis consistebat Datami in se locique natura: namque huius partem non habebat vicesi-

mam militum. quibus fretus confixit adversariorumque multa milia concidit, cum de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidisset. quam ob causam postero die tropaeum posuit, quo loco pridie pugnatum erat. hinc cum castra movisset semperque inferior copiis, superior omnibus proeliis discederet, quod numquam manum consereret, nisi cum adversarios locorum angustiis clausisset, quod perito regionum callideque cogitanti saepe accidebat: Autophradates, cum bellum duci maiore regis calamitate quam adversariorum videret, [ad] pacem amicitiamque hortatus est, ut cum rege in gratiam rediret. quam ille etsi fidam non fore putabat, tamen conditionem accepit seque ad Artaxerxem legatos missurum dixit. sic bellum, quod rex adversus Datamen susceperat, sedatum est. Autophradates in Phrygiam se recepit.

1 IX. At rex, quod implacabile odium in Datamen susceperat, postquam bello eum opprimi non posse animadvertit, insidiis interficere studuit; quas ille plerasque vitavit.
2 sicut cum ei nuntiatum esset, quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero, de quibus, quod inimici detulerunt, neque credendum neque negligendum putavit, ex
3 periri voluit, verum falsumne sibi esset relatum. itaque eo profectus est, in quo itinere futuras insidias dixerant. sed elegit corpore ac statura simillimum sui eique vestitum suum dedit atque eo loco ire, quo ipse consueverat, iussit. ipse autem ornatu vestituque militari inter corporis
4 custodes iter facere coepit. at insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque vestitu impetum in eum faciunt, qui suppositus erat, praedixerat autem iis Datames, cum quibus iter faciebat, ut parati
5 essent facere, quod ipsum vidissent. ipse, ut concurrentes insidiatores animadvertit, tela in eos coniecit. hoc idem cum universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum, quem aggredi volebant, confixi conciderunt.

1 X. Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est Mithridatis, Ariobarzanis filii, dolo. namque is pollicitus est regi, se eum interfecturum, si ei rex permitteret, ut, quodcumque vellet, liceret impune facere fidemque de re more Persarum dextera dedisset. hanc ut accepit, a
2 missam, copias parat et absens amicitiam cum Da-

tame facit; regis provincias vexat, castella expugnat, magnas praedas capit, quarum partem suis dispertit, partem ad Datamen mittit. pari modo complura castella ei tradit. haec diu faciendo persuasit homini, se infinitum adversus 3 regem suscepisse bellum, cum nihilo magis, ne quam suspicionem illi praeberet insidiarum, neque colloquium eius petivit neque in conspectum venire studuit. sic absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis, sed communi odio, quod erga regem suscepant, contineri viderentur.

XI. Id cum satis se confirmasse arbitratus est, certio- 1 rem facit Datamen, tempus esse maiores exercitus parari et bellum cum ipso rege suscipi, deque ea re, si ei videretur, quo loco vellet, in colloquium veniret. probata re colloquendi tempus sumitur locusque, quo conveniretur. huc Mithridates cum uno, cui maxime habebat fidem, ante 2 aliquot dies venit compluribusque locis separatim gladios obruit eaque loca diligenter notat. ipso autem colloquii die utrique, locum qui explorarent atque ipsos scrutarentur, mittunt; deinde ipsi sunt congressi. hic cum aliquam- 3 diu in colloquio fuissent et diverse discessissent, iamque procul Datames abesset, Mithridates, priusquam ad suos perveniret, ne quam suspicionem pareret, in eundem locum revertitur atque ibi, ubi telum erat impositum, resedit, ut si lassitudine cuperet acquiescere, Datamenque revocavit, simulans se quiddam in colloquio esse oblitum. interim 4 telum, quod latebat, protulit nudatumque vagina veste textit ac Datami venienti ait, digredientem se animadvertisse locum quendam, qui erat in conspectu, ad castra ponenda esse idoneum. quem cum digito demonstraret et 5 ille respiceret, aversum ferro transfixit priusque, quam quisquam posset succurrere, interfecit. ita ille vir, qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, simulata captus est amicitia.

XV. EPAMINONDAS.

I. Epaminondas, Polymni filius, Thebanus. de hoc 1 priusquam scribamus, haec praecienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant, neve ea, quae ipsis leviora sunt, pari modo apud ceteros fuisse arbitren-

- 2 tur. scimus enim, musicen nostris moribus abesse a prin-
cipis persona, saltare vero etiam in vitiis poni: quae omnia
3 apud Graecos et grata et laude digna ducuntur. cum au-
tem exprimere imaginem consuetudinis atque vitae veli-
mus Epaminondae, nihil videmur debere praetermittere,
4 quod pertineat ad eam declarandam. quare dicemus pri-
imum de genere eius; deinde, quibus disciplinis et a qui-
bus sit eruditus; tum de moribus ingenique facultatibus,
et si qua alia memoria digna erunt; postremo de rebus
gestis, quae a plurimis omnium anteponuntur virtutibus.
- 1 II. Natus igitur patre, quo diximus, genere honesto,
pauper iam a maioribus relictus, eruditus autem sic, ut
nemo Thebanus magis. nam et citharizare et cantare ad
chordarum sonum doctus est a Dionysio, qui non minore
fuit in musicis gloria quam Damon aut Lamprus, quo-
rum pervulgata sunt nomina; cantare tibiis ab Olympio-
2 doro, saltare a Calliphrone. at philosophiae praeceptorem
habuit Lysim Tarentinum, Pythagoreum, cui quidem sic
fuit deditus, ut adolescens tristem ac severum senem omni-
bus aequalibus suis in familiaritate anteposuerit, neque
prius eum a se dimiserit, quam in doctrinis tanto antecessit
condiscipulos, ut facile intelligi posset, pari modo superatu-
3 rum omnes in ceteris artibus. atque haec ad nostram con-
suetudinem sunt levia et potius contemnenda; at in Graecia
4 utique olim magnae laudi erant. postquam ephebus est
factus et palaestrae dare operam coepit, non tam magni-
tudini virium servivit quam velocitati. illam enim ad athle-
tarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere.
5 itaque exercebatur plurimum currendo et luctando ad eum
finem, quoad stans complecti posset atque contendere. in
armis vero plurimum studii consumebat.
- 1 III. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi
bona accesserant. erat enim modestus, prudens, gravis,
ad hoc ipse temporibus sapienter utens; peritus belli, fortis manu,
non timens animo maximo; adeo veritatis diligens, ut ne ioco quidem
2 mentiretur. idem continens, clemens patiensque admiran-
dum in modum, non solum populi, sed etiam amicorum
ferens iniurias; inprimis commissa celans, quod interdum
non minus prodest quam diserte dicere; studiosus audiendi:
3 ex hoc enim facillime disci arbitrabatur. itaque cum in

circulum venisset, in quo aut de re publica disputaretur aut de philosophia sermo haberetur, numquam inde prius discessit, quam ad finem sermo esset adductus. paupertatem adeo facile perpessus est, ut de re publica nihil praeter gloriam ceperit, amicorum in se tuendo caruerit facultatibus. fide ad alios sublevandos saepe sic usus est, ut iudicari possit, omnia ei cum amicis fuisse communia. nam cum aut civium suorum aliquis ab hostibus esset 5 captus, aut virgo amici nubilis, quae propter paupertatem collocari non posset, amicorum consilium habebat et, quantum quisque daret, pro facultatibus imperabat. eamque 6 summam cum fecerat, priusquam acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quaerebat, ad eos, qui conferebant, eique ut ipsi numerarent, faciebat, ut ille, ad quem ea res perveniebat, sciret, quantum cuique deberet.

IV. Tentata autem eius est abstinentia a Diomedonte 1 Cyziceno. namque is rogatu Artaxerxis regis Epaminondam pecunia corrumpendum suscepit. hic magno cum pondere auri Thebas venit et Micythum adolescentulum quinque talentis ad suam perduxit voluntatem, quem tum Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epaminondam convenit et causam adventus Diomedontis ostendit. at ille Diomedonti coram, „Nihil,“ inquit, „opus pecunia est. 2 nam si rex ea vult, quae Thebanis sunt utilia gratis facere sum paratus; sin autem contraria, non habet auri atque argenti satis. namque orbis terrarum divitias accipere nolo pro patriae caritate. tu quod me incognitum 3 tentasti tuique similem existimasti, non miror tibi ignosco; sed egredere propere, ne alios corrumpas, cum me non potueris. et tu Micythe, argentum huic redde, aut, nisi id confestim facis, ego te tradam magistratui.“ hunc 4 Diomedon cum rogaret, ut tuto exire suaeque, quae attulerat, liceret efferre, „Istud quidem,“ inquit, „faciam, neque tua causa, sed mea, ne, si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat, id ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere noluissem.“ a quo cum quaesisset, quo se deduci 5 vellet, et ille Athenas dixisset, praesidium dedit, ut tuto perveniret. neque vero id satis habuit, sed etiam, ut inviolatus in navem escenderet, per Chabriam Atheniensem, de quo supra mentionem fecimus, effecit. abstinentiae erit 6

hoc satis testimonium. plurima quidem proferre possemus, sed modus adhibendus est, quoniam uno hoc volumine vitam excellentium virorum complurium concludere constituimus, quorum separatim multis milibus versuum complures scriptores ante nos explicarunt.

- 1 V. Fuit etiam disertus, ut nemo ei Thebanus par esset eloquentia, neque minus concinnus in brevitate respon-
- 2 dendi quam in perpetua oratione ornatus. habuit obrectatorem Meneclidem quendam indidem Thebis et adversarium in administranda re publica, satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet: namque illi genti plus inest
- 3 virium quam ingenii. is, quod in re militari florere Epaminondam videbat, hortari solebat Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius imperatoris opera desideraretur. huic ille, „Fallis,“ inquit, „verbo cives tuos, quod hos a bello
- 4 revocas; otii enim nomine servitutem concilias. nam paritur pax bello. itaque qui ea diutina volunt frui, bello exercitati esse debent. quare si principes Graeciae vultis
- 5 esse, castris est vobis utendum, non palaestra.“ idem ille Meneclides cum huic obiiceret, quod liberos non haberet neque uxorem duxisset, maximeque insolentiam, quod sibi Agamemnonis belli gloriam videretur consecutus, „At,“ ille, „desine,“ inquit, „Meneclida, de uxore mihi exprobrare; nam nullius in ista re minus uti consilio volo:“ habebat enim
- 6 Meneclides suspicionem adulterii: „quod autem me Agamemnonem aemulari putas, falleris; namque ille cum universa Graecia vix decem annis unam cepit urbem; ego contra ea una urbe nostra dieque uno totam Graeciam Lacedaemoniis fugatis liberavi.“

- 1 VI. Idem cum in conventum venisset Arcadum petens, ut societatem cum Thebanis et Argivis facerent, contraque Callistratus, Atheniensium legatus, qui eloquentia omnes eo praestabat tempore, postulare, ut potius amicitiam sequerentur Atticorum, et in oratione sua multa in-
- 2 vectus esset in Thebanos et Argivos, in eisque hoc posuisset, animum advertere debere Arcadas, quales utraque civitas cives procreasset, ex quibus de ceteris possent iudicare: Argivos enim fuisse Orestem et Alcmaeonem matricidas; Thebis Oedipum natum, qui cum patrem suum
- 3 interfecisset, ex matre liberos procreasse; huic in respon-

dendo Epaminondas cum de ceteris perorasset, postquam ad illa duo opprobria pervenit, admirari se dixit stultitiam rhetoris Attici, qui non animadverterit, innocentes illos natos domi, scelere admissio cum patria essent expulsi, receptos esse ab Atheniensibus. sed maxime eius elo-
quentia eluxit Spartaē legati ante pugnam Leuctricam. 4
quo cum omnium sociorum convenissent legati, coram frequentissimo legationum conventu sic Lacedaemoniorum tyrannidem coarguit, ut non minus illa oratione opes eorum concusserit quam Leuctrica pugna. tum enim perfecit, quod post apparuit, ut auxilio Lacedaemonii sociorum privarentur.

VII. Fuisse patientem suorumque iniurias ferentem 1
civium, quod se patriae irasci nefas esse duceret, haec sunt testimonia. cum eum propter invidiam cives praeficere exercitui nolissent, duxque esset delectus belli imperitus, cuius errore eo esset deducta illa multitudo militum, ut omnes de salute pertimescerent, quod locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur, desiderari coepta est Epaminondae diligentia. erat enim ibi privatus numero 2 militis. a quo cum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliae et exercitum obsidione liberatum domum reduxit incolumem. neque vero hoc semel fecit, sed saepius. maxime autem fuit illustre, cum Peloponnesum 3 exercitum duxisset adversus Lacedaemonios haberetque collegas duos, quorum alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus. hi cum criminibus adversariorum omnes in invidiam venissent, ob eamque rem imperium his esset abrogatum, atque in eorum locum alii praetores successissent, Epaminondas populi scito non paruit, idemque ut faceret, 4 persuasit collegis et bellum, quod susceperat, gessit. namque animadvertebat, nisi id fecisset, totum exercitum propter praetorum imprudentiam inscitiamque belli periturum. lex erat Thebis, quae morte multabat, si quis imperium 5 diutius retinisset, quam lege praefinitum foret. hanc Epaminondas cum rei publicae conservandae causa latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit et quattuor mensibus diutius, quam populus iusserat, gessit imperium.

VIII. Postquam domum reditum est, collegae eius hoc 1 crimine accusabantur. quibus ille permisit, ut omnem

causam in se transferrent suaeque opera factum contenderent, ut legi non obedirent. qua defensione illis periculo liberatis nemo Epaminondam responsurum putabat, quod,
2 quid diceret, non haberet. at ille in iudicium venit, nihil eorum negavit, quae adversarii crimini dabant, omniaque, quae collegae dixerant, confessus est, neque recusavit quo minus legis poenam subiret, sed unum ab his petivit,
3 ut in periculo suo inscriberent: „Epaminondas a Thebanis morte multatus est, quod eos coëgit apud Leuctra superare Lacedaemonios, quos ante se imperatorem nemo Boeoto-
4 rum ausus fuit aspicere in acie, quodque uno proelio non solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Graeciam in libertatem vindicavit, eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedaemonii satis haberent, si salvi esse possent, neque prius bellare destitit, quam Messene restituta urbem eorum obsidione
5 clausit.“ haec cum dixisset, risu omnium cum hilaritate coortus est, neque quisquam iudex ausus est de eo ferre suffragium. sic a iudicio capitis maxima discessit gloria.

1 IX. Hic extremo tempore imperator apud Mantineam cum acie instructa audacius instaret hostes, cognitus a Lacedaemoniis, quod in unius perniciem eius patriae sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt neque prius abscesserunt, quam magna caede multisque occisis fortissime ipsum Epaminondam pugnantem, sparo
2 eminus percussum, concidere viderunt. huius causa aliquantum retardati sunt Boeoti, neque tamen prius pugna
3 excesserunt, quam repugnantes profligarunt. at Epaminondas cum animadverteret, mortiferum se vulnus accepisse, simulque, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim emissurum, usque
4 eo retinuit, quoad renuntiatum est, vicisse Boeotos. id postquam audivit, „Satis,“ inquit, „vixi: invictus enim morior.“ tum ferro extracto confestim exanimatus est.

1 X. Hic uxorem numquam duxit. in quo cum reprehenderetur, quod liberos non relinqueret, a Pelopida, qui filium habebat infamem, maleque eum in eo patriae
2 consulere diceret, „Vide,“ inquit, „ne tu peius consulas, qui talem ex te natum relicturus sis. neque vero stirps potest
mihi deesse: namque ex me natam relinquo pugnam Leu-

ctricam, quae non modo mihi superstes, sed etiam immortalis sit necesse est.“ quo tempore duce Pelopida exules 3 Thebas occuparunt et praesidium Lacedaemoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quam diu facta est caedes civium, domo se tenuit, quod neque malos defendere volebat neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret. namque omnem civilem victoriam funestam putabat. idem, postquam apud Cadmeam cum Lacedaemoniis pugnare coepit, in primis stetit. huius de virtutibus vitaeque 4 satis erit dictum, si hoc unum adiunxero, quod nemo it infitias, Thebas et ante Epaminondam natum et post eiusdem interitum perpetuo alieno paruisse imperio; contra ea, quam diu ille praefuerit rei publicae, caput fuisse totius Graeciae. ex quo intelligi potest, unum hominem pluris quam civitatem fuisse.

XVI. PELOPIDAS.

I. Pelopidas Thebanus magis historicis quam vulgo 1 notus. cuius de virtutibus dubito quemadmodum exponam, quod vereor, si res explicare incipiam, ne non vitam eius enarrare, sed historiam videar scribere; si tantummodo summas attigero, ne rudibus Graecarum litterarum minus dilucide appareat, quantus fuerit ille vir. itaque utrique rei occurram, quantum potuero, et medebor tum satietati tum ignorantiae lectorum. Phoebidas Lacedaemonius cum 2 exercitum Olynthum duceret iterque per Thebas faceret, arcem oppidi, quae Cadmea nominatur, occupavit impulsu paucorum Thebanorum, qui, adversariae factioni quo facilius resisterent, Laconum rebus studebant; idque suo privato, non publico fecit consilio. quo facto eum Lacedaemonii ab exercitu removerunt pecuniaque multarunt, neque eo magis arcem Thebanis reddiderunt, quod susceptis inimicitiis satius ducebant eos obsideri quam liberari. nam post Peloponnesium bellum Athenasque devictas cum Thebanis sibi rem esse existimabant, et eos esse solos, qui adversus resistere auderent. hac mente amicis suis summas 4 potestates dederant alteriusque factionis principes partim interfecerant, alios in exilium eiecerant, in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorsi sumus, pulsus patria carebat.

1 II. Hi omnes fere Athenas se contulerant, non quo
sequerentur otium, sed, ut quemque ex proximo locum
2 fors obtulisset, eo patriam recuperare niterentur. itaque
cum tempus est visum rei gerendae, communiter cum his,
qui Thebis idem sentiebant, diem delegerunt ad inimicos
opprimendos civitatemque liberandam eum, quo maximi
3 magistratus simul consuerant epulari. magnae saepe res
non ita magnis copiis sunt gestae; sed profecto numquam
tam ab tenui initio tantae opes sunt profligatae. nam duo-
decim adolescentuli coierunt ex his, qui exilio erant mul-
tati, cum omnino non essent amplius centum, qui tanto
se offerrent periculo. qua paucitate percussa est Lacedae-
4 moniorum potentia. hi enim non magis adversariorum
factioni quam Spartanis eo tempore bellum intulerunt, qui
principes erant totius Graeciae; quorum imperii maiestas,
neque ita multo post, Leuctrica pugna ab hoc initio per-
culsa concidit. illi igitur duodecim, quorum dux erat Pe-
5 lopidas, cum Athenis interdium exissent, ut vesperscente
caelo Thebas possent pervenire, cum canibus venaticis
exierunt, retia ferentes, vestitu agresti, quo minore suspi-
cione facerent iter. qui cum tempore ipso, quo studuerant,
pervenissent, domum Charonis devenerunt, a quo et tem-
pus et dies erat datus.

1 III. Hoc loco libet interponere, etsi seiunctum ab re
proposita est, nimia fiducia quantae calamitati soleat esse.
nam magistratuum Thebanorum statim ad aures pervenit,
exules in urbem venisse. id illi vino epulisque dediti us-
que eo despexerunt, ut ne quaerere quidem de tanta re
2 laborarint. accessit etiam, quod magis aperiret eorum de-
mentiam. allata est enim epistola Athenis ab Archino uni
ex his, Archiae, qui tum maximum magistratum Thebis
obtinebat, in qua omnia de profectione eorum perscripta
erant. quae cum iam accubanti in convivio esset data,
sicut erat signata, sub pulvinum subiiciens, „In crastinum,“
3 inquit, „differo res severas.“ at illi omnes, cum iam nox
processisset, vinolenti ab exilibus duce Pelopida sunt in-
terfecti. quibus rebus confectis vulgo ad arma libertatem-
que vocato non solum qui in urbe erant, sed etiam undi-
que ex agris concurrerunt, praesidium Lacedaemoniorum
ex arce populerunt, patriam obsidione liberarunt, auctores

Cadmeae occupandae partim occiderunt, partim in exilium eiecerunt.

IV. Hoc tam turbido tempore, sicut supra docuimus, 1 Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum est, domi quietus fuit. itaque haec liberandarum Thebarum propria laus est Pelopidae; ceterae fere communes cum Epaminonda. namque Leuctrica pugna imperatore Epaminonda 2 hic fuit dux delectae manus, quae prima phalangem prostravit Laconum. omnibus praeterea periculis affuit. sicut 3 Spartam cum oppugnavit, alterum tenuit cornu, quoque Messena celerius restitueretur, legatus in Persas est profectus. denique haec fuit altera persona Thebis, sed tamen secunda ita, ut proxima esset Epaminondae.

V. Conflictatus autem est cum adversa fortuna. nam 1 et initio, sicut ostendimus, exul patria caruit, et, cum Thessaliam in potestatem Thebanorum cuperet redigere legationisque iure satis tectum se arbitraretur, quod apud omnes gentes sanctum esse consuesset, a tyranno Alexandro Pheraeo simul cum Ismenia comprehensus in vincla coniectus est. hunc Epaminondas recuperavit bello 2 persequens Alexandrum. post id factum numquam animo placari potuit in eum, a quo erat violatus. itaque persuasit Thebanis, ut subsidio Thessaliae proficiscerentur tyrannosque eius expellerent. cuius belli cum ei summa esset 3 data, eoque cum exercitu profectus esset, non dubitavit, simul ac conspexit hostem, configere. in quo proelio Alexandrum ut animadvertit, incensus ira equum in eum concitavit proculque digressus a suis coniectu telorum confossus concidit. atque hoc secunda victoria accidit: nam iam inclinatae erant tyrannorum copiae. quo facto omnes 4 Thessaliae civitates interfectum Pelopidam coronis aureis et statuīs aeneis liberosque eius multo agro donarunt.

XVII. AGESILAUS.

I. Agesilaus Lacedaemonius cum a ceteris scriptoribus 1 tum eximie a Xenophonte Socratico collaudatus est: eo enim usus est familiarissime. hic primum de regno cum 2 Leotychide, fratris filio, habuit contentionem. mos est enim a maioribus Lacedaemoniis traditus, ut duos habe-

rent semper reges, nomine magis quam imperio, ex duabus familiis Procli et Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis Spartae reges fuerunt. horum ex altera in alterius familiae locum fieri non licebat: ita utraque suum retinebat ordinem. primum ratio habebatur, qui maximus natu esset ex liberis eius, qui regnans decessisset; sin is virilem sexum non reliquisset, tum deligebatur, qui proximus esset propinquitate. mortuus erat Agis rex, frater Agesilai. filium reliquerat Leotychidem, quem ille natum non agnorat; eundem moriens suum esse dixerat. is de honore regni cum Agesilao, patruo suo, contendit, neque id, quod petivit, consecutus est. nam Lysandro suffragante, homine, ut ostendimus supra, factioso et his temporibus potente, Agesilaus antelatus est.

II. Hic simulatque imperii potitus est, persuasit Lacedaemoniis, ut exercitus emitterent in Asiam bellumque regi facerent, docens satius esse in Asia quam in Europa dimicari. namque fama exierat, Artaxerxen comparare classes pedestresque exercitus, quos in Graeciam mitteret. data potestate tanta celeritate usus est, ut prius in Asiam cum copiis pervenerit, quam regii satrapae eum scirent profectum. quo factum est, ut omnes imparatos imprudentesque offenderet. id ut cognovit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter praefectos habebat regiones, indutias a Lacone petivit simulans, se dare operam, ut Lacedaemoniis cum rege conveniret, re autem vera ad copias comparandas; easque impetravit trimestres. iuravit autem uterque, se sine dolo indutias conservaturum. in qua pactione summa fide mansit Agesilaus; contra ea Tissaphernes nihil aliud quam bellum comparavit. id etsi sentiebat Laco, tamen iusiurandum servabat multumque in eo se consequi dicebat, quod Tissaphernes periurio suo et homines suis rebus abalienaret et deos sibi iratos redderet; se autem conservata religione confirmare exercitum, cum animadverteret, deum numen facere secum, hominesque sibi conciliare amiciores, quod his studere consuescent, quos conservare fidem viderent.

III. Postquam indutiarum praeteriit dies, barbarus non dubitans, quod ipsius erant plurima domicilia in Caria, *et ea regio his temporibus multo putabatur locupletissima,*

eo potissimum hostes impetum facturos, omnes suas copias eo contraxerat. at Agesilaus in Phrygiam se convertit 2 eamque prius depopulatus est, quam Tissaphernes usquam se moveret. magna praeda militibus locupletatis Ephesum hiematum exercitum reduxit atque ibi officinis armorum institutis magna industria bellum apparavit. et quo studiosius armarentur insigniusque ornarentur, praemia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea re fuisset industria. fecit idem in exercitationum generibus, ut, 3 qui ceteris praestitissent, eos magnis afficeret muneribus. his igitur rebus effecit, ut et ornatissimum et exercitatisimum haberet exercitum. huic cum tempus esset visum 4 copias extrahere ex hibernaculis, vidit, si, quo esset iter factururus, palam pronuntiasset, hostes non credituros aliasque regiones praesidiis occupaturos neque dubitatu- 5 aliud esse facturum ac pronuntiasset. itaque cum ille Sardis iturum se dixisset, Tissaphernes eandem Cariam defendendam putavit. in quo cum eum opinio fefellisset victumque se vidisset consilio, sero suis praesidio profectus est. nam cum illo venisset, iam Agesilaus multis locis expugnatis magna erat praeda potitus. Laco autem, 6 cum videret hostes equitatu superare, numquam in campo sui fecit potestatem et iis locis manum conseruit, quibus plus pedestres copiae valerent. pepulit ergo, quotiescumque congressus est, multo maiores adversariorum copias et sic in Asia versatus est, ut omnium opinione victor duceretur.

IV. Hic cum iam animo meditaretur proficisci in Per- 1 sas et ipsum regem adoriri, nuntius ei domo venit ephorum missu, bellum Athenienses et Boeotos indixisse Lacedaemoniis; quare venire ne dubitaret. in hoc non 2 minus eius pietas suspicienda est quam virtus bellica: qui, cum victori praeesset exercitui maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi, tanta modestia dicto audiens fuit iussis absentium magistratuum, ut si privatus in comitio esset Sparta. cuius exemplum utinam imperatores nostri sequi voluissent! sed illuc redeamus. Age- 3 silaus opulentissimo regno praeposuit bonam existimationem multoque gloriosius duxit, si institutis patriae paruis- 4 set, quam si bello superasset Asiam. hac igitur mente

Hellespontum copias traiecit tantaque usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic trans-
5 ierit triginta diebus. cum iam haud ita longe abesset a Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses et Boeoti ceterique eorum socii apud Coroneam: quos omnes
6 gravi proelio vicit. huius victoriae vel maxima fuit laus, quod, cum plerique ex fuga se in templum Minervae coniecissent, quaerereturque ab eo, quid his vellet fieri, etsi aliquot vulnera acceperat eo proelio et iratus videbatur omnibus, qui adversus arma tulerant, tamen antetulit irae
7 religionem et eos vetuit violari. neque vero hoc solum in Graecia fecit, ut templa deorum sancta haberet, sed etiam apud barbaros summa religione omnia simulacra arasque
8 conservavit. itaque praedicabat, mirari se non sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus eorum nocuissent, aut non gravioribus poenis affici, qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.

1 V. Post hoc proelium collatum omne bellum est circa
2 Corinthum ideoque Corinthium est appellatum. hic cum una pugna decem milia hostium Agesilao duce cecidissent, eoque facto opes adversariorum debilitatae viderentur, tantum afuit ab insolentia gloriae, ut commiseratus sit fortunam Graeciae, quod tam multi a se victi vitio adversariorum concidissent: namque illa multitudine, si sana mens esset, Graeciae supplicium Persas dare potu-
3 isse. idem cum adversarios intra moenia compulisset et, ut Corinthum oppugnaret, multi hortarentur, negavit id suae virtuti convenire: se enim eum esse dixit, qui ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Graeciae. „Nam si,“ inquit, „eos extinguere voluerimus, qui nobiscum adversus barbaros steterunt, nosmet ipsi nos expugnaverimus illis quiescentibus; quo facto sine negotio, cum voluerint, nos opprimunt.“

1 VI. Interim accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedaemoniis. quo ne proficisceretur, cum a plerisque ad exeundum premeretur, ut si de exitu divinaret, exire noluit. idem, cum Epaminondas Spartam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem prae-buit, ut eo tempore omnibus apparuerit, nisi ille fuisset, Spar-
2 tam futuram non fuisse. in quo quidem discrimine cele-

ritas eius consilii saluti fuit universis. nam cum quidam adolescentuli, hostium adventu perterriti, ad Thebanos transfugere vellent et locum extra urbem editum cepissent, Agesilaus, qui perniciosissimum fore videret, si animadversum esset quemquam ad hostes transfugere conari, cum suis eo venit atque, ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quod eum locum occupassent, et se id quoque fieri debere animadvertisse. sic adolescentulos simulata laudatione recuperavit et adiunctis de suis comitibus locum tutum reliquit. namque illi aucto numero eorum, qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi, eoque libentius, quod latere arbitrabantur, quae cogitaverant.

VII. Sine dubio post Leutricam pugnam Lacedaemonii se numquam refecerunt neque pristinum imperium recuperarunt, cum interim Agesilaus non destitit, quibuscumque rebus posset, patriam iuvare. nam cum praecipue Lacedaemonii indigerent pecunia, ille omnibus, qui a rege defecerant, praesidio fuit, a quibus magna donatus pecunia patriam sublevavit. atque in hoc illud imprimis fuit admirabile, cum maxima munera ei ab regibus ac dynastis civitatibusque conferrentur, quod nihil umquam domum suam contulit, nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit. domo eadem fuit contentus, qua Eurysthenes, progenitor maiorum suorum, fuerat usus: quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum luxuriae videre poterat, contra ea plurima patientiae atque abstinentiae; sic enim instructa, ut in nulla re differret cuiusvis inopis atque privati.

VIII. Atque hic tantus vir ut naturam fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus, sic maleficam nactus est in corpore fingendo. nam et statura fuit humili et corpore exiguo et claudus altero pede. quae res etiam nonnullam afferebat deformitatem, atque ignoti faciem eius cum intuerentur, contemnebant; qui autem virtutes noverant, non poterant admirari satis. quod ei usu venit, cum annorum octoginta subsidio Tacho in Aegyptum iisset et in acta cum suis accubuisset sine ullo tecto stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis, neque huc amplius quam pellis esset iniecta,

eodemque comites omnes accubuissent vestitu humili atque obsoleto, ut eorum ornatus non modo in his regem neminem significaret, sed homines non beatissimos suspicionem praeberet. huius de adventu fama cum ad regiones esset perlata, celeriter munera eo cuiusque generis sunt allata. his quaerentibus Agesilaum vix fides facta est, unum esse ex his, qui tum accubabant. qui cum regis verbis, quae attulerant, dedissent, ille praeter vitulinam et eiusmodi genera opsonii, quae praesens tempus desiderabat, nihil accepit; unguenta, coronas secundamque mensam servis dispartit; cetera referri iussit. quo facto eum barbari magis etiam contempserunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potissimum sumpsisse arbitrabantur. hic cum ex Aegypto reverteretur, donatus a rege Nectanabide ducentis viginti talentis, quae ille muneri populo suo daret, venissetque in portum, qui Menelai vocatur iacens inter Cyrenas et Aegyptum, in morbum implicitus decessit. ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt atque ita domum retulerunt.

XVIII. EUMENES.

I. Eumenes Cardianus. huius si virtuti par data esset fortuna, non ille quidem maior, sed multo illustrior atque etiam honoratior, quod magnos homines virtute metimur, non fortuna. nam cum aetas eius incidisset in ea tempora, quibus Macedones florerent, multum ei detraxit inter eos viventi, quod alienae erat civitatis, neque aliud huic defuit quam generosa stirps. etsi ille domestico summo genere erat, tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi indigne ferebant, neque tamen non patiebantur. vincebat enim omnes cura, vigilantia, patientia, calliditate et celeritate ingenii. hic peradolescens ad amicitiam accessit Philippi, Amyntae filii, brevique tempore in intimam pervenit familiaritatem. fulgebat enim iam in adolescentulo indoles virtutis. itaque eum habuit ad manum scribae loco, quod multo apud Graios honorificentius est quam apud Romanos. namque apud nos, revera sicut sunt, mercenarii scribae existimantur; at apud illos e contrario nemo ad id offi-

cium admittitur, nisi honesto loco et fide et industria cognita, quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem. hunc locum tenuit amicitiae apud Philipppum 6 annos septem. illo interfecto eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim. novissimo tempore praefuit etiam alterae equitum alae, quae Hetaerice appellabatur. utrique autem in consilio semper affuit et omnium rerum habitus est particeps.

II. Alexandro Babylone mortuo cum regna singulis 1 familiaribus dispertirentur et summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccae, ex quo omnes coniecerant, eum regnum 2 ei commendasse, quoad liberi eius in suam tutelam pervenissent (aberat enim Craterus et Antipater, qui antecedere hunc videbantur; mortuus erat Hephaestio, quem unum Alexander, quod facile intelligi posset, plurimi fecerat): hoc tempore data est Eumeni Cappadocia sive potius dicta. nam tum in hostium erat potestate. hunc sibi 3 Perdiccas adiunxerat magno studio, quod in homine fidem et industriam magnam videbat, non dubitans, si eum pellexisset, magno usui fore sibi in his rebus, quas apparabat. cogitabat enim, quod fere omnes in magnis imperiis concupiscunt, omnium partes corripere atque complecti. neque 4 vero hoc ille solus fecit, sed ceteri quoque omnes, qui Alexandri fuerant amici. primus Leonnatus Macedoniam praeoccupare praedestinavit. is multis magnisque pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret ac secum faceret societatem. cum perducere eum 5 non posset, interficere conatus est; et fecisset, nisi ille clam noctu ex praesidiis eius effugisset.

III. Interim conflata sunt illa bella, quae ad internici- 1 onem post Alexandri mortem gesta sunt, omnesque concurrerunt ad Perdiccam opprimendum. quem etsi infirmum videbat, quod unus omnibus resistere cogeatur, tamen amicum non deseruit neque salutis quam fidei fuit cupidior. praefecerat hunc Perdiccas ei parti Asiae, quae inter 2 Taurum montem iacet atque Hellespontum, et illum unum opposuerat Europaeis adversariis; ipse Aegyptum oppugnatum adversus Ptolemaeum erat profectus. Eumenes 3 cum neque magnas copias neque firmas haberet, quod et

inexercitatae et non multo ante erant contractae, adventare autem dicerentur Hellespontumque transisse Antipater et Craterus magno cum exercitu Macedonum, viri cum claritate tum usu belli praestantes (Macedones vero milites
4 ea tum erant fama, qua nunc Romani feruntur; etenim semper habiti sunt fortissimi, qui summam imperii potirentur): Eumenes intelligebat, si copiae suae cognosset, adversus quos ducerentur, non modo non ituras, sed simul
5 cum nuntio dilapsuras. itaque hoc eius fuit prudentissimum, ut deviis itineribus milites duceret, in quibus vera
6 audire non possent, et his persuaderet, se contra quosdam barbaros proficisci. itaque tenuit hoc propositum et prius in aciem exercitum eduxit proeliumque commisit, quam milites sui scirent, cum quibus arma conferrent. effecit etiam illud locorum praeoccupatione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus valebat, quam peditatu, quo erat deteriore.

1 IV. Quorum acerrimo concursu cum magnam partem diei esset oppugnatum, cadit Craterus dux et Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat. cum hoc concurrat
2 ipse Eumenes. qui cum inter se complexi in terram ex equis decidissent, ut facile intelligi possent inimica mente contendisse animoque magis etiam pugnasse quam corpore, non prius distracti sunt, quam alterum anima relinqueret. ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur, neque
3 eo magis ex proelio excessit, sed acrius hostes institit. hic equitibus profligatis, interfecto duce Cratero, multis praeterea et maxime nobilibus captis, pedester exercitus, quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petit. quam cum impetrasset, in fide non mansit et se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit.
4 Eumenes Craterum ex acie semivivum elatum recreare studuit; cum id non posset, pro hominis dignitate proque pristina amicitia (namque illo usus erat, Alexandro vivo, familiariter) amplo funere extulit ossaque in Macedoniam uxori eius ac liberis remisit.

1 V. Haec dum apud Hellespontum geruntur, Perdiccas apud Nilum flumen interficitur a Seleuco et Antigono, rerumque summa ad Antipatrum defertur. hic, qui deseruerant, exercitu suffragium ferente capitis absentes damnantur, in his Eumenes. hac ille percussus plaga non

succubuit neque eo secius bellum administravit. sed exiles
res animi magnitudinem etsi non frangebant, tamen minue- 2
bant. hunc persequens Antigonus, cum omni genere co-
piarum abundaret, saepe in itineribus vexabatur, neque
umquam ad manum accedere licebat nisi his locis, quibus
pauci multis possent resistere. sed extremo tempore cum 3
consilio capi non posset, multitudine circumitus est. hinc
tamen multis suis amissis se expedivit et in castellum
Phrygiae, quod Nora appellatur, confugit. in quo cum 4
circumsederetur et vereretur, ne uno loco manens equos
militares perderet, quod spatium non esset agitandi, cal-
lidum fuit eius inventum, quemadmodum stans iumentum
concaleferi exerceique posset, quo libentius et cibo ute-
retur et a corporis motu non removeretur. substringebat 5
caput loro altius, quam ut prioribus pedibus plane terram
posset attingere; deinde post verberibus cogebat exsultare
et calces remittere. qui motus non minus sudorem excu-
tiebat, quam si in spatio decurreret. quo factum est, quod 6
omnibus mirabile est visum, ut aequè iumenta nitida ex
castello educeret, cum complures menses in obsidione
fuisset, ac si in campestribus ea locis habuisset. in hac 7
conclusionone, quotiescumque voluit, apparatus et munitio-
nes Antigoni alias incendit, alias disiecit. tenuit autem se
uno loco, quamdiu hiems fuit, quod castra sub dio ha-
bere non poterat. ver appropinquabat: simulata deditione,
dum de conditionibus tractat, praefectis Antigoni imposuit
sequè ac suos omnes extraxit incolumes.

VI. Ad hunc Olympias, mater quae fuerat Alexandri, 1
cum litteras et nuntios misisset in Asiam consultum, utrum
repetitum Macedoniam veniret (nam tum in Epiro habita-
bat) et eas res occuparet, huic ille primum suasit, ne se 2
moveret et exspectaret, quoad Alexandri filius regnum
adipisceretur; sin aliqua cupiditate raperetur in Macedo-
niam, oblivisceretur omnium iniuriarum et in neminem
acerbiore uteretur imperio. horum illa nihil fecit. nam et 3
in Macedoniam profecta est et ibi crudelissime se gessit.
petit autem ab Eumene absente, ne pateretur Philippi
domus ac familiae inimicissimos stirpem quoque interi-
mere ferretque opem liberis Alexandri. quam veniam si 4
daret, quam primum exercitus pararet, quos sibi subsidio

adduceret. id quo facilius faceret, se omnibus praefectis, qui in officio manebant, misisse litteras, ut ei parerent
5 eiusque consiliis uterentur. his rebus Eumenes permotus satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire bene meritis referentem gratiam quam ingratum vivere.

1 VII. Itaque copias contraxit, bellum adversus Antig-
num comparavit. quod una erant Macedones complures
nobiles, in his Peucestes, qui corporis custos fuerat Ale-
xandri, tum autem obtinebat Persidem, et Antigenes,
cuius sub imperio phalanx erat Macedonum, invidiam
verens, quam tamen effugere non potuit, si potius ipse
alienigena summi imperii potiretur, quam alii Macedonum,
2 quorum ibi erat multitudo: in principiis Alexandri nomine
tabernaculum statuit in eoque sellam auream cum sceptro
ac diademate iussit poni eoque omnes quotidie convenire,
ut ibi de summis rebus consilia caperentur, credens, mi-
nore se invidia fore, si specie imperii nominisque simula-
3 tione Alexandri bellum videretur administrare. quod et
fecit. nam cum non ad Eumenis principia, sed ad regia
conveniretur atque ibi de rebus deliberaretur, quodammodo
latebat, cum tamen per eum unum gererentur omnia.

1 VIII. Hic in Paraetacis cum Antigono conflixit, non
acie instructa, sed in itinere, eumque male acceptum in
Mediam hiematum coëgit redire. ipse in finitima regione
Persidis hiematum copias divisit, non ut voluit, sed ut
2 militum egebat voluntas. namque illa phalanx Alexandri
Magni, quae Asiam peragrarat deviceratque Persas, inve-
terata cum gloria tum etiam licentia, non parere se duci-
bus, sed imperare postulabat, ut nunc veterani faciunt
nostri. itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt,
sua intemperantia nimiaeque licentia ut omnia perdant, ne-
que minus eos, cum quibus steterint, quam adversus quos
3 fecerint. quod si quis illorum veteranorum legat facta,
paria horum cognoscat neque rem ullam nisi tempus in-
teresse iudicet. sed ad illos revertar. hiberna sumpserant
non ad usum belli, sed ad ipsorum luxuriam, longeque
4 inter se discesserant. hoc Antigonus cum comperisset in-
telligeretque se parem non esse paratis adversariis, statuit
aliquid sibi consilii novi esse capiendum. duae erant viae,
qua ex Medis, ubi ille hiemabat, ad adversariorum hiber-

nacula posset perveniri. quarum brevior per loca deserta, 5
 quae nemo incolebat propter aquae inopiam, ceterum die-
 rum erat fere decem; illa autem, qua omnes commeabant,
 altero tanto longiorem habebat anfractum, sed erat copiosa
 omniumque rerum abundans. hac si proficisceretur, intel- 6
 ligebat prius adversarios rescituros de suo adventu, quam
 ipse tertiam partem confecisset itineris; sin per loca sola
 contenderet, sperabat se imprudentem hostem oppressu-
 rum. ad hanc rem conficiendam imperavit quam plurimos 7
 utres atque etiam culleos comparari, post haec pabulum,
 praeterea cibaria cocta dierum decem, ut quam minime
 fieret ignis in castris. [item] iter, quod habebat, omnes
 celat. sic paratus, qua constituerat, proficiscitur.

IX. Dimidium fere spatium confecerat, cum ex fumo 1
 castrorum eius suspicio allata est ad Eumenem, hostem
 appropinquare. conveniunt duces; quaerere, quid opus sit
 facto. intelligebant omnes, tam celeriter copias ipsorum
 contrahi non posse, quam Antigonus affuturus videbatur.
 hic omnibus titubantibus et de rebus summis desperanti- 2
 bus Eumenes ait, si celeritatem velint adhibere et impe-
 rata facere, quod ante non fecerint, se rem expediturum.
 nam quod diebus quinque hostis transisse posset, se effe-
 cturum, ut non minus totidem dierum spatio retardaretur:
 quare circumirent, suas quisque contraheret copias. ad 3
 Antigoni autem refrenandum impetum tale capit consilium.
 certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant
 itineri adversariorum, hisque praecipit, ut prima nocte,
 quam latissime possint, ignes faciant quam maximos at-
 que hos secunda vigilia minuant, tertia perexiguos red- 4
 dant et assimilata castrorum consuetudine suspicionem
 iniiciant hostibus, his locis esse castra ac de eorum ad-
 ventu esse praenuntiatum; idemque postera nocte faciant.
 quibus imperatum erat, diligenter praeceptum curant. An- 5
 tigonus tenebris obortis ignes conspicatur; credit, de suo
 adventu esse auditum et adversarios illuc suas contraxisse
 copias. mutat consilium et, quoniam imprudentem adoriri 6
 non posset, flectit iter suum et illum anfractum longiorem
 copiosae viae capit ibique diem unum opperitur ad lassit-
 tudinem sedandam militum ac reficienda iumenta, quo in-
 tegriore exercitu decerneret.

1 X. Hic Eumenes callidum imperatorem vicit consilio
celeritatemque impedivit eius, neque tamen multum pro-
2 fecit. nam invidia ducum, cum quibus erat, perfidiaque
Macedonum veteranorum, cum superior proelio discessisset,
Antigono est deditus, cum exercitus ei ter ante separatis
temporibus iurasset, se eum defensurum neque umquam
deserturum. sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrecta-
tio, ut fidem amittere mallerent quam eum non perdere.
3 atque hunc Antigonus, cum ei fuisset infestissimus, con-
servasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo se plus
adiuvare posse intelligebat in his rebus, quas impendere
iam apparebat omnibus. imminebant enim Seleucus, Ly-
simachus, Ptolemaeus, opibus iam valentes, cum quibus
4 ei de summis rebus erat dimicandum. sed non passi sunt
hi, qui circa erant, quod videbant Eumene recepto omnes
prae illo parvi futuros. ipse autem Antigonus adeo erat
incensus, ut nisi magna spe maximarum rerum leniri non
posset.

1 XI. Itaque cum eum in custodiam dedisset, et prae-
fectus custodum quaesisset, quemadmodum servari vellet,
„Ut acerrimum,“ inquit, „leonem aut ferocissimum elephan-
tum.“ nondum enim statuerat, conservaret eum necne.
2 veniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum,
et qui propter odium fructum oculis ex eius casu capere
vellent, et qui propter veterem amicitiam colloqui conso-
larique cuperent; multi etiam, qui eius formam cognos-
cere studebant, qualis esset, quem tam diu tamque valde
timuissent, cuius in pernicie positam spem habuissent
3 victoriae. at Eumenes, cum diutius in vinclis esset, ait
Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiae,
se mirari, quare iam tertium diem sic teneretur: non enim
hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic deuteretur victo;
4 quin aut interfici aut missum fieri iuberet. hic cum fero-
cius Onomarcho loqui videretur, „Quid tu?“ inquit, „animo
si isto eras, cur non in proelio cecidisti potius, quam in
5 potestatem inimici venires?“ huic Eumenes: „Utinam qui-
dem istud evenisset! sed eo non accidit, quod numquam
cum fortiore sum congressus. non enim cum quoquam
arma contuli, quin is mihi succubuerit; non enim virtute
hostium, sed amicorum perfidia decidi.“ .. neque id falsum:

nam et dignitate fuit honesta et viribus ad laborem ferendum firmis, neque tam magno corpore quam figura venusta.

XII. De hoc Antigonus cum solus constituere non auderet, ad consilium retulit. hic cum omnes primo perturbati admirarentur, non iam de eo sumptum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut saepe ad desperationem forent adducti, quique maximos duces interfecisset, denique in quo uno esset tantum, ut, quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent, interfecto nihil habituri negotii essent, postremo, si illi redderet salutem, quaerebant, quibus amicis esset usurus: sese enim cum Eumene apud eum non futuros. hic cognita consilii voluntate tamen usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. tum autem, cum iam vereretur, ne qua seditio exercitus oriretur, vetuit quemquam ad eum admitti, et quotidianum victum removeri iussit. nam negabat se ei vim allaturum, qui aliquando fuisset amicus. hic tamen non amplius quam triduum fame fatigatus, cum castra moverentur, insciente Antigono iugulatus est a custodibus.

XIII. Sic Eumenes annorum quinque et quadraginta, cum ab anno vicesimo, uti supra ostendimus, septem annos Philippo apparuisset, tredecim apud Alexandrum eundem locum obtinuisset, in his unum equitum alae praefuisset, post autem Alexandri Magni mortem imperator exercitus duxisset summosque duces partim repulisset partim interfecisset, captus non Antigoni virtute, sed Macedonum periurio, talem habuit exitum vitae. in quo quanta omnium fuerit opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime potest iudicari, quod nemo Eumene vivo rex appellatus est, sed praefectus; iidem post huius occasum statim regium ornatum nomenque sumpserunt, neque, quod initio praedicarant, se Alexandri liberis regnum servare, praestare voluerunt, et uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. huius sceleris principes fuerunt Antigonus, Ptolemaeus, Seleucus, Lysimachus, Cassandrus. Antigonus autem Eumenem mortuum propinquis eius sepeliendum tradidit. hi militari honestoque funere, comitante toto exercitu, humaverunt ossaque eius in Cappadociam ad matrem atque uxorem liberosque eius deportanda curarunt.

XIX. PHOCION.

- 1 I. Phocion Atheniensis etsi saepe exercitibus praefuit
summosque magistratus cepit, tamen multo eius notior in-
tegritas vitae quam rei militaris labor. itaque huius me-
2 moria est nulla, illius autem magna fama, ex quo cogno-
mine Bonus est appellatus. fuit enim perpetuo pauper,
cum divitissimus esse posset propter frequentes delatos
honores potestatesque summas, quae ei a populo dabantur.
- 3 hic cum a rege Philippo munera magnae pecuniae repu-
diaret, legatique hortarentur accipere simulque admone-
rent, si ipse his facile careret, liberis tamen suis prospici-
ceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam
4 paternam tueri gloriam, his ille „Si mei similes erunt,
idem hic,“ inquit, „agellus illos alet, qui me ad hanc digni-
tatem perduxit; sin dissimiles sunt futuri, nolo meis im-
pensis illorum ali augerique luxuriam.“
- 1 II. Idem cum prope ad annum octogesimum prospera
pervenisset fortuna, extremis temporibus magnum in odium
2 pervenit suorum civium, primo, quod cum Demade de
urbe tradenda Antipatro consenserat eiusque consilio
Demosthenes cum ceteris, qui bene de re publica me-
riti existimabantur, populi scito in exilium erant expulsi.
neque in eo solum offenderat, quod patriae male consu-
luerat, sed etiam, quod amicitiae fidem non praestiterat.
- 3 namque auctus adiutusque a Demosthene eum, quem te-
nebat, ascenderat gradum, cum adversus Charetem eum
subornaret; ab eodem in iudiciis, cum capitis causam
diceret, defensus aliquoties liberatus discesserat. hunc non
4 solum in periculis non defendit, sed etiam prodidit. con-
cidit autem maxime uno crimine, quod, cum apud eum
summum esset imperium populi, et Nicanorem, Cassandri
praefectum, insidiari Piraeo Atheniensium a Dercylo mo-
neretur, idemque postularet, ut provideret, ne comaeatibus
civitas privaretur, huic audiente populo Phocion negavit
esse periculum seque eius rei obsidem fore pollicitus est.
- 5 neque ita multo post Nicanor Piraeo est potitus. ad quem
recuperandum cum populus armatus concurrisset, ille non
modo neminem ad arma vocavit, sed ne armatis quidem
praeesse voluit. sine quo Athenae omnino esse non possunt.

III. Erant eo tempore Athenis duae factiones, quarum 1 una populi caussam agebat, altera optimatum. in hac erat Phocion et Demetrius Phalereus. harum utraque Macedonum patrociniis utebatur: nam populares Polysperchonti favebant, optimates cum Cassandro sentiebant. interim a 2 Polysperchonte Cassandrus Macedonia pulsus est. quo facto populus superior factus statim duces adversariae factionis capitis damnatos patria propulit, in his Phocionem et Demetrium Phalereum, deque ea re legatos ad Polysperchontem misit, qui ab eo peterent, ut sua decreta confirmaret. huc eodem profectus est Phocion. quo ut venit, 3 caussam apud Philippum regem verbo, re ipsa quidem apud Polysperchontem iussus est dicere: namque is tum regis rebus praeerat. hic ab Agnone accusatus, quod Piraeum Nicanori prodidisset, ex consilii sententia in custodiam coniectus, Athenas deductus est, ut ibi de eo legibus fieret iudicium.

IV. Huc perventum est, cum propter aetatem pedibus 1 iam non valeret vehiculoque portaretur. magni concursus sunt facti, cum alii, reminiscentes veteris famae, aetatis misererentur, plurimi vero ira exacerentur propter prodicionis suspicionem Piraei, maximeque quod adversus populi commoda in senectute steterat. qua de re ne perorandi quidem ei data est facultas et dicendi caussam. inde iudicio legitimis quibusdam confectis damnatus, traditus est undecimviris, quibus ad supplicium more Atheniensium publice damnati tradi solent. hic cum ad mortem 3 duceretur, obvius ei fuit Euphiletus, quo familiariter fuerat usus. is cum lacrimans dixisset: „O quam indigna perpereris, Phocion!“ huic ille „At non inopinata“ inquit. hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienses. in 4 hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. itaque a servis sepultus est.

XX. TIMOLEON.

I. Timoleon Corinthius. sine dubio magnus omnium 1 iudicio hic vir exstitit. namque huic uni contigit, quod nescio an ulli, ut et patriam, in qua erat natus, oppressam a tyranno liberaret, et a Syracusis, quibus auxilio

erat missus, iam inveteratam servitutem depelleret totamque Siciliam, multos annos bello vexatam a barbarisque
2 oppressam, suo adventu in pristinum restitueret. sed in his rebus non simplici fortuna conflictatus est et, id quod difficilius putatur, multo sapientius tulit secundam quam
3 adversam fortunam. nam cum frater eius Timophanes, dux a Corinthiis delectus, tyrannidem per milites mercenarios occupasset particepsque regni posset esse, tantum afuit a societate sceleris, ut antetulerit civium suorum libertatem fratris saluti et parere legibus quam imperare
4 patriae satius duxerit. hac mente per haruspicem communemque affinem, cui soror ex eisdem parentibus nata nupta erat, fratrem tyrannum interficiendum curavit. ipse non modo manus non attulit, sed ne aspicere quidem fratrum sanguinem voluit. nam dum res conficeretur, procul in praesidio fuit, ne quis satellites posset succurrere.
5 hoc praeclarissimum eius factum non pari modo probatum est ab omnibus. nonnulli enim laesam ab eo pietatem putabant et invidia laudem virtutis obterebant. mater vero post id factum neque domum ad se filium admisit neque aspexit, quin eum fratricidam impiumque detestans compellaret. quibus rebus ille adeo est commotus, ut nonnumquam vitae finem facere voluerit atque ex ingratorum hominum conspectu morte decedere.

1 II. Interim Dione Syracusis interfecto Dionysius rursus Syracusarum potitus est; cuius adversarii opem a Corinthiis petierunt ducemque, quo in bello uterentur, postularunt. huc Timoleon missus incredibili felicitate Dionysium tota Sicilia depulit. cum interficere posset, noluit, tutoque ut Corinthum perveniret, effecit, quod utrorumque
2 Dionysiorum opibus Corinthii saepe adiuti fuerant, cuius benignitatis memoriam volebat exstare, eamque praeclaram victoriam ducebat, in qua plus esset clementiae quam crudelitatis; postremo, ut non solum auribus acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem et ex quanto regno ad
3 quam fortunam detulisset. post Dionysii decessum cum Hiceta bellavit, qui adversatus erat Dionysio, quem non odio tyrannidis dissensisse, sed cupiditate indicio fuit, quod
4 ipse expulso Dionysio imperium dimittere noluit. hoc superato Timoleon maximas copias Carthaginiensium apud

Crinisum flumen fugavit aq̄ satis habere coëgit, si liceret Africam obtinere, qui iam complures annos possessionem Siciliae tenebant. cepit etiam Mamercum, Italicum ducem, hominem bellicosum et potentem, qui tyrannos adiutum in Siciliam venerat.

III. Quibus rebus confectis cum propter diuturnitatem 1 belli non solum regiones, sed etiam urbes desertas videret, conquisivit, quos potuit, primum Siculos; dein Corintho arcessivit colonos, quod ab his initio Syracusae erant conditae. civibus veteribus sua restituit, novis bello vacue- 2 factas possessiones divisit; urbium moenia disiecta fanaque deserta refecit; civitatibus leges libertatemque reddidit; ex maximo bello tantum otium totae insulae conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi, qui initio deduxerant, videretur. arcem Syracusis, quam munierat Diony- 3 sius ad urbem obsidendam, a fundamentis disiecit, cetera tyrannidis propugnacula demolitus est deditque operam, ut quam minime multa vestigia servitutis manerent. cum 4 tantis esset opibus, ut etiam invitis imperare posset, tantum autem amorem haberet omnium Siculorum, ut nullo recusante regnum obtinere, maluit se diligere quam metui. itaque cum primum potuit, imperium deposuit ac privatus Syracusis, quod reliquum vitae fuit, vixit. neque vero id 5 imperite fecit. nam quod ceteri reges imperio potuerunt, hic benevolentia tenuit. nullus honos huic defuit, neque postea res ulla Syracusis gesta est publice, de qua prius sit decretum quam Timoleontis sententia cognita. nullius 6 umquam consilium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est. neque id magis benevolentia factum est quam prudentia.

IV. Hic cum aetate iam proventus esset, sine ullo 1 morbo lumina oculorum amisit. quam calamitatem ita moderate tulit, ut neque eum querentem quisquam audierit, neque eo minus privatis publicisque rebus interfuerit. veniebat autem in theatrum, cum ibi concilium populi ha- 2 beretur, propter valetudinem vectus iumentis iunctis atque ita de vehiculo, quae videbantur, dicebat. neque hoc illi quisquam tribuebat superbiae: nihil enim umquam neque insolens neque gloriosum ex ore eius exiit. qui quidem, 3 cum suas laudes audiret praedicari, numquam aliud dixit

quam se in ea re maxime diis agere gratias atque habere, quod, cum Siciliam recreare constituissent, tum se potissimum ducem esse voluissent. nihil enim rerum humanarum sine deorum numine geri putabat. itaque suae domi sacellum *Ἀντροπῆας* constituerat idque sanctissime colebat.

- 1 V. Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesserant casus. nam proelia maxima natali suo die fecit omnia, quo factum est, ut eius diem natalem festum haberet universa Sicilia. huic quidam Laphystius, homo petulans et ingratus, vadimonium cum vellet imponere, quod cum illo se lege agere diceret, et complures concurrissent, qui procacitatem hominis manibus coercere conarentur, Timoleon oravit omnes, ne id facerent. namque id ut Laphystio et cuivis liceret, se maximos labores summaque adiisse pericula. hanc enim speciem libertatis esse, si omnibus, quod quisque vellet, legibus experiri liceret.
- 3 idem, cum quidam Laphystii similis, nomine Demaenetus, in contione populi de rebus gestis eius detrahere coepisset ac nonnulla inveheretur in Timoleonta, dixit, nunc demum se voti esse damnatum: namque hoc a diis immortalibus semper precatum, ut talem libertatem restitueret Syracusanis, in qua cuivis liceret, de quo vellet, impune dicere. hic cum diem supremum obisset, publice a Syracusanis in gymnasio, quod Timoleonteum appellatur, tota celebrante Sicilia sepultus est.

XXI. DE REGIBUS.

- 1 I. Hi fere fuerunt Graecae gentis duces, qui memoria digni videantur, praeter reges. namque eos attingere nolimus, quod omnium res gestae separatim sunt relatae.
- 2 neque tamen hi admodum sunt multi. Lacedaemonius autem Agesilaus nomine, non potestate fuit rex, sicut ceteri Spartani. ex his vero, qui dominatum imperio tenuerunt, excellentissimi fuerunt, ut nos iudicamus, Persarum Cyrus et Darius, Hystaspi filius, quorum uterque privatus virtute regnum est adeptus. prior horum apud Massagetarum in proelio cecidit; Darius senectute diem obiit supremum.
- 3 tres sunt praeterea eiusdem generis, Xerxes et duo Artaxerxes.

xerxes, Macrochir [quoque] et Mnemon. Xerxi maxime est illustre, quod maximis post hominum memoriam exercitibus terra marique bellum intulit Graeciae. at Macrochir 4 praecipuam habet laudem amplissimae pulcherrimaeque corporis formae, quam incredibili ornavit virtute belli: namque illo Perses nemo manu fuit fortior. Mnemon autem iustitiae fama floruit. nam cum matris suae scelere amisisset uxorem, tantum indulsit dolori, ut eum pietas vinceret. ex his duo eodem nomine morbo naturae debitum 5 reddiderunt; tertius ab Artabano praefecto ferro interemptus est.

II. Ex Macedonum autem gente duo multo ceteros 1 antecesserunt rerum gestarum gloria, Philippus, Amyntae filius, et Alexander Magnus. horum alter Babylone morbo consumptus est; Philippus Aegii a Pausania, cum spectatum ludos iret, iuxta theatrum occisus est. unus Epi- 2 rotes, Pyrrhus, qui cum populo Romano bellavit. is cum Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interiit. unus item Siculus, Dionysius prior. nam et manu fortis et belli peritus fuit, et, id quod in tyranno non facile reperitur, minime libidinosus, non luxuriosus, non avarus, nullius denique rei cupidus nisi singularis perpetuique imperii ob eamque rem crudelis. nam dum id studuit munire, nullius pepercit vitae, quem eius insidiatorem putaret. hic cum virtute tyrannidem sibi peperisset, magna retinuit 3 felicitate; maior enim annos sexaginta natus decessit florente regno, neque in tam multis annis cuiusquam ex sua stirpe funus vidit, cum ex tribus uxoribus liberos procreasset multique ei nati essent nepotes.

III. Fuerunt praeterea magni reges ex amicis Alexan- 1 dri Magni, qui post obitum eius imperia ceperunt, in his Antigonus et huius filius Demetrius, Lysimachus, Seleucus, Ptolemaeus. ex his Antigonus in proelio, cum adver- 2 sus Seleucum et Lysimachum dimicaret, occisus est. pari leto affectus est Lysimachus ab Seleuco. namque societate dissoluta bellum inter se gesserunt. at Demetrius, 3 cum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset, captus bello in custodia socer generi periit a morbo. neque ita 4 multo post Seleucus a Ptolemaeo Cerauno dolo interfectus

est, quem ille a patre expulsum Alexandria. ~~Alimenta~~ ^{Alimenta} ~~regem~~ ^{regem} indigentem, receperat. ipse autem Ptolemaeus, cum vivas filio regnum tradidisset, ab illo eodem viam privatus deditur.

- 5 De quibus quoniam satis dictum perimus, non incommodum videtur non praeterire Hamilcarem et Hannibalem, quos et animi magnitudine et caliditate omnes in Africa natos praestitisse constat.

XXII. HAMILCAR.

- 1 I. Hamilcar, Hannibalis filius, cognomine Barca, Carthaginensis, primo Poenico bello, sed temporibus extremis, admodum adolescentulus in Sicilia praesse coepit
- 2 exercitui. cum ante eius adventum et mari et terra male res gererentur Carthaginensium, ipse, ubi affuit, numquam hosti cessit neque locum nocendi dedit saepeque e contrario occasione data lacessivit semperque superior discessit. quo facto cum paene omnia in Sicilia Poeni amisissent, ille Erycem sic defendit, ut bellum eo loco
- 3 gestum non videretur. interim Carthaginenses classe apud insulas Aegates a C. Lutatio, consule Romanorum, superati statuerunt belli facere finem eamque rem arbitrio
- 4 permiserunt Hamilcaris. ille etsi flagrabat bellandi cupiditate, tamen paci serviundum putavit, quod patriam exhaustam sumptibus diutius calamitates belli ferre non posse intelligebat, sed ita ut statim mente agitare, si paulum modo res essent refectae, bellum renovare Romanosque armis persequi, donecum aut virtute vicissent aut victi
- 5 manus dedissent. hoc consilio pacem conciliavit; in quo tanta fuit ferocia, cum Catulus negaret bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui Erycem tenuerunt, armis relictis Sicilia decederent, ut succumbente patria ipse periturum se potius dixerit, quam cum tanto flagitio domum
- 6 rediret. non enim suae esse virtutis, arma a patria accepta adversus hostes adversariis tradere. huius pertinaciae cessit [Catulus].
- 1 II. At ille, ut Carthaginem venit, multo aliter ac sperarat rem publicam se habentem cognovit. namque diuturnitate externi mali tantum exarsit intestinum bellum, ut numquam pari periculo fuerit Carthago, nisi cum deleta

est. primo mercenarii milites, qui adversus Romanos fue-
 rant, desciverunt, quorum numerus erat viginti milium.
 hi totam abalienarunt Africam, ipsam Carthaginem oppu-
 gnarunt. quibus malis adeo sunt Poeni perterriti, ut etiam
 auxilia ab Romanis petierint; eaque impetrarunt. sed ex-
 tremo, cum prope iam ad desperationem pervenissent,
 Hamilcarem imperatorem fecerunt. is non solum hostes
 a muris Carthaginis removit, cum amplius centum milia
 facta essent armatorum, sed etiam eo compulit, ut locorum
 angustiis clausi plures fame quam ferro interirent. omnia
 oppida abalienata, in his Uticam atque Hipponem, valen-
 tissima totius Africae, restituit patriae. neque eo fuit con-
 tentus, sed etiam fines imperii propagavit, tota Africa
 tantum otium reddidit, ut nullum in ea bellum videretur
 multis annis fuisse.

III. Rebus his ex sententia peractis fidenti animo at-
 que infesto Romanis, quo facilius caussam bellandi repe-
 riret, effecit, ut imperator cum exercitu in Hispaniam
 mitteretur, eoque secum duxit filium Hannibalem annorum
 novem. erat praeterea cum eo adolescens illustris, formo-
 sus, Hasdrubal, quem nonnulli diligi turpius, quam par
 erat, ab Hamilcare loquebantur. non enim maledici tanto
 viro deesse poterant. quo factum est, ut a praefecto mo-
 rum Hasdrubal cum eo vetaretur esse. huic ille filiam
 suam in matrimonium dedit, quod moribus eorum non
 poterat interdici socero genero. de hoc ideo mentionem
 fecimus, quod Hamilcare occiso ille exercitui praefuit res-
 que magnas gessit et princeps largitione vetustos pervertit
 mores Carthaginensium eiusdemque post mortem Hanni-
 bal ab exercitu accepit imperium.

IV. At Hamilcar, posteaquam mare transiit in Hispaniamque venit, magnas res secunda gessit fortuna; maximas bellicosissimasque gentes subegit; equis, armis, viris, pecunia totam locupletavit Africam. hic cum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno, postquam in Hispaniam venerat, in proelio pugnans adversus Vettones occisus est. huius perpetuum odium erga Romanos maxime concitasse videtur secundum bellum Poenicum. namque Hannibal, filius eius, assiduis patris obtestationibus eo est perductus, ut interire quam Romanos non experiri mallet.

XXIII. HANNIBAL.

- 1 I. Hannibal, Hamilcaris filius, Carthaginiensis. si verum
est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gen-
tes virtute superarit, non est infitiandum, Hannibalem
tanto praestitisse ceteros imperatores prudentia, quanto
populus Romanus antecedit fortitudine cunctas nationes.
- 2 nam quotiescumque cum eo congressus est in Italia, sem-
per discessit superior. quod nisi domi civium suorum in-
vidia debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse.
- 3 sed multorum obtreptatio devicit unius virtutem. hic au-
tem velut hereditate relictum odium paternum erga Roma-
nos sic conservavit, ut prius animam quam id deposuerit,
qui quidem, cum patria pulsus esset et alienarum opum
indigeret, numquam destiterit animo bellare cum Romanis.
- 1 II. Nam ut omittam Philippum, quem absens hostem
reddidit Romanis, omnium his temporibus potentissimus
rex Antiochus fuit. hunc tanta cupiditate incendit bellandi,
ut usque a rubro mari arma conatus sit inferre Italiae.
- 2 ad quem cum legati venissent Romani, qui de eius volun-
tate explorarent darentque operam consiliis clandestinis,
ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent, tamquam
ab ipsis corruptum alia atque antea sentire, neque id fru-
stra fecissent, idque Hannibal comperisset seque ab inte-
rioribus consiliis segregari vidisset: tempore dato adiit ad
regem, eique cum multa de fide sua et odio in Romanos
- 3 commemorasset, hoc adiunxit: „Pater meus,“ inquit, „Ha-
milcar puerulo me, utpote non amplius novem annos
nato, in Hispaniam imperator proficiscens Carthagine Iovi
- 4 optimo maximo hostias immolavit. quae divina res dum
conficiebatur, quaesivit a me, vellemne secum in castra
proficisci. id cum libenter accepissem atque ab eo petere
coepissem, ne dubitaret ducere, tum ille, „Faciam, inquit,
si mihi fidem, quam postulo, dederis.“ simul me ad aram
adduxit, apud quam sacrificare instituerat, eamque ceteris
remotis tenentem iurare iussit, numquam me in amicitia
- 5 cum Romanis fore. id ego insiurandum patri datum usque
ad hanc aetatem ita conservavi, ut nemini dubium esse
eat, quin reliquo tempore eadem mente sim futurus.

quare si quid amice de Romanis cogitabis, non impru- 6
denter feceris, si me celaris; cum quidem bellum parabis,
te ipsum frustraberis, si non me in eo principem posueris."

III. Hac igitur, qua diximus, aetate cum patre in Hi- 1
spaniam profectus est, cuius post obitum Hasdrubale im-
peratore suffecto equitatui omni praefuit. hoc quoque in-
terfecto exercitus summam imperii ad eum detulit. id
Carthaginem delatum publice comprobatum est. sic Han- 2
nibal, minor quinque et viginti annis natus imperator
factus, proximo triennio omnes gentes Hispaniae bello
subegit; Saguntum, foederatam civitatem, vi expugnavit;
tres exercitus maximos comparavit. ex his unum in Afri- 3
cam misit, alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania
reliquit, tertium in Italiam secum duxit. saltum Pyre-
naeum transiit. quacumque iter fecit, cum omnibus incolis
confixit; neminem nisi victum dimisit. ad Alpes postea- 4
quam venit, quae Italiam ab Gallia seiungunt, quas nemo
umquam cum exercitu ante eum praeter Herculem Graium
transierat (quo facto is hodie saltus Graius appellatur),
Alpicos conantes prohibere transitu concidit, loca patefe-
cit, itinera muniit, effecit ut ea elephantus ornatus ire
posset, qua antea unus homo inermis vix poterat repere.
hac copias traduxit in Italiamque pervenit.

IV. Confixerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Sci- 1
pione consule eumque pepulerat. cum hoc eodem Clastidii
apud Padum decernit sauciumque inde ac fugatum dimittit.
tertio idem Scipio cum collega Tiberio Longo apud Tre- 2
biam adversus eum venit. cum his manum conseruit,
utrosque profligavit. inde per Ligures Apenninum transiit,
petens Etruriam. hoc itinere adeo gravi morbo afficitur 3
oculorum, ut postea numquam dextro aeque bene usus sit.
qua valetudine cum etiamnunc premeretur lecticaque fer-
retur; C. Flaminium consulem apud Trasimenum cum
exercitu insidiis circumventum occidit, neque multo post
C. Centenium praetorem cum delecta manu saltus occu-
pantem. hinc in Apuliam pervenit. ibi obviam ei venerunt 4
duo consules, C. Terentius et L. Aemilius. utriusque
exercitus uno proelio fugavit, Paulum consulem occidit
et aliquot praeterea consulares, in his Servilium Geminum,
qui superiore anno fuerat consul.

1 V. Hac pugna pugnata Romam profectus est, nullo
resistente. in propinquis urbis montibus moratus est. cum
aliquot ibi dies castra habuisset et reverteretur Capuam,
Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno
2 ei se obiecit. hic clausus locorum angustiiis noctu sine
ullo detrimento exercitus se expedivit; Fabio, callidissimo
imperator, verba dedit. namque obducta nocte sarmenta
in cornibus iuvenorum deligata incendit eiusque generis
multitudinem magnam dispalatam immisit. quo repentino
obiecto viso tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum,
3 ut egredi extra vallum nemo sit ausus. hanc post rem
gestam non ita multis diebus M. Minucium Rufum, magi-
strum equitum, pari ac dictatorem imperio, dolo produ-
ctum in proelium fugavit. Tiberium Sempronium Grac-
chum, iterum consulem, in Lucanis absens in insidias
inductum sustulit. M. Claudium Marcellum, quinquies
4 consulem, apud Venusiam pari modo interfecit. longum
est enumerare proelia. quare hoc unum satis erit dictum,
ex quo intelligi possit, quantus ille fuerit: quamdiu in Ita-
lia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post
Cannensem pugnam in campo castra posuit.

1 VI. Hinc invictus patriam defensum revocatus bellum
gessit adversus P. Scipionem, quem ipse primo apud
Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam
2 fugarat. cum hoc exhaustis iam patriae facultatibus cu-
pivit impraesentiarum bellum componere, quo valentior
postea congredereetur. in colloquium convenit; conditio-
3 nes non convenerunt. post id factum paucis diebus apud
Zamam cum eodem conflixit; pulsus, incredibile dictu,
biduo et duabus noctibus Hadrumentum pervenit, quod
4 abest ab Zama circiter milia passus trecenta. in hac fuga
Numidae, qui simul cum eo ex acie excesserant, insidiati
sunt ei; quos non solum effugit, sed etiam ipsos oppressit.
Hadrumeti reliquos e fuga collegit; novis delectibus pau-
cis diebus multos contraxit.

1 VII. Cum in apparando acerrime esset occupatus,
Carthaginienses bellum cum Romanis composuerunt. ille
nihilò secius exercitui postea praefuit resque in Africa
gessit itemque Mago frater eius usque ad P. Sulpicium,
2 C. Aurelium consules. his enim magistratibus legati Car-

thaginienses Romam venerunt, qui senatui populoque Romano gratias agerent, quod cum his pacem fecissent, ob eamque rem corona aurea eos donarent simulque peterent, ut obsides eorum Fregellis essent captivique redderentur. his ex senatus consulto responsum est: munus eorum 3 gratum acceptumque esse; obsides, quo loco rogarent, futuros; captivos non remissuros, quod Hannibalem, cuius opera susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Romano, etiamnunc cum imperio apud exercitum haberent, itemque fratrem eius Magonem. hoc responso Carthagi- 4 nienses cognito Hannibalem domum et Magonem revocarunt. huc ut rediit, praetor factus est, postquam rex fuerat, anno secundo et vicesimo. ut enim Romae consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. in 5 eo magistratu pari diligentia se Hannibal praebeuit ac fuerat in bello. namque effecit, ex novis vectigalibus non solum ut esset pecunia, quae Romanis ex foedere penderetur, sed etiam superesset, quae in aerario reponeretur. deinde anno post praeturam, Marco Claudio, Lucio Furio 6 consulibus, Roma legati Carthaginem venerunt. hos Hannibal ratus sui exproscendi gratia missos, priusquam his senatus daretur, navem ascendit clam atque in Syriam ad Antiochum profugit. hac re palam facta Poeni naves duas, 7 quae eum comprehenderent, si possent consequi, miserunt, bona eius publicarunt, domum a fundamentis disiecerunt, ipsum exulem iudicarunt.

VIII. At Hannibal anno tertio, postquam domo pro- 1 fugerat, L. Cornelio, Quinto Minucio consulibus, cum quinque navibus Africam accessit in finibus Cyrenaeorum, si forte Carthaginienses ad bellum Antiochi spe fiduciaque possent induci, cui iam persuaserat, ut cum exercitibus in Italiam proficisceretur. huc Magonem fratrem excivit. id ubi Poeni resciverunt, Magonem eadem, qua fratrem, 2 absentem poena affecerunt. illi desperatis rebus cum solvissent naves ac vela ventis dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. de Magonis interitu duplex memoria prodita est: namque alii naufragio, alii a servis ipsius interfectum eum, scriptum reliquerunt. Antiochus autem, 3 si tam in agendo bello consiliis eius parere voluisset, quam in suscipiendo instituerat, propius Tiberi quam Thermo-

pylis de summa imperii dimicasset. quem etsi multa stulte
4 conari videbat, tamen nulla deseruit in re. praefuit paucis
navibus, quas ex Syria iussus erat in Asiam ducere, his-
que adversus Rhodiorum classem in Pamphylio mari con-
fixit. quo cum multitudine adversariorum sui superaren-
tur, ipse, quo cornu rem gessit, fuit superior.

1 IX. Antiocho fugato verens, ne dederetur, quod sine
dubio accidisset, si sui fecisset potestatem, Cretam ad
Gortynios venit, ut ibi, quo se conferret, consideraret.
2 vidit autem vir omnium callidissimus, magno se fore pe-
riculo, nisi quid providisset, propter avaritiam Cretensium.
3 magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat
exisse famam. itaque capit tale consilium. amphoras com-
plures complet plumbo; summas operit auro et argento.
4 has praesentibus principibus deponit in templo Dianae, si-
mulans se suas fortunas illorum fidei credere. his in erro-
rem inductis statuas aeneas, quas secum portabat, omnes
sua pecunia complet easque in propatulo domi abiicit.
4 Gortynii templum magna cura custodiunt non tam a ce-
teris quam ab Hannibale, ne ille inscientibus his tolleret
secumque duceret.

1 X. Sic conservatis suis rebus Poenus illis Creten-
sibus omnibus ad Prusiam in Pontum pervenit, apud
quem eodem animo fuit erga Italiam, neque aliud quid-
quam egit quam regem armavit et exercuit adversus Ro-
2 manos. quem cum videret domesticis rebus minus esse
robustum, conciliabat ceteros reges, adiungebat bellicosas
nationes. dissidebat ab eo Pergamenus rex Eumenes,
Romanis amicissimus, bellumque inter eos gerebatur et
mari et terra; quo magis cupiebat eum Hannibal opprimi.
3 sed utrobique Eumenes plus valebat propter Romanorum
societatem; quem si removisset, faciliora sibi cetera fore
arbitrabatur. ad hunc interficiendum talem inivit rationem.
4 classe paucis diebus erant decreturi. superabatur navium
multitudine; dolo erat pugnandum, cum par non esset
armis. imperavit quam plurimas venenatas serpentes vi-
5 vas colligi easque in vasa fictilia coniici. harum cum effe-
cisset magnam multitudinem, die ipso, quo facturus erat
navale proelium, classarios convocat hisque praecipit, om-
nes ut in unam Eumenis regis concurrant navem, a ceteris

tantum satis habeant se defendere. id illos facile serpentium multitudine consecuturos. rex autem in qua nave veheretur, ut scirent, se facturum; quem si aut cepissent aut interfecissent, magno his pollicetur praemio fore.

XI. Tali cohortatione militum facta classis ab utrisque in proelium deducitur. quarum acie constituta, priusquam signum pugnae daretur, Hannibal, ut palam faceret suis, quo loco Eumenes esset, tabellarium in scapha cum caduceo mittit. qui ubi ad naves adversariorum pervenit epistolamque ostendens se regem professus est quaerere, statim ad Eumenem deductus est, quod nemo dubitabat, quin aliquid de pace esset scriptum. tabellarius ducis nave declarata suis eodem, unde erat egressus, se recepit. at Eumenes soluta epistola nihil in ea repperit, nisi quod ad irridendum eum pertineret. cuius etsi caussam mirabatur, neque reperiebatur, tamen proelium statim committere non dubitavit. horum in concursu Bithynii Hannibalis praecepto universi navem Eumenis adoriuntur. quorum vim rex cum sustinere non posset, fuga salutem petit, quam consecutus non esset, nisi intra sua praesidia se recepisset, quae in proximo litore erant collocata. reliquae Pergamenae naves cum adversarios premerent acrius, repente in eas vasa fictilia, de quibus supra mentionem fecimus, conici coepta sunt. quae iacta initio risum pugnantibus concitarunt, neque, quare id fieret, poterat intelligi. postquam autem naves completas conspexerunt serpentibus, nova re perterriti, cum quid potissimum vitarent non viderent, puppes verterunt seque ad sua castra nautica retulerunt. sic Hannibal consilio arma Pergamenorum superavit, neque tum solum, sed saepe alias pedestribus copiis pari prudentia pepulit adversarios.

XII. Quae dum in Asia geruntur, accidit casu, ut legati Prusiae Romae apud L. Quintium Flaminium consularem coenarent atque ibi de Hannibale mentione facta ex his unus diceret, eum in Prusiae regno esse. id postero die Flaminius senatui detulit. patres conscripti, qui Hannibale vivo numquam se sine insidiis futuros existimarent, legatos in Bithyniam miserunt, in his Flaminium, qui ab

rege peterent, ne inimicissimum suum secum haberet sibi-
3 que dederet. his Prusia negare ausus non est; illud
recusavit, ne id a se fieri postularent, quod adversus ius
hospitii esset; ipsi, si possent, comprehenderent; locum,
ubi esset, facile inventuros. Hannibal enim uno loco se
tenebat in castello, quod ei a rege datum erat muneri, id-
que sic aedificarat, ut in omnibus partibus aedificii exitus
4 haberet, scilicet verens, ne usu veniret, quod accidit. huc
cum legati Romanorum venissent ac multitudine domum
eius circumdedissent, puer ab ianua prospiciens Hannibali
dixit, plures praeter consuetudinem armatos apparere. qui
imperavit ei, ut omnes fores aedificii circumiret ac pro-
pere sibi nuntiaret, num eodem modo undique obsideretur.
5 puer cum celeriter, quid esset, renuntiasset omnesque exitus
occupatos ostendisset, sensit, id non fortuito factum,
sed se peti neque sibi diutius vitam esse retinendam.
quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum
virtutum venenum, quod semper secum habere consueve-
rat, sumpsit.

1 XIII. Sic vir fortissimus, multis variisque perfunctus
laboribus, anno acquievit septuagesimo. quibus consulibus
interierit, non convenit. namque Atticus M. Claudio Mar-
cello, Q. Fabio Labeone consulibus mortuum in annali suo
scriptum reliquit, at Polybius L. Aemilio Paulo, Cn. Bae-
bio Tamphilo, Sulpicius autem Blitho P. Cornelio Ce-
2 thego, M. Baebio Tamphilo. atque hic tantus vir tantis-
que bellis districtus nonnihil temporis tribuit litteris. nam-
que aliquot eius libri sunt, Graeco sermone confecti, in
his ad Rhodios de Cn. Manlii Volsonis in Asia rebus ge-
3 stis. huius belli gesta multi memoriae prodiderunt, sed
ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt simulque vixe-
runt, quamdiu fortuna passa est, Silenus et Sosilus Lace-
daemonius. atque hoc Sosilo Hannibal litterarum Graeca-
4 rum usus est doctore.

Sed nos tempus est huius libri facere finem et Roma-
norum explicare imperatores, quo facilius collatis utro-
rumque factis, qui viri praeferendi sint, possit iudicari.

EX LIBRO CORNELII NEPOTIS DE LATINIS HISTORICIS.

XXIV. M. PORCIUS CATO.

I. M. Cato, ortus municipio Tusculo, adolescentulus, 1 priusquam honoribus operam daret, versatus est in Sabini-
nis, quod ibi heredium a patre relictum habebat. inde 2 hortatu L. Valerii Flacci, quem in consulatu censuraque habuit collegam, ut M. Perperna censorius narrare solitus est, Romam demigravit in foroque esse coepit. primum stipendium meruit annorum decem septemque. Q. Fabio, M. Claudio consulibus tribunus militum in Sicilia fuit. inde ut rediit, castra secutus est P. Claudii Neronis, magnique opera eius existimata est in proelio apud Senam, quo cecidit Hasdrubal, frater Hannibalis. quaestor obtigit 3 P. Africano consuli, cum quo non pro sortis necessitudine vixit: namque ab eo perpetua dissensit vita. aedilis plebi 4 factus est cum C. Helvio. praetor provinciam obtinuit Sardiniam, ex qua quaestor superiore tempore ex Africa decedens Q. Ennium poetam deduxerat, quod non minoris existimamus quam quemlibet amplissimum Sardinensem triumphum.

II. Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco, sorte 1 provinciam nactus Hispaniam citeriorem, exque ea triumphum deportavit. ibi cum diutius moraretur, P. Scipio 2 Africanus, consul iterum, cuius in priori consulatu quaestor fuerat, voluit eum de provincia depellere et ipse ei succedere; neque hoc per senatum efficere potuit, cum quidem Scipio principatum in civitate obtineret, quod tum non potentia, sed iure res publica administrabatur. qua ex re iratus senatu, consulatu peracto privatus in urbe mansit. at Cato, censor cum eodem Flacco factus, severe 3 praefuit ei potestati. nam et in complures nobiles animadvertit et multas res novas in edictum addidit, quare luxuria reprimeretur, quae iam tum incipiebat pullulare. circa 4 annos octoginta, usque ad extremam aetatem ab adolescentia, rei publicae caussa suscipere inimicitias non destitit. a multis tentatus non modo nullum detrimentum existimationis fecit, sed, quoad vixit, virtutum laude crevit.

- 1 III. In omnibus rebus singulari fuit industria. nam et
 agricola sollers, et [rei publicae] peritus iuris consultus,
 et magnus imperator, et probabilis orator, et cupidissimus
 2 litterarum fuit. quarum studium etsi senior arripuerat,
 tamen tantum progressum fecit, ut non facile reperiri
 possit neque de Graecis neque de Italicis rebus, quod ei
 fuerit incognitum. ab adolescentia confecit orationes.
 3 senex historias scribere instituit. earum sunt libri septem.
 primus continet res gestas regum populi Romani, secun-
 dus et tertius, unde quaeque civitas orta sit Italica: ob
 quam rem omnes Origines videtur appellasse. in quarto
 autem bellum Poenicum est primum, in quinto secundum.
 4 atque haec omnia capitulatim sunt dicta. reliquaque bella
 pari modo persecutus est usque ad praeturam Servii Gal-
 bae, qui diripuit Lusitanos. atque horum bellorum duces
 non nominavit, sed sine nominibus res notavit. in iisdem
 exposuit, quae in Italia Hispanisque aut fierent aut vide-
 rentur admiranda. in quibus multa industria et diligentia
 5 comparet, nulla doctrina. huius de vita et moribus plura
 in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo feci-
 mus rogatu Titi Pomponii Attici. quare studiosos Catonis
 ad illud volumen delegamus.

XXV. T. POMPONIUS ATTICUS.

- 1 I. T. Pomponius Atticus, ab origine ultima stirpis Ro-
 manae generatus, perpetuo a maioribus acceptam eque-
 2 strem obtinuit dignitatem. patre usus est diligente [indul-
 gente] et, ut tum erant tempora, diti in primisque studioso
 litterarum. hic, prout ipse amabat litteras, omnibus doctri-
 nis, quibus puerilis aetas impertiri debet, filium erudivit.
 3 erat autem in puero praeter docilitatem ingenii summa
 suavitas oris ac vocis, ut non solum celeriter acciperet,
 quae tradebantur, sed etiam excellenter pronuntiaret. qua
 ex re in pueritia nobilis inter aequales ferebatur clarius-
 que exsplendescebat, quam generosi condiscipuli animo
 4 aequo ferre possent. itaque incitabat omnes studio suo;
 quo in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marius filius,
 M. Cicero, quos consuetudine sua sic devinxit, ut nemo
his perpetuo fuerit carior.

II. Pater mature decessit. ipse adolescentulus propter 1
affinitatem P. Sulpicii, qui tribunus plebi interfectus est,
non expers fuit illius periculi. namque Anicia, Pomponii
consobrina, nupserat [M.] Servio, fratri Sulpicii. itaque 2
interfecto Sulpicio, posteaquam vidit Cinnano tumultu
civitatem esse perturbatam neque sibi dari facultatem pro
dignitate vivendi, quin alterutram partem offenderet, dis-
sociatis animis civium, cum alii Sullanis, alii Cinnanis
faverent partibus, idoneum tempus ratus studiis obse-
quendi suis, Athenas se contulit. neque eo secius adole-
scentem Marium, hostem iudicatum, iuvit opibus suis,
cuius fugam pecunia sublevavit. ac ne illa peregrinatio 3
detrimentum aliquod afferret rei familiari, eodem magnam
partem fortunarum traiecit suarum. hic ita vixit, ut uni-
versis Atheniensibus merito esset carissimus. nam prae- 4
ter gratiam, quae iam in adolescentulo magna erat, saepe
suis opibus inopiam eorum publicam levavit. cum enim
versuram facere publice necesse esset, neque eius condi-
tionem aequam haberent, semper se interposuit, atque ita
ut neque usuram umquam ab his acceperit neque longius,
quam dictum esset, debere passus sit. quod utrumque 5
erat his salutare. nam neque indulgendo inveterascere
eorum aes alienum patiebatur neque multiplicandis usuris
crescere. auxit hoc officium alia quoque liberalitate. nam 6
universos frumento donavit, ita ut singulis septem modii
tritici darentur; qui modus mensurae medimnus Athenis
appellatur.

III. Hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, 1
par principibus videretur. quo factum est, ut huic omnes
honores, quos possent, publice haberent civemque facere
studerent; quo beneficio ille uti noluit, quod nonnulli ita
interpretantur, amitti civitatem Romanam alia ascita.
quamdiu affuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit; ab- 2
sens prohibere non potuit. itaque aliquot ipsi et Midiae
locis sanctissimis posuerunt: hunc enim in omni procura-
tione rei publicae actorem auctoremque habebant. igitur 3
primum illud munus fortunae, quod in ea potissimum
urbe natus est, in qua domicilium orbis terrarum esset
imperii, ut eandem et patriam haberet et domum; hoc
specimen prudentiae, quod, cum in eam se civitatem con-

tulisset, quae antiquitate, humanitate doctrinaque prae-
staret omnes, unus ei fuit carissimus.

1. IV. Huc ex Asia Sulla decedens cum venisset, quam-
diu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adolescen-
tis et humanitate et doctrina. sic enim Graece loquebatur,
ut Athenis natus videretur. tanta autem suavitas erat
sermonis Latini, ut appareret, in eo nativum quendam
leptorem esse, non ascitum. idem poemata pronuntiabat
2 et Graece et Latine sic, ut supra nihil posset addi. qui-
bus rebus factum est, ut Sulla nusquam ab se dimitteret
cuperetque secum deducere. qui cum persuadere tentaret,
„Noli, oro te,“ inquit Pomponius, „adversum eos me velle
ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam re-
liqui.“ at Sulla adolescentis officio collaudato omnia mu-
nera ei, quae Athenis acceperat, proficiscens iussit deferri.
3 hic complures annos moratus, cum et rei familiari tantum
operae daret, quantum non indiligens deberet pater fami-
lias, et omnia reliqua tempora aut litteris aut Athenien-
sium rei publicae tribueret, nihilo minus amicis urbana
4 officia praestitit. nam et ad comitia eorum ventitavit, et,
si qua res maior acta est, non defuit. sicut Ciceroni in
omnibus eius periculis singularem fidem praebuit, cui ex
patria fugienti HS. ducenta et quinquaginta milia donavit.
5 tranquillatis autem rebus Romanis remigravit Romam, ut
opinor, L. Cotta et L. Torquato consulibus, quem diem
sic universa civitas Atheniensium prosecuta est, ut lacri-
mis desiderii futuri dolorem indicaret.

- 1 V. Habebat avunculum Q. Caecilium, equitem Roma-
num, familiarem L. Luculli, divitem, difficillima natura;
cuius sic asperitatem veritus est, ut, quem nemo ferre
posset, huius sine offensione ad summam senectutem re-
tinuerit benevolentiam. quo facto tulit pietatis fructum.
2 Caecilius enim moriens testamento adoptavit eum here-
demque fecit ex dodrante; ex qua hereditate accepit cir-
3 citer centies sestertium. erat nupta soror Attici Q. Tullio
Ciceroni, easque nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo
a condiscipulatu vivebat coniunctissime, multo etiam fa-
miliarius quam cum Quinto, ut iudicari possit, plus in
amicitia valere similitudinem morum quam affinitatem.
utebatur autem intime Q. Hortensio, qui his temporibus

principatum eloquentiae tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero an Hortensius; et id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut, inter quos tantae laudis esset aemulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum copula.

VI. In re publica ita est versatus, ut semper optimarum partium et esset et existimaretur, neque tamen se civilibus fluctibus committeret, quod non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se his dedissent, quam qui maritimis iactarentur. honores non petiit, cum ei paterent propter vel gratiam vel dignitatem, quod neque peti more maiorum neque capi possent conservatis legibus in tam effusi ambitus largitionibus, neque [geri] e re publica sine periculo corruptis civitatis moribus. ad hastam publicam numquam accessit. nullius rei neque praes neque manceps factus est. neminem neque suo nomine neque subscribens accusavit; in ius de sua re numquam iit; iudicium nullum habuit. multorum consulum praetorumque praefecturas delatas sic accepit, ut neminem in provinciam sit secutus, honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum: qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere posset. non enim decere se arbitrabatur, cum praeturam gerere nolisset, asseclam esse praetoris. qua in re non solum dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque vitaret criminum. quo fiebat, ut eius observantia omnibus esset carior, cum eam officio, non timori neque spei tribui viderent.

VII. Incidit Caesarianum civile bellum, cum haberet annos circiter sexaginta. usus est aetatis vacatione neque se quoquam movit ex urbe. quae amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit; ipsum Pompeium coniunctum non offendit. nullum ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores aut divitias ceperant; quorum partim invictissimi castra sunt secuti, partim summa cum eius offensione domi remanserunt. Attici autem quies tantopere Caesari fuit grata, ut victor, cum privatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium et Q. Ciceronem ex Pom-

peii castris concesserit. sic vetere instituto vitae effugit nova pericula.

1 VIII. Secutum est illud occiso Caesare, cum res pu-
blica penes Brutos videretur esse et Cassium, ac tota ci-
2 vitas se ad eos convertisse videretur. sic M. Bruto usus
est, ut nullo ille adolescens aequali familiaris quam hoc
sene, neque solum eum principem consilii haberet, sed
3 etiam in convictu. excogitatum est a quibusdam, ut pri-
vatum aerarium Caesaris interfecto-ribus ab equitibus Ro-
manis constitueretur. id facile effici posse arbitrati sunt,
si [et] principes eius ordinis pecunias contulissent. itaque
appellatus est a C. Flavio, Bruti familiari, Atticus, ut eius
4 rei princeps esse vellet. at ille, qui officia amicis prae-
standa sine factione existimaret semperque a talibus se
consiliis removisset, respondit: si quid Brutus de suis fa-
cultatibus uti voluisset, usurum, quantum hae paterentur;
sed neque cum quoquam de ea re collocuturum neque
coitutum. sic ille consensionis globus huius unius dissen-
5 sione disiectus est. neque multo post superior esse coepit
Antonius, ita ut Brutus et Cassius provinciarum, quae
his dicis caussa datae erant a consule... desperatis rebus
6 in exilium proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul
cum ceteris conferre noluerat florenti illi parti, abiecto
Bruto Italiaque cedenti HS centum milia muneri misit.
eidem in Epiro absens trecenta iussit dari, neque eo ma-
gis potenti adulatus est Antonio neque desperatos reliquit.

1 IX. Secutum est bellum gestum apud Mutinam. in
quo si tantum eum prudentem dicam, minus, quam debeam,
praedicem, cum ille potius divinus fuerit, si divinatio ap-
pellanda est perpetua naturalis bonitas, quae nullis casibus
2 agitur neque minuitur. hostis Antonius iudicatus Italia
cesserat; spes restituendi nulla erat. non solum inimici,
qui tum erant potentissimi et plurimi, sed etiam qui ad-
versariis eius se dabant et in eo laedendo aliquam conse-
cuturos sperabant commoditatem, Antonii familiares in-
sequebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare
3 cupiebant, liberos etiam exstinguere parabant. Atticus,
cum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus
esset Bruto, non modo nihil his indulsit ad Antonium vio-
landum, sed e contrario familiares eius ex urbe profugien-

tes, quantum potuit, texit, quibus rebus indiguerunt, adiuvit. P. vero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente 4 proficisci non potuerint. ipsi autem Fulviae, cum litibus destinaretur magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum praestitit, ut nullum illa stiterit vadimonium sine Attico, sponsor omnium rerum fuerit. quin 5 etiam, cum illa fundum secunda fortuna emisset in diem neque post calamitatem versuram facere potuisset, ille se interposuit pecuniamque sine fenore sineque ulla stipulatione credidit, maximum existimans quaestum, memorem gratumque cognosci simulque aperire, se non fortunae, sed hominibus solere esse amicum. quae cum faciebat, 6 nemo eum temporis caussa facere poterat existimare. nemini enim in opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. sed sensim is a nonnullis optimatibus, familiaribus 7 eius, reprehendebatur, quod parum odisse malos cives videretur. ille autem sui iudicii potius quid se facere par esset intuebatur, quam quid alii laudaturi forent.

X. Conversa subito fortuna est. ut Antonius rediit in 1 Italiam, nemo non magno in periculo Atticum putarat propter intimam familiaritatem Ciceronis et Bruti. itaque 2 ad adventum imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem, latebatque apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus, paulo ante opem tulerat (tanta varietas his temporibus fuit fortunae, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio aut periculo), habebatque secum Q. Gellium Canum, aequalem simillimumque sui. hoc quoque 3 sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo cognorat, adeo coniuncte vixit, ut ad extremam aetatem amicitia eorum creverit. Antonius autem 4 etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed etiam omnibus eius amicis esset inimicus eosque vellet proscribere, multis hortantibus tamen Attici memor fuit officii et ei, cum requisisset, ubinam esset, stia manu scripsit, ne timeret statimque ad se veniret; se eum et illius caussa Canum de proscriptorum numero exemisse. ac ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, praesidium ei misit. sic Atticus in summo timore non solum 5 sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, praesidio fuit. neque enim suae solum a quoquam auxilium petiit

salutis, sed coniunctim, ut appareret, nullam seiunctam
 6 sibi ab eo velle fortunam. quod si gubernator praecipua
 laude fertur, qui navem ex hieme marique scopuloso ser-
 vat, cur non singularis eius existimetur prudentia, qui ex
 tot tamque gravibus procellis civilibus ad incolumitatem
 pervenit?

1 XI. Quibus ex malis ut se emersit, nihil aliud egit
 quam ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. cum
 proscriptos praemiis imperatorum vulgus conquireret,
 nemo in Epirum venit, cui res ulla defuerit; nemini non
 2 ibi perpetuo manendi potestas facta est: qui etiam post
 proelium Philippense interitumque C. Cassii et M. Bruti
 L. Iulium Mocillam praetorium et filium eius Aulumque
 Torquatum ceterosque pari fortuna perculos instituerit
 tueri atque ex Epiro his omnia Samothraciam supportari
 iusserit. difficile est omnia persequi et non necessaria.
 3 illud unum intelligi volumus, illius liberalitatem neque
 4 temporariam neque callidam fuisse. id ex ipsis rebus ac
 temporibus iudicari potest, quod non florentibus se ven-
 ditavit, sed afflictis semper succurrit; qui quidem Servi-
 liam, Bruti matrem, non minus post mortem eius quam
 5 florente coluerit. sic liberalitate utens nullas inimicitias
 gessit, quod neque laedebat quemquam, neque, si quam
 iniuriam acceperat, non malebat oblivisci quam ulcisci.
 idem immortalis memoria percepta retinebat beneficia; quae
 autem ipse tribuerat, tam diu meminerat, quoad ille gra-
 6 tus erat, qui acceperat. itaque hic fecit, ut vere dictum
 videatur: *sui quique mores fingunt fortunam hominibus.*
 neque tamen prius ille fortunam quam se ipse finxit, qui
 cavit, ne qua in re iure plecteretur.

1 XII. His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius Agrippa,
 intima familiaritate coniunctus adolescenti Caesari, cum
 propter suam gratiam et Caesaris potentiam nullius con-
 ditionis non haberet potestatem, potissimum eius deligeret
 affinitatem praeoptaretque equitis Romani filiam genero-
 2 sarum nuptiis. atque harum nuptiarum conciliator fuit
 (non est enim celandum) M. Antonius, triumvir rei pu-
 blicae, cuius gratia cum augere possessiones posset suas,
 tantum a fuit a cupiditate pecuniae, ut nulla in re usus sit
 ea nisi in deprecandis amicorum aut periculis aut incom-

modis. quod quidem sub ipsa proscriptione perillustre fuit. 3
nam cum L. Saufei, equitis Romani, aequalis sui, qui
complures annos studio ductus philosophiae habitabat
Athenis habebatque in Italia pretiosas possessiones, trium-
viri bona vendidissent consuetudine ea, qua tum res gere-
bantur, Attici labore atque industria factum est, ut eodem
nuntio Saufei fieret certior, se patrimonium amisisse et
recuperasse. idem L. Iulium Calidum, quem post Lucretii 4
Catullique mortem multo elegantissimum poetam nostram
tulisse aetatem vere videor posse contendere, neque minus
virum bonum optimisque artibus eruditum, quem post pro-
scriptionem equitum propter magnas eius Africanas pos-
sessiones in proscriptorum numerum a P. Volumnio, prae-
fecto fabrum Antonii, absentem relatum expedit. quod 5
in praesenti utrum ei laboriosius an gloriosius fuerit, dif-
ficile fuit iudicare, quod in eorum periculis non secus
absentes quam praesentes amicos Attico esse curae co-
gnitum est.

Spicula
589

XIII. Neque vero ille vir minus bonus pater familias 1
habitus est quam civis. nam cum esset pecuniosus, nemo
illo minus fuit emax, minus aedificator. neque tamen non
in primis bene habitavit omnibusque optimis rebus usus
est. nam domum habuit in colle Quirinali Tamphilianam, 2
ab avunculo hereditate relictam, cuius amoenitas non ae-
dificio, sed silva constabat. ipsum enim tectum, antiquitus
constitutum, plus salis quam sumptus habebat; in quo
nihil commutavit, nisi si quid vetustate coactus est. usus 3.
est familia, si utilitate iudicandum est, optima, si forma,
vix mediocri. namque in ea erant pueri litteratissimi, ana-
gnostae optimi et plurimi librarii, ut ne pedisequus qui-
dem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre
facere posset; pari modo artifices ceteri, quos cultus do-
mesticus desiderat, apprime boni. neque tamen horum 4
quemquam, nisi domi natum domique factum habuit, quod
est signum non solum continentiae, sed etiam diligentiae.
nam et non intemperanter concupiscere, quod a plurimis
videas, continentis debet duci, et potius diligentia quam
pretio parare, non mediocris est industriae. elegans, non 5
magnificus, splendidus, non sumptuosus, omnisque dili-
gentia munditiam, non affluentiam affectabat. supellex

modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset.
6 nec praeteribo, quamquam nonnullis leve visum iri putem:
cum in primis lautus esset eques Romanus et non parum
liberaliter domum suam omnium ordinum homines invi-
taret, scimus, non amplius quam terna milia [aeris] per-
aeque in singulos menses ex ephemeride eum expensum
7 sumptui ferre solitum. atque hoc non auditum, sed cogni-
tum praedicamus: saepe enim propter familiaritatem do-
mesticis rebus interfuimus.

1 XIV. Nemo in convivio eius aliud acroama audivit
quam anagnosten, quod nos quidem iucundissimum arbi-
tramur; neque umquam sine aliqua lectione apud eum
coenatum est, ut non minus animo quam ventre convivae
2 delectarentur. namque eos vocabat, quorum mores a suis
non abhorrent. cum tanta pecuniae facta esset accessio,
nihil de quotidiano cultu mutavit, nihil de vitae consue-
tudine, tantaque usus est moderatione, ut neque in sester-
tio vices, quod a patre acceperat, parum se splendide
gesserit, neque in sestertio centies affluentius vixerit
quam instituerat, parique fastigio steterit in utraque for-
3 tuna. nullos habuit hortos, nullam suburbanam aut mari-
timam sumptuosam villam, neque in Italia, praeter Arreti-
num et Nomentanum, rusticum praedium; omnisque eius
pecuniae reditus constabat in Epiroticis et urbanis posses-
sionibus. ex quo cognosci potest, usum eum pecuniae
non magnitudine, sed ratione metiri solitum.

1 XV. Mendacium neque dicebat neque pati poterat.
itaque eius comitas non sine severitate erat, neque gravi-
tas sine facilitate, ut difficile esset intellectu, utrum eum
amici magis vererentur an amarent. quidquid rogabatur,
religiose promittebat, quod non liberalis, sed levis arbi-
2 trabatur polliceri, quod praestare non posset. idem in ni-
tendo, quod semel annuisset, tanta erat cura, ut non man-
datam, sed suam rem videretur agere. numquam suscepti
negotii eum pertaesum est: suam enim existimationem in
3 ea re agi putabat, qua nihil habebat carius. quo fiebat,
ut omnia Ciceronum, [Marci] Catonis, Q. Hortensii, Auli
Torquati, multorum praeterea equitum Romanorum negotia
procuraret. ex quo iudicari poterat, non inertia, sed iudi-
cio fugisse rei publicae procuracionem.

XVI. Humanitatis vero nullum afferre maius testimo-
nium possum, quam quod adolescens idem seni Sullae
fuerit iucundissimus, senex adolescenti M. Bruto, cum
aequalibus autem suis, Q. Hortensio et M. Cicerone, sic
vixerit, ut iudicare difficile sit, cui aetati fuerit aptissimus.
quamquam eum praecipue dilexit Cicero, ut ne frater qui-
dem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. ei rei sunt
indicio praeter eos libros, in quibus de eo facit mentionem,
qui in vulgus sunt editi, undecim volumina epistolarum
ab consulatu eius usque ad extremum tempus ad Atticum
missarum; quae qui legat, non multum desideret historiam
contextam illorum temporum. sic enim omnia de studiis
principum, vitiis ducum, mutationibus rei publicae per-
scripta sunt, ut nihil in his non appareat et facile existi-
mari possit, prudentiam quodammodo esse divinationem.
non enim Cicero ea solum, quae vivo se acciderunt, fu-
tura praedixit, sed etiam quae nunc usu veniunt, cecinit
ut vates.

XVII. De pietate autem Attici quid plura commemo-
rem? cum hoc ipsum vere gloriantem audierim in funere
matris suae, quam extulit annorum nonaginta, cum esset
septem et sexaginta, se numquam cum matre in gratiam
redisse, numquam cum sorore fuisse in similtate, quam
prope aequalem habebat. quod est signum, aut nullam
umquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea
fuisse in suos indulgentia, ut, quos amare deberet, irasci
eis nefas duceret. neque id fecit natura solum, quamquam
omnes ei paremus, sed etiam doctrina. nam [et] principum
philosophorum ita percepta habuit praecepta, ut his ad
vitam agendam, non ad ostentationem uteretur.

XVIII. Moris etiam maiorum summus imitator fuit
antiquitatisque amator, quam adeo diligenter habuit co-
gnitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, quo ma-
gistratus ornavit. nulla enim lex, neque pax, neque bel-
lum, neque res illustris est populi Romani, quae non in
eo suo tempore sit notata; et, quod difficillimum fuit, sic
familiarum originem subtexit, ut ex eo clarorum virorum
propagines possimus cognoscere. fecit hoc idem separa-
tim in aliis libris, ut M. Bruti rogatu Iuniam familiam a
stirpe ad hanc aetatem ordine enumeraverit, notans, qui a

quoque ortus, quos honores quibusque temporibus cepisset; pari modo Marcelli Claudii, [de] Marcellorum, Scipionis Cornelii et Fabii Maximi, Fabiorum et Aemiliorum. quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum virorum. attingit quoque poetice; credimus, ne eius expertus esset suavitatis. namque versibus, qui honore rerumque gestarum amplitudine ceteros Romani populi praestiterunt, exposuit ita, ut sub singulorum imaginibus facta magistratusque eorum non amplius quaternis quinisque versibus describeret, quod vix credendum sit, tantas res tam breviter potuisse declarari. est etiam unus liber, Graece confectus, de consulatu Ciceronis.

XIX. Hactenus Attico vivo edita a nobis sunt. nunc, quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur, et, quantum potuerimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significavimus, suos cuique mores plerumque conciliare fortunam. namque hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit imperatoris Divi filii, cum iam ante familiaritatem eius esset consecutus nulla alia re quam elegantia vitae, qua ceteros ceperat principes civitatis, dignitate pari, fortuna humiliores. tanta enim prosperitas Caesarem est consecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna, quod cuiquam ante detulerit, et conciliarit, quod nemo adhuc civis Romanus quivit consequi. nata est autem Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam collocarat. hanc Caesar, vix anniculam, Tiberio Claudio Neroni, Drusilla nato, privigno suo, despondit; quae coniunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiore.

XX. Quamvis ante haec sponsalia non solum, cum ab urbe abesset, numquam ad suorum quemquam litteras misit, quin Attico mitteret, quid ageret, in primis quid legeret, quibusque in locis et quamdiu esset moraturus, sed etiam, cum esset in urbe et propter infinitas suas occupationes minus saepe, quam vellet, Attico frueretur, nullus dies temere intercessit, quo non ad eum scriberet, cum modo aliquid de antiquitate ab eo requireret, modo aliquam quaestionem poeticam ei proponeret, interdum iocans eius verbosiores eliceret epistolas. ex quo accidit, cum

aedis Iovis Feretrii, in Capitolio ab Romulo constituta, vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Caesar eam reficiendam curaret. neque vero a M. Antonio minus absens litteris colebatur, adeo ut accurate ille ex ultimis terris, quid ageret, curae sibi haberet certio- 4 rem facere Atticum. hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quantae sit sapientiae eorum retinere usum benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum aemulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, 5 quantam fuit incidere necesse inter Caesarem atque Antonium, cum se uterque principem non solum urbis Romae, sed orbis terrarum esse cuperet.

XXI. Tali modo cum septem et septuaginta annos 1 complisset atque ad extremam senectutem non minus dignitate quam gratia fortunaque crevisset (multas enim hereditates nulla alia re quam bonitate consecutus est) tantaeque prosperitate usus esset valetudinis, ut annis triginta 2 medicina non indignisset, nactus est morbum, quem initio et ipse et medici contempserunt. nam putarunt esse tenesmon, cui remedia celeria faciliaque proponebantur. in hoc 3 cum tres menses sine ullis doloribus, praeterquam quos ex curatione capiebat, consumpsisset, subito tanta vis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistulae puris eruperint. atque hoc priusquam 4 ei accideret, postquam in dies dolores accrescere febresque accessisse sensit, Agrippam generum ad se accersi iussit et cum eo L. Cornelium Balbum Sextumque Peducaeam. hos ut venisse vidit, in cubitum innixus, „Quantam,“ in- 5 quit, „curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum vos testes habeam, nihil necesse est pluribus verbis commemorare. quibus quoniam, ut spero, satisfeci, me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me pertineret, reliquum est, ut egomet mihi consulam. id vos ignorare nolui. nam mihi stat alere morbum 6 desinere. namque his diebus quidquid cibi sumpsi, ita produxi vitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. quare a vobis peto primum, ut consilium probetis meum, deinde, ne frustra dehortando impedire conemini.“

XXII. Hac oratione habita tanta constantia vocis at- 1 que vultus, ut non ex vita, sed ex domo in domum vide-

retur migrare, cum quidem Agrippa eum flens atque oscu-
2 lans oraret atque obsecraret, ne ad id, quod natura coge-
ret, ipse quoque sibi acceleraret, et quoniam tum quoque
posset temporibus superesse, se sibi suisque reservaret,
3 preces eius taciturna sua obstinatione depressit. sic cum
biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit levior-
que morbus esse coepit. tamen propositum nihilo secius
peregit. itaque die quinto post, quam id consilium inierat,
pridie Calendas Apriles Cn. Domitio, C. Sosio consulibus
4 decessit. elatus est in lecticula, ut ipse praescripserat,
sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, ma-
xima vulgi frequentia. sepultus est iuxta viam Appiam ad
quintum lapidem in monumento Q. Caecilii, avunculi sui.

CORNELII NEPOTIS FRAGMENTA.

EX EPISTOLA GRACCHORUM MATRIS.

I. Dices pulchrum esse inimicos ulcisci. id neque ma- 1
 ius neque pulchrius cuiquam atque mihi esse videtur, sed
 si liceat re publica salva ea persequi. sed quatenus id fieri
 non potest, multo tempore multisque partibus inimici no-
 stri non peribunt atque, uti nunc sunt, erunt potius, quam
 res publica profligetur atque pereat.

Eadem alio loco.

Verbis conceptis deierare ausim, praeterquam qui Ti- 2
 berium Gracchum necarunt, neminem inimicum tantum
 molestiae tantumque laboris quantum te ob has res mihi
 tradidisse; quem oportebat omnium eorum, quos antehac
 habui liberos, partes eorum tolerare atque curare, ut quam
 minimum sollicitudinis in senecta haberem, utique, quae-
 cumque ageres, ea velles maxime mihi placere, atque uti
 nefas haberes rerum maiorum adversum meam sententiam
 quidquam facere, praesertim mihi, cui parva pars vitae
 superest. ne id quidem tam breve spatium potest opitulari, 3
 quin et mihi adversere et rem publicam profliges? denique
 quae pausa erit? ecquando desinet familia nostra insanire?
 ecquando modus ei rei haberi poterit? ecquando desine-
 mus et habentes et praebentes molestiis desistere? ecquando
 perpudescet miscenda atque perturbanda re publica? sed 4
 si omnino id fieri non potest, ubi ego mortua ero, petito
 tribunatum; per me facito, quod lubebit, quum ego non
 sentiam. ubi mortua ero, parentabis mihi et invocabis deum
 parentem. in eo tempore non pudet te eorum deum preces
 expetere, quos vivos atque praesentes relictos atque de-
 sertos habueris. ne ille sirit Iuppiter te ea perseverare nec
 tibi tantam dementiam venire in animum. et si perseveras,
 vereor, ne in omnem vitam tantum laboris culpa tua reci-
 pias, uti in nullo tempore tute tibi placere possis.

Cornelius Nepos.

EX LIBRO DE HISTORICIS LATINIS.

De laude Ciceronis.

II. Non ignorare debes, unum hoc genus Latinarum litterarum adhuc non modo non respondere Graeciae, sed omnino rude atque inchoatum morte Ciceronis relictum. ille enim fuit unus, qui potuerit et etiam debuerit historiam digna voce pronuntiare: quippe qui oratoriam eloquentiam rudem a maioribus acceptam perpoliverit, philosophiam ante eum incomptam Latinam sua conformarit oratione. ex quo dubito, interitu eius utrum res publica an historia magis doleat.

Locuples ac divina natura, quo maiorem sui pareret admirationem ponderatioraque sua essent beneficia, neque uni omnia dare nec rursus cuiquam omnia voluit negare.

EX EPISTOLIS AD M. CICERONEM.

De philosophia.

III. Tantum abest, ut ego magistram esse putem vitae philosophiam beataeque vitae perfectricem, ut nullis magis existimem opus esse magistros vivendi quam plerisque, qui in ea disputanda versantur. video enim magnam partem eorum, qui in schola de pudore et continentia praecipiant argutissime, eosdem in omnium libidinum cupiditatibus vivere.

BREVIS DESCRIPTIO TEMPORUM RERUM GESTARUM,

QUAE A CORNELIO NEPOTE NARRANTUR.

a. Chr. n.

- 560 Pisistratus tyrannus Atheniensium *Milt.* 8, 1.
- 530 Cyrus in bello contra Massagetæ suscepto perit *Reg.* 1, 2.
- 521 Darius Cambysi, Cyri filio, in regno succedit *Reg.* 1, 2.
- 508 Darius Scythiæ bellum infert *Milt.* 3, 1.
- 507 Miltiades Chersonesum relinquit ac rursus Athenas demigrat *Milt.* 3, 6.
- 500 Iones auxilio Atheniensium Sardes expugnant *Milt.* 4, 1.
- 490 Darii contra Graecos expeditio et in pugna Marathonia clades (d. 25. mens. Septembr.) *Milt.* 4 sq.
- 489 Miltiades accusatur et coniectus in vincula diem obit *Milt.* 7.
- 486 Xerxes Dario, Hystaspi filio, in regno succedit *Reg.* 1, 2.
- 483 Aristides per ostracismum in exilium eiicitur *Arist.* 1, 2. Themistocles portum Piræei et classem novam aedificat *Them.* 2, 2.
- 480 Xerxes universae Europae bellum infert *Them.* 2, 4. Pugna apud Thermopylas (d. 6. mens. Iul.) 3, 1. ad Artemisium 3, 2. Athenae a Persis incensae 4, 1. Aristides ante tempus in patriam revocatur *Arist.* 1, 5. Pugna Salamina (d. 23. mens. Septembr.) *Them.* 4, 5.
- 479 Aristides et Pausanias Mardonium apud Plataeas vincunt *Arist.* 2, 1. *Paus.* 1, 2.
- 478 Athenienses Themistoclis consilio muros suos restituant *Them.* 6, 1.
- 477 Athenienses Themistoclis consilio portum Piræei perficiunt *Them.* 6, 1. Pausaniam cum classe communi Cyprum mittunt *Paus.* 1, 4. Aristidis aequitate principatus Graeciae ad Athenienses defertur *Arist.* 2, 2. Eiusdem opera commune Graeciae aerarium Deli constituitur *Arist.* 3, 4.
- 471 Themistocles Athenis expulsus ad Artaxerxem confugit *Them.* 8, 9.
- 470 Cimon Persas terra marique uno eodemque die vincit *Cim.* 2, 2.
- 469 Pausanias moritur *Paus.* 5, 4.
- 467 Aristides moritur *Arist.* 3, 3.
- 466 Themistocles Magnesia moritur *Them.* 10, 5.
- 464 Cimon Thasios, qui ab Atheniensibus defecerant, vincit *Cim.* 2, 5.
- 460 Cimon patria expellitur *Cim.* 3, 1.
- 455 Cimon in patriam revocatus cum Lacedaemoniis foedus iungit *Cim.* 3, 4.
- 450 Cimon Persas in Cypro insula vincit et maris imperium civibus suis vindicat *Cim.* 3, 4.
- 449 Cimon pace cum victis Persis composita in Cypro insula moritur *Cim.* 3, 4.

a. Chr. n.

- 416 Alcibiades, Nicias et Lamachus duces Atheniensium ad bellum cum Syracusanis gerendum missi *Alc.* 3, 1.
- 415 Alcibiades accusatus capitisque damnatus Lacedaemonem demigrat *Alc.* 3 sq.
- 414 Bellum Deceliense *Alc.* 4, 7.
- 411 Alcibiades absens una cum Thrasybulo et Theramene imperio praeficitur et Lacedaemonios terra marique superatos pacem facere cogit *Alc.* 5, 4.
- 408 Alcibiades Athenas reversus summusque imperator factus cum Lacedaemoniis minus commode configit et paullo post iterum in exilium pellitur *Alc.* 6 et 7.
- 406 Dionysius maior tyrannidem Syracusis occupat *Dion.* 1. *Reg.* 2, 2.
- 405 Lysander Atheniensibus ad Aegos flumen victis bello Peloponnesiaco finem facit *Lys.* 1. *Alc.* 8, 6. *Con.* 1, 2. Athenis captis triginta tyrannos imponit *Thras.* 1, 5.
- 404 Alcibiades in Phrygia opprimitur *Alc.* 10, 6.
- 403 Lysander accusatus absolvitur *Lys.* 3, 4.
- 401 Thrasybulus superatis triginta tyrannis libertatem restituit Atheniensibus *Thras.* 3, 1.
- 400 Agesilaus Agidi fratri in regno succedit *Ages.* 1. Cyri minoris expeditio adversus fratrem *Con.* 3, 1. *Alc.* 9, 5.
- 399 Conon Athenis pulsus Persarum classi adversus Lacedaemonios praeficitur *Con.* 2, 2.
- 398 Plato Tarentum venit, inde Syracusas *Dion.* 2, 2.
- 396 Agesilaus cum Persis in Asia bellum gerit *Con.* 2, 3. *Ages.* 2.
- Lysander, dux Lacedaemoniorum, in proelio cum Thebanis apud Haliartum commisso cadit *Lys.* 3, 4.
- 395 Conon Lacedaemonios proelio navali ad Cnidum vincit *Con.* 4, 4. Agesilaus ex Asia revocatus ad Coroneam Athenienses superat *Ages.* 1, 5.
- 394 Conon Athenarum muros restituit, sed a Tiribazo in vincula conicitur *Con.* 4, 5. 5, 3. Initium belli Corinthiaci *Ages.* 5, 1.
- 393 Iphicrates Lacedaemonios apud Corinthum superat *Iph.* 2, 1.
- 391 Agesilaus agrum Corinthiorum populatur *Ages.* 5.
- 390 Thrasybulus occiditur *Thras.* 4, 4.
- 387 Chabrias omnem Cyprum subigit *Chabr.* 2, 2.
- 385 Datames Ciliciae praeficitur *Dat.* 1, 5.
- 382 Lacedaemonii duce Phoebida Cadmeam occupant *Pel.* 1, 2.
- 378 Exules Thebani Cadmeam recipiunt *Pel.* 3, 3.
- 377 Agesilaus expeditionem in Boeotiam suscipit; Chabrias eum vincit *Chabr.* 1, 2. Chabrias Acorin adiutum profectus revocatur Athenas *Chabr.* 2, 3. Iphicrates Artaxerxi auxilio mittitur *Iph.* 2, 4.
- 376 Timotheus Lacedaemonios ad Leucaten superat *Timotheus.* 2, 1.
- 375 Lacedaemonii imperium maris Atheniensibus concedunt *Timotheus.* 2, 2.
- 374 Iphicrates exercitui Persarum conductitio praefectus adversus Aegyptios proficiscitur et paullo post Athenas revertitur *Iph.* 2, 4. *Dat.* 3, 5.

a. Chr. n.

- 371 Epaminondas Lacedaemonios apud Leuctra vincit (d. 8. mens. Iul.) *Epam.* 6, 4, 8, 3. *Ages.* 6, 1. *Pel.* 4, 2.
- 370 Iphicrates Eurydicen, Macedoniae reginam, viduam defendit *Iph.* 3, 2.
- 369 Epaminondas arma Laconiae infert, Spartam capit, Messenen restituit *Epam.* 7, 3, 8, 4. *Pel.* 4, 3. Una cum Pelopida Arcadibus auxilio mittitur *Pel.* 4, 2. Iphicrates contra Arcadas *Iph.* 2, 5.
- 368 Dionysio patri succedit Dionysius minor *Reg.* 2, 2. *Dion.* 2, 8. Pelopidas ab Alexandro Pheraeo in vincula conicitur *Pel.* 5, 1.
- 367 Epaminondas exercitum Thebanorum incolumem reducit domum *Epam.* 7, 2. Pelopidam ex vinculis liberat *Pel.* 5, 2.
- 366 Epaminondas bellum in Peloponneso gerit *Epam.* 7, 3.
- 364 Pelopidas in proelio adversus Alexandrum Pheraeum victor cadit *Pel.* 5, 4. Timotheus cum Olynthiis bellum gerit *Timoth.* 1, 2.
- 363 Epaminondas Lacedaemonios apud Mantineam (d. 27. mens. Iul.) vincit victorque cadit *Epam.* 9, 1.
- 362 Agesilaus et Chabrias a rege Persarum ad Tachum, Aegypti regem, deficiunt *Chabr.* 2, 3. *Ages.* 8, 2. Datames ab Artaxerxe deficit *Dat.* 5, 5. Chabrias regnum Aegypti Nectenebi constituit *Chabr.* 2, 1. Agesilaus moritur *Ages.* 8, 6.
- 360 Philippus in Macedonia regnare coepit *Reg.* 2, 1.
- 358 Chabrias una cum Charete adversus socios Atheniensium missus in proelio occumbit *Chabr.* 4, 3. Dionis fuga et praeparatio belli adversus Dionysium *Dion.* 4, 1.
- 357 Dion feliciter rem adversus Dionysium gerit, qui profugit in Italiam *Dion.* 5, 3 sq.
- 356 Athenienses ducibus Charete, Iphicrate, Timotheo cum sociis acriter pugnant *Timoth.* 1, 2. Iphicrates et Timotheus multantur ab Atheniensibus *Iph.* 3, 3. *Timoth.* 3, 5.
- 355 Dion Syracusis interficitur *Dion.* 9, 6. *Timol.* 2, 1.
- 351 Alexander Magnus nascitur *Reg.* 2, 1.
- 347 Dionysius minor Syracusarum rursus potitur *Timol.* 2, 1.
- 345 Timoleon in Siciliam expeditionem facit *Timol.* 2, 1. Syracusanis libertatem restituere conatur *Timol.* 2, 3, 3, 3.
- 344 Timoleon Dionysium tota Sicilia depellit *Timol.* 2, 1.
- 342 Timoleon rempublicam Syracusarum instaurat pulsisque Poenis ad Crinism toti Siciliae pacem et libertatem restituit *Timol.* 3.
- 337 Timoleon moritur *Timol.* 5, 4.
- 336 Philippus Macedo a Pausania satellite interficitur *Reg.* 2, 1.
- 326 Mors Hephaestionis *Reg.* 2, 1. *Eum.* 2, 1.
- 324 Alexander Magnus Babylone moritur *Eum.* 2, 1. *Reg.* 2, 1.
- 322 Athenienses Antipatri praesidium recipiunt *Phoc.* 2, 2. Perdiccas interficitur *Eum.* 5, 1.
- 321 Eumenes Craterum et Neoptolemum superat *Eum.* 3 et 4. Antipater rebus Macedonicis praeficitur *Eum.* 5, 1. Eumenes ab Antigono Norae obsidetur *Eum.* 5.

a. Chr. n.

- 319 Eumenes tutor factus liberorum Alexandri bellum adversus Antigonum parat *Eum.* 6 et 7.
- 318 Nicanor Piraeum occupat *Phoc.* 2, 5. Phocion occiditur *Phoc.* 4, 3. Eumenes hiemandi causa copias suas dividit *Eum.* 8, 1.
- 317 Eumenes adversus Antigonum bellum gerit *Eum.* 7.
- 316 Eumenes ab Antigono captus necatur *Eum.* 10 sqq.
- 301 Antigonus cadit in proelio ad Ipsam *Reg.* 3, 2.
- 286 Demetrius in custodia Seleuci morbo perit *Reg.* 3, 3.
- 281 Lysimachus occiditur a Seleuco *Reg.* 3, 2. Pyrrhi cum Romanis bellum *Reg.* 2, 2.
- 280 Seleucus a Ptolemaeo interficitur *Reg.* 3, 4.
- 272 Pyrrhus Argos oppugnans lapide ictus perit *Reg.* 2, 2.
- 265 Initium belli Punici primi *Ham.* 1, 1.
- 248 Hamilcar classi praeficitur *Ham.* 1, 1.
- 242 Lutatius mari Poenos vincit ad Aegates insulas et Sicilia decedere cogit *Ham.* 1, 3.
- 241 Finis belli Punici primi *Ham.* 1, 3—5. Bellum Carthaginiensium a mercenariis militibus in Africa motum *Ham.* 2, 1.
- 238 Hamilcar imperator in Hispaniam mittitur *Ham.* 3, 1. *Hann.* 2, 3.
- 229 Hamilcar in proelio occiditur eique in imperio Hasdrubal gener succedit *Ham.* 3 et 4. Hannibal equitatus praest *Hann.* 3, 1.
- 221 Hasdrubali interfecto in imperio succedit Hannibal *Ham.* 3, 3. *Hann.* 3, 1. Triennio vix expleto Hispaniam totam subigit *Hann.* 3, 7.
- 220 Hannibal expugnat et delet Saguntum *Hann.* 3, 2.
- 219 Belli Punici secundi initium. Hannibal ex Hispania per Alpes in Italiam transit *Hann.* 3, 3. Arma confert cum Scipione consule ad Rhodanum *Hann.* 4, 1. cum eodem ad Padum 4, 1. cum eodem et collega eius ad Trebiam 4, 2.
- 218 Hannibal pugnat cum Flaminio apud Trasimenum *Hann.* 4, 3. Fabium dictatorem eludit 5, 1.
- 217 Pugna Cannensis *Hann.* 4, 4.
- 214 Cato tribunus militum *Cat.* 1, 2.
- 213 Gracchus ab Hannibale interficitur *Hann.* 5, 3.
- 208 Marcellus consul ab Hannibale occiditur *Hann.* 5, 3.
- 207 Hasdrubal, frater Hannibalis, occidit in proelio apud Senam *Cat.* 1, 2.
- 205 P. Scipio Africanus maior bellum transfert in Africam *Hann.* 6, 1. Cato eius quaestor *Cat.* 1, 3.
- 204 Hannibal ad defendendam patriam in Africam revocatur *Hann.* 6, 1.
- 203 Hannibal a Scipione apud Zama superatur *Hann.* 6, 3.
- 202 Finis belli Punici secundi *Hann.* 7, 1.
- 200 Hannibal cum Magone fratre praest exercitui in Africa *Hann.* 7, 1. Uterque domum revocatur *Hann.* 7, 4.
- 198 Cato praetor factus Sardiniae *Cat.* 1, 4.
- 196 Hannibal ad Antiochum, Syriae regem, profugit *Hann.* 7, 6.
- 195 M. Cato et L. Flaccus Romae consules *Cat.* 1, 1. 2, 1.

a. Chr. n.

- 194 M. Cato ex Hispania triumphat *Cat.* 4, 1.
- 193 Hannibal navibus ad Africam accedit *Hann.* 8, 2.
- 192 Antiochus ab Hannibale ad bellum contra Romanos concitatur
Hann. 8, 3.
- 191 Hannibal contra Rhodios, socios Romanorum, pugnat *Hann.* 8, 4.
Antiochus ad Thermopylas superatur *Hann.* 8, 3.
- 190 Hannibal Antiocho victo ad Prusiam confugit *Hann.* 9 et 10.
Contra Eumenem pugnat 10 et 11.
- 182 Hannibal sumpto veneno occidit *Hann.* 12, 5 et 13.
- 149 M. Cato moritur *Cat.* 3, 4.
- 88 P. Sulpicius, tribunus plebi, occiditur *Att.* 2, 1.
- 87 Atticus se confert Athenas *Att.* 2, 2.
- 84 Sulla ex Asia rediens venit Athenas *Att.* 4, 1.
- 65 Atticus Athenis Romam revertitur *Att.* 4, 5.
- 63 M. Cicero Romae consul *Att.* 18, 6.
- 61 Q. Cicero propraetor Asiae *Att.* 6, 5.
- 58 M. Cicero in exilium abit *Att.* 4, 5.
- 49 Bellum civile inter C. Caesarem et Cn. Pompeium *Att.* 7, 1.
- 48 Pugna Pharsalica *Att.* 7, 3.
- 44 C. Caesar occiditur (d. 15. mens. Mart.) *Att.* 8, 1. Brutus et Cassius, interfectores Caesaris, Antonio superante in Graeciam et Syriam abeunt *Att.* 8.
- 43 M. Antonius cedit Italia *Att.* 9, 2. Mutinae obsidetur; bellum Mutinense 9, 1. Antonius, Lepidus, Octavianus triumviri 10, 1. 12, 2. Eorum proscriptiones 10, 2. 12, 3. Attici mater moritur 17, 1.
- 42 Proelium Philippense, in quo cadunt Brutus et Cassius *Att.* 11, 2.
- 32 Atticus moritur *Att.* 22, 3.

INDEX NOMINUM ET RERUM.

- Ace, *Ἀκη*, urbs Phoenices, *Dat.* 5, 1. 5.
- Achëron s. Acheruns = inferi *Dion.* 10, 2.
- acroāma, *ἀκρόαμα*, in conviviis, *Att.* 14, 1.
- Actaei, *Ἀχταῖοι*, = Attici, Athenienses, *Thras.* 2, 1.
- Adimantus, *Ἀδίσμαρτος*, collega Alcibiadi datus *Alc.* 7, 1.
- Admētus, *Ἀδμήτος*, rex Molossorum, *Them.* 8, 3.
- Aegātes insulae iuxta Siciliam *Hann.* 1, 3.
- Aegīae s. Aegēae, *Αἴγισαι* (sic in optimis codd. pro vulg. Aegae, v. Duebner ad Iustin. VII. 1, 10.), oppidum Macedoniae, *Reg.* 2, 1.
- Aegos flumen, *Αἰγὸς παραμολ*, urbs Hellespontii, *Alc.* 8, 1. *Con.* 1, 2. *Lys.* 1, 4. *Thras.* 1, 9.
- Aegyptus, *Αἴγυπτος*, Africae provincia, *Ages.* 3, 2. *Chabr.* 2, 1. *Eum.* 3, 2. — Aegyptius: Aegyptius rex *Iphicr.* 2, 4. Aegyptia classis *Chabr.* 2, 3. Aegyptium bellum (c. OL 100, 2 et 4 = 379 et 377 a. Chr.) *Dat.* 3, 5. cf. Persae.
- Aemilius (L. Aem. Paulus) occisus in pugna Cannensi (a. u. 538 = 216 a. Chr.) *Hann.* 4, 4. Aemilii, i. e. Aemilia gens, *Att.* 18, 4.
- Aeolia, Asiae regio inter Troadem et Ioniam, *Con.* 5, 2. Eadem Aeolis, *Aiolis*, *Milt.* 3, 1.
- aerarium privatum Caesaris *Att.* 8, 2.
- Afri, *Lys.* 3, 2. Africa, *Ham.* 2, 2. *Lys.* 3, 3. *Reg.* 3, 5. Africanus: Africanæ possessiones *Att.* 12, 4. cf. Scipio.
- Agamemnon, *Ἀγαμέμνων*, rex Mycenarum, filius Atrei, *Epam.* 5, 5 sq.
- Agesilāus, *Ἀγέσilaos*, rex Lacedaemoniorum, *Chabr.* 1, 2. 2, 3 sq. *Con.* 2, 2. *Reg.* 1, 2. *Timoth.* 1, 3.
- Agis, *Ἄγισ*, rex Lacedaemoniorum, frater Agesilai, *Ages.* 1, 4.
- Agnon, *Ἀγνων* s. *Ἀγνων* (ut et ap. Quintil. II. 17, 15. dicitur, aliis Agnonides; sed veteres scriptores in nomenclaturis propriis et inde factis patronymicis non semper sibi constituisse multa et certa exempla docent, v. Passovii Opusc. p. 303 sq. Lobeckii Aglaoph. t. I. p. 996. et Patholog. serm. graeci p. 204. Nauck. ad Aristoph. Byz. fragm. p. 2. n. 3. cf. Archinus et Phidippus.), Atheniensis, Phocionem accusat *Phoc.* 3, 4.
- Agrippa (M. Vipsanius) filiam Attici uxorem ducit (a. u. 717 = 37 a. Chr.) *Att.* 12, 1. 19, 4. 21, 4. 22, 2. cf. Caesar (Octavianus).
- Alcibiādes, *Ἀλκιβιάδης*, *Thras.* 1, 3.
- Alcmaeon, *Ἀλκμαίων*, Argivus, Amphiarai et Eriphyles filius, matricida, *Epam.* 6, 2.
- Alexander Magnus, *Ἀλέξανδρος*, morbo consumitur Babylonē (OL 114, 1. = 323 a. Chr.) *Eum.* 1, 6. 2, 1 sq. *Reg.* 2, 1. Eius liberi *Eum.* 6, 2. 13, 2. 3. Amici post mortem eius praefecti appellati sunt, postea reges *Eum.* 3, 2. *Reg.* 3, 1.
- Alexander Pheraeus tyrannus (370 — 357 a. Chr.) *Pel.* 5, 1 sqq.
- Alexandrēa (al. Alexandria), *Ἀλεξάνδρεια*, urbs Aegypti (condita a. 331 a. Chr.), *Reg.* 3, 4.
- Alpes, quae Italiam ab Gallia se iungunt, transiit Hercules Graius, post eum Hannibal (intra quindecim dies a. 218 a. Chr.) *Hann.* 3, 4.
- Alpici, = Alpium habitatores, *ib.*
- amatores adolescentulorum ap. Graecos (*παιδερασταί*) *Praef.* 4.
- Ammon, v. Hammon.
- amor Graecorum *Alc.* 2, 2.

- Amphipölis, *Ἀμφίπολις*, oppidum Thraciae, *Cim.* 2, 2.
 amphorae pecuniis refertae *Hann.* 9, 3.
 Amyntas, *Ἀμύντας*, Macedo, pater Philippi, *Eum.* 1, 4. *Iphicr.* 3, 2. *Reg.* 2, 1.
 anagnostes in conviviis *Att.* 13, 3. 14, 1.
 Andocides, *Ἀνδοκίδης*, orator Graecus, *Alc.* 3, 2. unde Mercurius Andocidis ibid., de quo Aeschines in Tim. §. 125. Plutarch. Alcib. 21.
 Anicia, Attici consobrina, Serv. Sulpicii uxor, *Att.* 2, 1.
 annulus ab Alexandro M. Perdiccae datus tamquam signum futuri imperii *Eum.* 2, 1.
 Antigēnes, *Ἀντιγένης*, dux phalangis Macedonum sub Alexandro M., *Eum.* 7, 1.
 Antigōnus, *Ἀντίγονος*, persequitur Eumenem *Eum.* 5, 2. 13, 3. imperium capit *Reg.* 3, 1. in proelio cadit (Ol. 119, 4 = 301 a. Chr.) *Reg.* 3, 2. Falso refertur in interfecto-ribus Perdiccae pro Antigene (v. Diod. Sic. XVIII, 23 sqq. et 39) *Eum.* 5, 1.
 Antiöchus Magnus, *Ἀντίοχος*, rex Syriae (223 — 187 a. Chr.), ad quem profugit Hannibal (a. u. 558 = 196 a. Chr.) *Hann.* 7, 6. cf. 2, 1. 8, 3.
 Antipäter, *Ἀντίπατρος*, Alexandri M. amicus, *Eum.* 2, 2. 5, 1.
 antistites Iovis Hammonii *Lys.* 3, 3.
 Antonius (M.) occiso Caesare superior esse coepit *Att.* 8, 5. hostis iudicatus cedit Italia 9, 2. redit in eam 10, 1. triumphus rei publicae constituendae 12, 2. absens litteris colit Atticum 20, 4.
 Apenninus mons Italiae *Hann.* 4, 2.
 Apollo, *Ἀπόλλων*, consultitur ab Atheniensibus *Milt.* 1, 2. Eius consilium per oraculum Delphicum datum *Them.* 2, 7. Apollini donum dat Pausanias *Paus.* 1, 3.
 Apollocrates, *Ἀπολλοκράτης*, Dionysii minoris filius, Syracusas obtinet *Dion.* 5, 6.
 Appia via (ab Appio Claudio Caeco censore a. u. 442 = 312 a. Chr. inchoata) *Att.* 22, 4.
 Apulia, Italiae regio, *Hann.* 4, 4.
 aquilo ventus adversum tenet Athenis proficiscentibus *Milt.* 1, 5.
 arae Paci deae dedicatae *Timoth.* 2, 2. etiam apud barbaros conservatae *Ages.* 4, 7.
 Archias, *Ἀρχίας*, unus e magistratibus Thebanorum *Pel.* 3, 2.
 Archinus, *Ἀρχίνος*, Atheniensis (quamquam et is dicitur Graecis scriptoribus Archias, ut Thebanorum polemarchus, Plutarch. Pelop. 10. *ἦκε γὰρ τις ἐξ Ἀθηναίων παρὰ Ἀρχίου τοῦ ἱεροφάντου πρὸς Ἀρχίαν τὸν ὁμῶνυμον, ξένον ὄντα καὶ φίλον, ἐπιστολὴν κομίζων*, coll. Xenoph. hist. Graec. V. 4, 2 sqq. Sed v. quae exposuimus s. v. Agnon.) *Pel.* 3, 2.
 Arete, *Ἀρετή* et *Ἀρήτη*, Dionysii filia, Dionis uxor, *Dion.* 1, 1. 4, 3. 8, 4.
 Argi et Argos, *Ἄργος*, oppidum Peloponnesi, *Reg.* 2, 2. *Them.* 8, 1. 3. Argivi = Argis orti *Epm.* 6, 2. Argivi et Thebani 6, 1. 2.
 Argilius = ex Argilo, oppido Thessaliae (*ἀργή Ἀργίλιος* ap. Thucyd. I. 132. cf. Mansonis Sparta t. 3. p. 335.), *Paus.* 4, 1. 5, 5, 1.
 Ariobarzanes, *Ἀριοβαρζάνης*, praefectus Lydiae et Ioniae, *Dat.* 2, 5. 10, 1. *Timoth.* 1, 3.
 Aristomäche, *Ἀριστομάχη*, soror Dionis, *Dion.* 1, 1. 8, 4.
 Armenii, *Ἀρμένιοι*, Asiae populus, *Dat.* 8, 2.
 Arretinum (pro quo Reatinum Rothius et Klotzius) praedium Attici prope Arretium, urbem Etruriae, *Att.* 14, 3.
 Arsideus (al. Arsidæus, Arridæus), filius Datamis, *Dat.* 6, 1.
 Artabānus, *Ἀρτάβαρος*, Xerxis interfecto (a. 465 a. Chr.), *Reg.* 1, 5.
 Artabāzus, *Ἀρτάβαζος*, a Xerxo ad Pausaniam missus, *Paus.* 2, 5. 4, 1.
 Artaphernes, *Ἀρταφέρνης*, classi praeficitur a Dario *Milt.* 4, 1.
 Artaxerxes Macrochir, *Ἀρταξέρξης Μακρόχειρ*, rex Persarum

- (Ol. 76, 4—88, 4 = 473—425 a. Chr.), *Reg.* 1, 3. veniam dat Themistocli ad se veniendi *Them.* 9, 1 sqq. magnis eundem muneribus ornat 10, 2 sq.
- Artaxerxes Mnemon**, Ἀρταξέρξης Μνήμων, filius Darii Nothi (Ol. 93, 4—105, 2 = 405—359 a. Chr.), *Reg.* 1, 3. Aegyptiis bellum illaturus Iphicratem exercitui praeficit *Iphicr.* 2, 4. Cum eo Athenienses societatem habebant *Chabr.* 2, 3. *Con.* 2, 2. Apud eum fuit Datames *Dat.* 1, 1. Ab eo defecisse dicitur Tissaphernes *Con.* 3, 1. cf. *Dat.* 5, 1. 7, 1. *Epam.* 7, 1.
- Artemisium**, Ἀρτεμίσιον, promontorium Euboeae, *Them.* 3, 2. 4.
- Asia minor** *Ages.* 2, 1. *Alc.* 9, 3. *Milt.* 3, 1 sq. Europae succubuit Asia, i.e. Graecis succubuerunt Persae, *Them.* 5, 3. Asiae pars *Eum.* 3, 2.
- Aspendii** = cives Aspendi, oppidi Asiae minoris, *Dat.* 8, 2.
- Aspis**, Cataoniae dynastes, *Dat.* 4, 1.
- astu**, ἄστυ, = Athenae, *Them.* 4, 1.
- Athamānes**, Ἀθαμᾶνες, gens Epitroica Acarnaniae et Aetoliae vicina, *Timoth.* 2, 1.
- Athenae**, civitas clarissima, *Thras.* 2, 1. *Alc.* 11, 2. *Att.* 3, 3. propugnaculum barbaris oppositum *Them.* 7, 5. ceteris gentibus imperare consueverant *Con.* 3, 4. victae Lacedaemoniis serviunt *Alc.* 9, 4. *Thras.* 1, 5. liberantur per Cononem *Con.* 4, 4. incendio delentur a Xerxe *Them.* 4, 1. Duae ibi factiones *Phoc.* 3, 1. Earum arx ex manubiis ornata *Cim.* 2, 5. cf. muri.
- Athenienses** colonos in Chersonesum mittunt *Milt.* 1, 1. auxilium a Lacedaemoniis petunt 4, 3. bellum parant contra Darium 4 et 5. fundunt Persas 5. quale praemium Miltiadi tribuerint 6. quale Thrasybulo *Thras.* 4, 1. insulas, quae barbaros adiuverant, bello persequuntur *Milt.* 7. Miltiadem multant 7, 5 et 6. 8, 1 sqq. classem aedificant *Them.* 2, 2 sq. petuntur a Xerxe 2, 6. Apollinis consilio oppidum relinquunt 2, 8. *confidunt cum classiariis Xerxis* 3, 2.
- triplicem Piraei portum constituunt 6, 1. victoria Marathonica et Salamina magnam gloriam consequuntur 6, 3. legatos Spartam mittunt 6, 5. Themistoclem expellunt, damnant et persequuntur 8, 1 sqq. decem milia hominum Amphipolin mittunt *Cim.* 2, 2. exilio multant Aristidem *Arist.* 1, 2. Cimonem *Cim.* 3, 1. revocant eundem 3, 3. bellum indicunt Syracusanis *Alc.* 3, 1. capitis damnant Alcibiadem 4. recipiunt 6. magistratum ei abrogant 7, 4. Chabriae statuum ponunt *Chabr.* 1, 3. Evagoram adiuvant 2, 2. oppugnant Chium 4, 1 sq. Samum *Timoth.* 1, 2. undique bello premuntur 3, 1. expellunt et damnant Phocionem *Phoc.* 3, 2 sq. Eorum dominationem infringere conantur Lacedaemonii *Lys.* 1, 4 sq. Eorum opes senescunt *Alc.* 5, 3. Athenienses indicunt Lacedaemoniis bellum *Con.* 2, 4. *Ages.* 4, 1. cum Boeotis aliisque sociis vincuntur apud Coroneam *Ages.* 4, 5. Atheniensium classis contra Xerxem *Them.* 3, 2. Atheniensibus bellum infert Darius *Milt.* 4, 1 sq. Athenienses belli peritissimos facit Themistocles *Them.* 2, 3. ad eos summam imperii maritimi transfert Aristides *Arist.* 2, 3.
- Attica**, Ἀττική, *Alc.* 4, 4. *Milt.* 4, 2. *Them.* 10, 5. — Attici = Athenienses *Epam.* 6, 1. *Thras.* 3, 1. *Timoth.* 2, 2. Atticus, = Atheniensis *Epam.* 6, 3.
- Atticus** (T. Pomponius) *Praef.* 1. *Cat.* 3, 5. in annali *Hann.* 13, 1. cf. Sulla.
- Aurelius** (C.) consul (a. u. 554 = 200 a. Chr.) *Hann.* 7, 1.
- Ἀὐτοματίας** (*Automatias* Nipp.) Fortunae sacellum *Timoth.* 4, 4.
- Autophradātes** (in codd. optimis Autophrōdātes), Ἀυτοφραδάτης, Lydiae satrapes, *Dat.* 2, 1. 7, 1. 8, 1 sq.
- Babylon**, Βαβυλὼν, urbs Chaldaee, *Eum.* 2, 1. *Reg.* 2, 1.
- Baebius**, v. *Tamphilus*.
- Bagaeus**, Βαγαιός, ad interficien-

- dum Alcibiadem mittitur *Alc.* 10, 3. cf. Xenoph. Hellen. III. 4, 13. Sinenis ad Plutarch. Alcib. 39 init. vol. I. p. 423. Keil Specim. onomatol. Gr. p. 28.
- Balbus (L. Cornelius), amicus Attici, *Att.* 21, 4.
- barbārus = rex Persarum Xerxes *Them.* 4, 5. = Artaxerxes Mnemon *Con.* 4, 3. = Tissaphernes Persarum dux *Ages.* 3, 1. — barbari = Persae *Arist.* 2, 1. *Milt.* 7, 1. = Thraces *Milt.* 2, 1.
- Barca (al. Barcas, *Βάρκας*), cognomen Hamilcaris, *Ham.* 1, 1.
- Bithynia, *Βιθυνία*, provincia Asiae minoris, *Hann.* 12, 2. Bithyni, *Βιθυνοί*, incolae, 11, 4.
- Bizante (vulg. Bisanthe, *Βισάνθη*), oppidum et castellum Hellesponti, *Alc.* 7, 4. cf. Plutarch. Alcib. 36.
- Blitho, v. Sulpicius.
- Boeoti (*Βοιωτοί*, vulgo Boeotii) *Epam.* 8, 3. bellum indicunt Lacedaemoniis *Ages.* 4, 1. *Con.* 2, 4. apud Mantineam fortiter pugnant *Phoc.* 9, 1 sq. magis firmitati corporis quam ingenii acumini inserviunt *Alc.* 11, 3.
- bonus appellatus est Phocion *Phoc.* 1, 1.
- boreas ventus *Milt.* 2, 4.
- Borni, castellum Chersonesi Thraciae, *Alc.* 7, 4.
- Brutus (M.) *Att.* 8, 1. 11, 2. 16, 1. 18, 3.
- Byzantium, *Βυζάντιον*, urbs Thraciae in Bosporo, *Alc.* 5, 6. expugnatur a Pausania *Paus.* 2, 2 sq. — Byzantii, *Βυζάντιοι*, bello subacti *Timoth.* 1, 2.
- Cadmēa (al. Cadmīa), *Καδμεία*, arx Thebana, occupatur a Phoe-bida Lacedaemonio *Pel.* 1, 2. recuperatur a Pelopida 3, 3. Apud eam pugnatur cum Lacedaemoniis *Epam.* 10, 3.
- Cadusii, *Καδούσιοι*, gens inter mare Caspium et Pontum, adversus quam Artaxerxes Mnemon bellum gessit (Ol. 99, 3 vel 4 = 382 vel 381. a. Chr.) *Dat.* 1, 2.
- Caecilius (Q.), eques Romanus, avunculus Attici, quem moriens testamento adoptavit heredemque fecit (a. u. 696 = 58 a. Chr.) *Att.* 5, 1 sqq. 22, 4.
- Caesar (Iulius) occisus *Att.* 8, 1. eius interfectores 8, 3. — Caesarianum civile bellum i. e. inter Caesarem et Pompeium (a. u. 705 = 49 a. Chr.) 7, 1.
- Caesar (C. Iulius Octavianus) intima familiaritate coniunctus Agrippae *Att.* 12, 1. item Attico 19, 2, 4.
- Calidus, L. Iulius (non Calidius, quoniam illud cognomen, hoc vero nomen gentilicium est, v. Weichert. de Lucii Varii et Cassii Parm. vita et carm. Grimaie 1836. p. 8. adn. 6.), poeta elegantissimus, *Att.* 12, 4.
- Callias, *Καλλίας*, Atheniensis, divitiis clarus, *Cim.* 1, 3 sqq.
- Callicrātes, *Καλλικράτης*, civis Atheniensis, homo callidus, *Dion.* 8, 1 sqq.
- Calliphron, saltator, *Epam.* 2, 1.
- Callistrātus, *Καλλιστράτος*, Atheniensium legatus, *Epam.* 6, 1.
- Camisāres (al. Camissares), pater Datamis, *Dat.* 1, 1 sq.
- Cannensis pugna, i. e. apud Cannas, oppidum Apuliae (a. u. 538 = 216 a. Chr.), *Hann.* 5, 4.
- cantare tibiis *Praef.* 1. ad chordarum sonum *Epam.* 2, 1.
- Canus, v. Gellius.
- Capitolium *Att.* 20, 3.
- Cappadocia, *Καππαδοκία*, Asiae regio, Eumeni data, *Eum.* 2, 2, 13, 4. *Dat.* 1, 1. 4, 1 sqq. — Cappadoces, *Καππαδοκες*, *Dat.* 8, 2.
- Captiāni, gens Asiatica, *Dat.* 8, 2.
- Capūa, urbs Campaniae, *Hann.* 5, 1.
- cardāces, *κάρδακες*, genus militum mercenariorum apud Persas, *Dat.* 8, 2.
- Cardiānus, *Καρδιανός*, = ex oppido Cardia in Chersoneso Thraciae ortus *Eum.* 1, 1.
- Carīa, *Καρία*, regio Asiae minoris, *Ages.* 3, 1. — Cares, *Κᾶρες*, Lemni incolae ex Caria oriundi, *Dat.* 1, 1. *Milt.* 2, 5.
- Carthāgo, *Καρχηδών*, urbs poten-

- tissima Africae, *Ham.* 2, 1 sqq. — Carthaginienses apud Crinism flumen Timoleon fugat (*Ol.* 109, 3 = 341 a. Chr.) *Timol.* 2, 4. Lutatius superat (a. u. 512 = 242 a. Chr.) *Ham.* 1, 3. Carthaginienses auxilia petunt a Romanis (a. u. 516 = 238 a. Chr.) *Ham.* 2, 3. pacem faciunt cum Romanis (a. u. 553 = 201 a. Chr.) *Hann.* 7, 1. legatos cum donis Romam mittunt (a. u. 554 = 200 a. Chr.) *Hann.* 7, 2. Hannibalem domum vocant *Hann.* 7, 4. Cassandrus, *Κασσανδρος*, unus ex successoribus Alexandri Magni, *Eum.* 13, 3 sq. Macedonia pelitur *Phoc.* 3, 2. cum eo sentiunt Athenis optimates *Phoc.* 3, 1. Cassius (C.), interfector Caesaris, *Att.* 8, 1. 5. 11, 2. Catania, *Καταλία*, regio Asiae minoris Cappadociae vicina, *Dat.* 4, 1. Cato (M. Porcius Uticensis), qui Uticae mortem sibi conscivit (a. u. 708 = 46 a. Chr.), *Att.* 15, 3. Catullus (Q. Valerius), poeta (nat. a. u. 667 = 87 a. Chr. mort. 707 = 43), *Att.* 12, 4. Catulus (Q. Lutatius) pacem facit cum Carthaginiensibus *Ham.* 1, 5 sq. v. Carthago. Centenius (C.) praetor *Hann.* 4, 3. ceræ usus in condiendis corporibus (v. F. G. E. Rostii Commentat. Plaut. p. 256 ed. Lips.) *Ages.* 8, 7. Ceraunus, *Κεραυνός*, cognomen Ptolemaei, *Reg.* 3, 4. Cethægus (P. Cornelius) consul (a. u. 573 = 181 a. Chr.) *Hann.* 13, 1. Chabriās, *Χαβρίας*, Atheniensis, *Epam.* 4, 5. Chalcioiecos s. Chalcioecos, *Χαλκιοικος*, Minerva Lacedaemone culta, *Paus.* 5, 2. Chalcis, *Χαλκίς*, urbs Euboeae, *Timoth.* 3, 5. Chaōnes, *Χαόνες*, gens Epirotica, *Timoth.* 2, 1. Chares, *Χάρης*, imperator Athenis honoratus ac potens, *Chabr.* 3, 4. Adversus eum subornat Phocionem Demosthenes *Phoc.* 2, 3. opponitur Philippo Macedoni, sed non satis in eo praesidii putatur *Timoth.* 3, 1. Charon, *Χάρων*, Thebanus, *Pel.* 2, 5. Chersonēsus Thraciae, *Χερσόνησος* (*Θρακία*), *Mill.* 1, 1. 6. 2, 4. 3, 6. 8, 3. cf. Athenienses. chiliarchus, *χιλίαρχος*, apud Persas *Con.* 3, 2. Chios s. Chius, *Χίος*, insula maris Aegaei, oppugnatur ab Atheniensibus (*Ol.* 105, 4 = 357 a. Chr.) *Chabr.* 4, 1. Cicero (M. Tullius), aequalis Attici et amicus, *Att.* 1, 4. 4, 4. 9, 3. 16, 1. Eius epistolae ad Atticum laudantur 16, 3 sqq. Hortensii in eloquentia aemulus 5, 4. invisus et infensus Antonio 10, 4. coll. 9, 3. — Cicero (Q. Tullius) in matrimonium ducit sororem Attici (a. a. 686 = 68 a. Chr., v. Cic. Ep. ad Att. I. 5, 2.) *Att.* 5, 3. coll. 16, 2. praetor in Asiam proficiscitur (a. u. 693 = 61 a. Chr.) 6, 4. — Cicero *Att.* 15, 3. Cilicia, *Κιλικία*, regio Asiae minoris, *Dat.* 1, 1. 4, 1. *Thras.* 4, 4. Ciliciae portae *Dat.* 7, 2. — Cilices, *Κιλικες*, *Eum.* 8, 2. Cimon, *Κίμων*, Atheniensis, *Praef.* 1. *Mill.* 1, 1. Cinna (L. Cornelius) consul, unde Cinnanus tumultus = a Cinna excitatus (a. u. 667 = 87 a. Chr.) *Att.* 2, 2. Cinnanæ partes = quae Cinnae causam tuebantur *ibid.* citharizare, *κιθαρίζειν*, *Epam.* 2, 1. Citium, *Κίτιον*, oppidum Cypri, *Cim.* 3, 4. Clastidium, oppidum Galliae Cispadanae, *Hann.* 4, 1. Claudius (M.), v. Marcellus, Nero. clava = *σκυτάλη*, *Paus.* 3, 4. Cleon, *Κλέων*, Halicarnassius Ly-sandro scripsisse dicitur orationem *Lys.* 3, 5. cf. Plutarch. *Lys.* 25. Clinias, *Κλεινίας*, pater Alcibiadis, *Alc.* 1, 1. Cnidus (al. Gnidos), *Κνιδος*, oppidum Cariae, *Con.* 4, 4. 5, 2. Colōnae, *Κολωναί*, locus in agro Troade, *Paus.* 3, 3.

- comitium = ἐπορείον Spartanum (quod minus accurate illo nomine expressum esse monet F. G. Tittmannus in *Darstellung d. griech. Staatsverf.* p. 110. adnot. 16.) *Ages.* 4, 2.
- Conon, Κόνων, Atheniensis, pater Timothei, *Timoth.* 1, 1. plurimum Cypri vixit *Chabr.* 3, 4. — Conon, filius Timothei, *Timoth.* 4, 1.
- Corcȳra, Κέρκυρα, insula maris Ionii, sub imperium Atheniense redacta a Timotheo *Timoth.* 2, 1. Corcyram demigrat Themistocles *Them.* 8, 2. — Corcyraei *Them.* 2, 3. Corcyraeum bellum = cum Corcyraeis gestum (quod falso retulit Nepos ad Athenienses, nam bellum illud inter Corcyraeos et Corinthios gestum est, v. Thucyd. I, 13) *Them.* 2, 1.
- Corinthus, Κόρινθος, a tyrannis liberatur *Timol.* 1, 3. Eam oppugnare non vult Agesilaus *Ages.* 5, 3. — Corinthii saepe adiuti Dionysiorum opibus *Timol.* 2, 1 sq. cf. *Dion.* 4, 1, 5, 1. *Iphicr.* 2, 1. — Corinthium bellum (Ol. 96, 2 — 98, 2 = 394 — 387 a. Chr.) *Ages.* 5, 1.
- Cornelius (L.) consul (a. u. 561 = 193 a. Chr.) *Hann.* 8, 1. cf. Cethegus et Scipio.
- corona facta duabus virgulis oleaginosis *Thras.* 4, 1. coronae muneri datae *Ages.* 8, 4.
- Coronēa, Κορώνεια, oppidum Boeotiae, *Ages.* 4, 5.
- Cotta (L.) consul (a. u. 689 = 65 a. Chr.) *Att.* 4, 5.
- Cotys (al. Cotus), Κότυς, rex Thraciae, *Timoth.* 1, 2. eius filia *Iphicr.* 3, 4.
- Cratērus, Κράτερος, unus ex imperatoribus Alexandri Magni, *Eum.* 2, 1, 4, 1.
- Creta, Κρήτη, insula, *Hann.* 9, 1. — Cretensium avaritia *Hann.* 9, 2.
- CrinIsus (ut optimi codd. et ap. Virg. Aen. V. 38. al. CrimIsus vel Crimesus, Κριμισός ap. Diod. XIX. 2.), flumen Siciliae, *Timol.* 2, 4.
- Crithōte, Κριθώτη, urbs Hellesponti, *Timoth.* 1, 3.
- Critias, Κριτίας, unus ex triginta tyrannis Atheniensium, *Alc.* 10, 1. *Thras.* 2, 7.
- Cyclādes, Κυκλάδες, insulae maris Aegaei, a Miltiade subactae, *Milt.* 2, 5.
- Cyme, Κύμη, urbs maritima Aeolidis, *Alc.* 7, 1 sq.
- Cyprus, Κύπρος, insula Asiae minoris, *Chabr.* 2, 2. *Cim.* 3, 4. *Paus.* 2, 1. — Cyprii *Con.* 4, 2. Eorum classis devicta *Cim.* 2, 2.
- Cyrēnae, Κυρήνη, urbs Libyae, *Ages.* 8, 6. — Cyrenaei *Hann.* 8, 1.
- Cyrus maior, Κύρος, rex Persarum, in proelio cadit adversus Massagetarum (Ol. 62, 3 = 529 a. Chr.) *Reg.* 1, 2. — Cyrus minor, frater Artaxerxis Mnemonis, bellum fratri parat *Alc.* 9, 5. superatus a fratre opera Tissaphernis (Ol. 94, 4 = 401 a. Chr.) *Con.* 3, 1.
- Cyzīcus, Κύζικος, urbs Mysiac, *Timoth.* 1, 3. — Cyzicēnus, Κυζικηνός, *Epam.* 4, 1.
- Damon, Δάμων, musicus, *Epam.* 2, 1.
- Darius s. Darēus, Δαρείος, Hyastapis filius, Persarum rex (Ol. 64, 3 — 73, 3 = 521 — 485 a. Chr.), *Reg.* 1, 2. adversus Scythas infelicitate pugnatur (Ol. 68, 1 = 508 a. Chr.) *Milt.* 3, 1 sqq. Graeciam in suam potestatem redigere studet 4, 1. pugna Marathoniam vincitur (Ol. 72, 3 = 490 a. Chr.) 5, 5.
- Darius II, cognomine Nothus (424 — 405 a. Chr.) *Alc.* 5, 2.
- Dātis, Δάτις, classi Persarum praeficitur *Milt.* 4, 1, 5, 4.
- Decelēa s. Decelīa, Δεκέλεια, oppidum Atticae, *Alc.* 4, 7.
- Delos s. Delus, Δήλος, una ex Cycladibus, commune Graeciae aeternarium, *Arist.* 3, 1.
- Delphi, Δελφοί, Boeotiae oppidum, Apollinis oraculo clarum, *Milt.* 1, 2, 2, 6. *Paus.* 1, 3. — Delphicum, sc. oraculum, *Lys.* 3, 2. *Paus.* 5, 5.
- Demādes, Δημάδης, orator Atheniensis, Athenas tradi cupit Antipatro *Phoc.* 2, 2.
- Demaenētus, Δημαίνετος, Timo-leonta calumniatur *Timol.* 5, 8.

- Demetrius, *Δημήτριος*, Antigoni filius, in custodia Seleuci generi morbo periit (Ol. 124, 2 = 283 a. Chr.) *Reg.* 3, 1 sqq.
- Demetrius Phalēreus (trisyllab.), *Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς*, Athenis erat in factione optimatum *Phoc.* 3, 1 sq. Ei statuas decreverunt Athenienses *Mill.* 6, 4.
- Demosthēnes, *Δημοσθένης*, orator, in exilium pulsus *Phoc.* 2, 2. proditus a Phocione 2, 3.
- Dercylus (al. Dercyllus), *Δερκύλλος*, Antipatri praefectus Atticae, *Phoc.* 2, 4.
- Dianae templum apud Gortynios *Hann.* 9, 2 sq.
- dii publici *Them.* 7, 4.
- Dion, *Δίων*, historicus Graecus temporibus Philippi, *Con.* 5, 4.
- Diomēdon, *Διομέδων*, Cyzicenus, corrumpere studet Epaminondam *Epam.* 4, 1 sqq.
- Dionysius pater, *Διονύσιος ὁ πρότερος*, rex Syracusarum (405—367 a. Chr.), diligit Dionem eiusque gratia Platonem accersit *Dion.* 1 sqq. 2 sqq. vir fortis, continens, ambitiosus *Reg.* 2, 2 sq. — Dionysius filius, *Διονύσιος ὁ νεότερος*, qui patri successit (367—343 a. Chr.), Platonem et Philistum accersit *Dion.* 3, 1 sq. Dionem Corinthum mittit 4, 1. ab eo bello petitus ad pactiones redigitur 5, 5 sq. Dione interfecto rursus Syracusis potitus est *Timol.* 2, 1. — Dionysii utrique *Timol.* 2, 2. Dionysiorum utraque tyrannis = utriusque Dionysii tyrannis *Dion.* 1, 1.
- Dionysius Thebanus, musicus, *Epam.* 2, 1.
- divinus = divinans, vates, *Att.* 9, 1.
- divus praeter ceteros C. Iulius Caesar appellatus est, unde Octavianus dicitur „*imperator divi filius*“ *Att.* 19, 2.
- Dodōna, *Δωδώνη*, oppidum Chaoniae in Epiro, oraculo celebre, *Lys.* 3, 2.
- Dolōpes, *Δόλοπες*, populus Thesaliae, Scyrum obtinent *Cim.* 2, 5.
- Domitius (Cn.) consul (a. u. 722 = 32 a. Chr.) *Att.* 22, 4.
- Drusilla (Livia), uxor Ti. Claudii Neronis, quae post Augusto nupsit, *Att.* 19, 4.
- εἰλωται* (al. lat. Hilotae vel Helotes), servi Lacedaemoniorum, *Paus.* 3, 6.
- elephantus in comparatione *Eum.* 11, 1.
- Elis, *Ἠλīs*, regio et urbs Peloponnesi, *Alc.* 4, 4.
- Elpinice, *Ἐλπινίκη*, Cimonis soror et uxor, *Cim.* 1, 2, 4.
- Epaminondas, *Ἐπαμεινώνδας*, Thebanus, *Praef.* 1. *Iphicr.* 2, 5. Spartam oppugnat *Ages.* 6, 1. cf. Diomedon.
- ephēbus, *ἔφηβος*, *Epam.* 2, 4.
- Ephesus, *Ἐφεσος*, urbs Asiae minoris, *Ages.* 3, 2. *Them.* 8, 7.
- ephōri, *ἐφοροί*, summus Lacedaemoniorum magistratus, *Ages.* 4, 1. *Paus.* 3, 5, 5, 1.
- Epirus, *Ἠπειρος*, regio Graeciae, *Att.* 8, 6, 11, 1. *Eum.* 6, 1. — Epirotēs, *Ἠπειρώτης*, *Reg.* 2, 2. Epirotae *Timoth.* 2, 1. — Epiroticus: Epiroticae possessiones, = in Epiro *Att.* 14, 3.
- Eretria, *Ἐρέτρια*, Euboicarum civitatum maxima, capitur (Ol. 72, 3 = 490 a. Chr.) *Mill.* 4, 2. — Eretriensis *Paus.* 2, 2. [2. 5.
- Eryx, *Ἐρὺξ*, mons Siciliae, *Ham.* 1.
- Etruria, pars Italiae, *Hann.* 4, 2.
- Euboea, *Εὐβοία*, insula, *Mill.* 4, 2. *Them.* 3, 2.
- Eumēnes, *Εὐμένης*, rex Pergamenus, bellum gerit cum Prusia (a. u. 570 = 184 a. Chr. cf. Liv. XXXIX. 6, 9.) *Hann.* 10, 2 sqq.
- Eumolpidae, *Εὐμολπίδαι*, familia Attica sacerdotalis, *Alc.* 4, 5, 6, 5.
- Euphilētus, *Εὐφίλητος*, familiaris Phocionis, *Phoc.* 4, 3.
- Europa, *Εὐρώπη*, pars terrarum, *Ages.* 2, 1. *Chabr.* 2, 1. *Mill.* 3, 1. *Them.* 2, 4. — Europaes: Europaei adversarii *Eum.* 2, 2. cf. Asia.
- Eurybiādes, *Εὐρυβιάδης*, rex Lacedaemoniorum (sed v. Herodot. VIII. 42), *Them.* 4, 2.
- Eurydice, *Εὐρυδική*, mater Perdiccae et Philippi, *Iphicr.* 3, 2.

- Eurysthōnes, *Εὐρυσθένης*, rex Lacedaemoniorum, ex progenie Herculis, *Ages.* 1, 2, 7, 4.
- Evagōras, *Εὐαγόρας*, rex Salaminis in insula Cypri, cui Chabrias adiutor datus (*Ol.* 98, 1 = 388 a. Chr.) *Chabr.* 2, 2.
- Fabius (Q. Maximus) dictator (a. u. 537 = 217 a. Chr.), Romanorum callidissimus imperator, Hannibali se obicit *Hann.* 5, 1 sqq. cf. *Cat.* 1, 2. — Fabiorum familia *Att.* 18, 4. — Fabianus: Fabiani milites fortissimi *Iphicr.* 2, 4.
- Fabius (Q. Maximus) consul (a. u. 709 = 45 a. Chr.) *Att.* 18, 4.
- Fabius (Q.), v. Labeo.
- Falernus ager Campaniae *Hann.* 5, 1.
- Feretrius Iuppiter dictus *Att.* 20, 3.
- Flaccus (L. Valerius) consul (a. u. 559 = 195 a. Chr.) *Cat.* 1, 2, 2, 1.
- Flamininus (L. Quintius) consularis *Hann.* 12, 1.
- Flaminius (C.) consul occiditur apud Trasimenum (a. u. 537 = 217 a. Chr.) *Hann.* 4, 3.
- Flavius (C.), Bruti familiaris, *Att.* 8, 3.
- Fregellae, oppidum Latii, *Hann.* 7, 2.
- Fulvia, uxor Antonii, *Att.* 9, 2, 4.
- Furius (L.) consul (a. u. 558 = a. Chr. 196) *Hann.* 7, 6.
- Galba (Servius) praetor (a. u. 603 = 151 a. Chr.) *Cat.* 3, 4.
- Gallia seiungitur Alpibus ab Italia *Hann.* 3, 4.
- Geminus, v. Servilius.
- germanam sororem Cimon in matrimonio habebat *Praef.* 4. *Cim.* 1, 2.
- gladios longiores fecit Iphicrates *Iphicr.* 1, 4.
- Gongylus, *Γογγύλος*, Eretriensis *Paus.* 2, 2.
- Gortynii = cives Gortynae (quae Graecis est *Γόρτυν* s. *Γόρτυνα*), urbis Cretae, *Hann.* 9, 1.
- Gracchus (Ti. Sempronius) bis consul (a. u. 539 et 541 = 215 et 213 a. Chr.) insidiis perit (a. u. 542 = 212 a. Chr. cf. Liv. XXV. 16.) *Hann.* 5, 3.
- Graecia *Praef.* 4. *Con.* 5, 2. *Milt.* 3, 3. *Paus.* 2, 4. *Them.* 4, 5. Totam Graeciam liberavit Miltiades (sc. a Persis) *Milt.* 6, 3. a Lacedaemoniis Conon *Con.* 4, 4. in libertatem vindicavit Epaminondas *Epam.* 8, 4. Graeciae principes Thebani 5, 4. — Graecus: Graecagens *Reg.* 1, 1. Graeca civitas *Alc.* 7, 4. Graeca lingua loqui *Dion.* 1, 5. *Milt.* 3, 2. libri Graeco sermone confecti *Hann.* 13, 2. Graecae litterae *Praef.* 2. *Hann.* 13, 3. *Pelop.* 1, 1. Graeci genere *Milt.* 3, 4. — Graece loqui *Hann.* 4, 1. liber Graece confectus *Att.* 18, 6. — Graius Hercules *Hann.* 3, 4. Graius saltus 3, 4, 9, 2. Graii *Praef.* 3. *Alc.* 7, 4.
- Grynium, *Γρόνιον* s. *Γρόνιον*, Phrygiae castrum, *Alc.* 9, 3.
- gymnasium Timoleontem Syracusarum *Timol.* 5, 4.
- gynaecoonitis, *γυναικωνίτις*, *Praef.* 7.
- Hadrumētum, *Ἀδρύμη* s. *Ἀδρύμης*, colonia Phoenicum in Byzacio, *Hann.* 6, 3 sq.
- Haliartus, *Ἀλῖαρτος*, urbs Boeotiae, *Lys.* 3, 4.
- Halicarnasius = ex Halicarnaso, urbe Cariae, oriundus *Lys.* 3, 5.
- Hamilcar, *Ἀμῖλκας*, Carthaginensis *Timoth.* 4, 5.
- Hammon, *Ἄμμων*, Iuppiter *Lys.* 3, 2.
- Hannibal, *Ἰννίβας*, Carthaginensis *Timoth.* 4, 5. pater Hamilcaris *Ham.* 1, 1. ab Hamilcare novem annorum puer ducitur in Hispaniam 3, 1. Hasdrubale occiso imperium accipit ab exercitu 3, 3.
- Hasdrubal, *Ἀσδρούβας*, gener Hamilcaris Barcae (occisus a. u. 533 = 221 a. Chr.) *Ham.* 3, 2 sqq. *Hann.* 3, 1. — Hasdrubal, filius Hamilcaris Barcae, frater Hannibalis, *Hann.* 3, 3. cecidit apud Senam (a. u. 547 = 207 a. Chr.) *Cat.* 1, 2.
- hasta modum duplicavit Iphicrates *Iphicr.* 1, 4. hastam proicere *Chabr.* 1, 2. hasta publica *Att.* 6, 3.
- Hellēspontus, *Ἑλλήσποντος*, i. e.

- partim fretum inter Sestum et Abydum partim regio freto adiacens a Dardano usque ad Cyzicum *Ages.* 4, 4. *Alc.* 5, 6. *Eum.* 3, 2. *Paus.* 2, 1. *Them.* 5, 1, 9, 3. *Timotheus.* 3, 1.
- Helotes, v. *ἐλῶται*.
- Helvius (C.), aedilis plebis (a. u. 555 = 199 a. Chr.), *Cat.* 1, 3.
- hemerodromoe, *ἡμεροδρόμοι*, ingens die uno cursu emetientes spatium (v. Liv. XXXI. 24, 4.) *Milt.* 4, 3.
- Hephaestio, *Ἡφαίστιον*, magni aestimatur ab Alexandro *Eum.* 2, 1.
- Heraclides, *Ἡρακλείδης*, expulsus a Dionysio *Dion.* 5, 1. interficitur *Dion.* 6, 5.
- Hercules, *Ἡρακλῆς*, unde Hercules progenies = Heraclidae *Ages.* 1, 2. Hercules Graius *Hann.* 3, 4.
- hermae, *Ἑρμαί*, Athenis una nocte omnes deiecti *Alc.* 3, 2. cf. Thucyd. VI. 27.
- Hetaerice, *ἑταιρικὴ*, ala Macedonum, *Eum.* 2, 6.
- Hicetas, *Ἰκέτας*, Dionysii adversarius, *Timol.* 2, 3.
- Hipparinus, *Ἰππαρίνος*, Dionis pater, *Dion.* 1, 1.
- Hippo, *Ἰππών*, urbs Africae, *Ham.* 2, 4.
- Hipponeus, *Ἰππώνικος*, Alcibiadis socer, *Alc.* 2, 1.
- Hispania citerior, = Tarracoenensis, *Cat.* 2, 1. Hispaniae gentes ab Hannibale subactae *Hann.* 3, 2. cf. *Ham.* 3, 1, 4, 1. — Hispaniae = Hispania citerior (s. Tarracoenensis) et ulterior (s. Baetica et Lusitania) *Cat.* 3, 4.
- Hister (Ister), *Ἰστρος*, fluvius, *Milt.* 3, 1.
- Homērus, *Ὅμηρος*, poeta, *Dat.* 2, 2. Eius dictum (Il. II. 204) *Dion.* 6, 4.
- honores apud Romanos *Milt.* 6, 2.
- Hortensius (Q.), orator, Cicero nis aemulus (a. u. 668 — 686 = 89 — 68 a. Chr.) *Att.* 5, 4, 15, 3, 16, 1.
- Hystaspes, *Ἰστιάσης*, Darii pater, *Reg.* 1, 2.
- Iason, *Ἰάσων*, tyrannus Thessaliae, Athenas venit ad defendendum Timotheum (Ol. 101, 4 = 373 a. Chr.) *Timotheus.* 4, 2 sq.
- imagines clarissimorum Romanorum *Att.* 18, 5.
- Ionía, *Ἰωνία*, Asiae minoris regio, *Alc.* 4, 7, 5, 6. *Con.* 2, 1, 5, 2. *Dat.* 2, 5. *Milt.* 3, 1. — Iōnes, *Ἴωνες*, Sardes expugnant (Ol. 70, 2 = 499 a. Chr.) *Milt.* 4, 1.
- Iphicrātes, *Ἰφικράτης*, Atheniensis, *Timotheus.* 3, 2 sqq. in Thracia vixit *Chabr.* 3, 4. — Iphicratenses milites fortissimi *Iphicr.* 2, 4.
- Ismenias, *Ἰσμενίας*, Thebanus, *Pel.* 5, 1.
- Ister, v. Hister.
- Italia *Alc.* 4, 4. *Hann.* 1, 2, 2, 1. — Italicus: Italicae res *Cat.* 3, 2. civitas Italica 3, 3.
- Iunia familia *Att.* 18, 3.
- Iuppiter Hammon *Lys.* 3, 2. Eius antistites 3, 3. Iuppiter Feretrius *Att.* 20, 3. optimus maximus *Hann.* 2, 3.
- iusiurandum in aede Proserpinae *Dion.* 8, 5.
- Labeo (Q. Fabius) consul (a. u. 571 = 183 a. Chr.) *Hann.* 13, 1.
- Lacedaemon, *Λακεδαιμών*, *Praef.* 4.
- Lacedaemonii, *Λακεδαιμόνιοι*, principes Graeciae *Lys.* 1, 4. terrae marique duces *Arist.* 2, 3. duce Leonida *Them.* 3, 1. A Lacedaemoniis auxilium petunt Athenienses *Milt.* 4, 3. liberatur Graecia *Con.* 4, 4. Eorum potentia *Alc.* 9, 3. tyrannis *Epam.* 6, 4. Lacedaemonii tyrannos imponunt Atheniensibus *Thras.* 1, 5. Atheniensibus bellum indicunt *Cim.* 3, 2. auxilio privati sociorum *Epam.* 6, 4. retinent arcem Thebarum *Pel.* 1, 3. in societate, quam cum Artaxerxe fecerant, non manent *Con.* 2, 2. post Leutricam pugnam nunquam se refecerunt *Ages.* 7, 1. Eorum potentia percussa *Pel.* 2, 3. Eorum reges duo *Ages.* 1, 2. *Lys.* 3, 1. Lacedaemonii victus atque cultus parsimoniae dediti *Alc.* 11, 4. omnia ad oracula referebant *Lys.* 3, 1. Eorum viduae convivia frequentabant mercede conductae *Praef.* 4.
- Lacōnes, *Λάκωνες*, = Lacedaemonii *Ages.* 7, 3. *Pel.* 1, 2. — Laco

- per antonomasiam pro Agesilao *Ages.* 3, 3. 5. *Timoth.* 1, 3. item pro Lysandro *Alc.* 10, 2.
- Laconice, *Λακωνική*, regio, *Timoth.* 2, 1.
- Lamachus, *Λάμαχος*, unus ex collegis Alcibiadis (*Ol.* 91, 2 = 415 a. Chr.), *Alc.* 3, 1.
- Lamprus, *Λάμπρος*, musicus, *Epam.* 2, 1.
- Lampsacus, *Λάμψακος*, urbs Mysiae ad Hellespontum, *Them.* 10, 3.
- Laphystius, *Λαφύστιος*, homo petulans, vadimonium imponebat Timoleonti *Timol.* 5, 2.
- lapis milliarius in via Appia *Att.* 22, 4.
- Latinus sermo *Att.* 4, 1. — Latine pronuntiare *ibid.*
- lecticula in funere *Att.* 22, 4.
- Lemnus, *Λήμνος*, insula maris Aegaei, *Milt.* 1, 4 sq. 2, 4 sq. — Lemnii *Milt.* 1, 4.
- leo in comparatione *Eum.* 11, 1.
- Leonidas, *Λεωνίδας*, rex Lacedaemoniorum, *Them.* 3, 1.
- Leonnatus, *Λεόννατος*, unus ex Alexandri amicis, *Eum.* 2, 4.
- Leotychides, *Λεωτυχίδης*, filius Agidis, fratris Agesilai, *Ages.* 1, 2.
- Lesbos, *Λέσβος*, insula maris Aegaei, *Chabr.* 3, 4.
- Leucosyri, *Λευκόσυροι*, Cappadoces in Ponto habitantes dicebantur *Dat.* 1, 1.
- Leuctra (—orum, ut *τὰ Λεύκτρα*, al. Leuctra, —ae), vicus Boeotiae, *Ages.* 6, 1. *Epam.* 8, 3. — Leuctrica pugna (*Ol.* 102, 1 = 371 a. Chr.) *Ages.* 7, 1. *Epam.* 6, 4. 7, 1. 10, 2. *Pel.* 4, 2.
- lex quaedam Thebanorum, v. Thebae.
- librarius *Att.* 13, 3.
- ligna moenia in oraculo *Them.* 2, 6.
- Ligures, *Λίγυες*, Italiae populus, *Hann.* 4, 2.
- Longus (Ti. Sempronius), collega P. Corn. Scipionis in consulatu (a. u. 560 = 194 a. Chr.) *Hann.* 4, 2.
- loricae lintae pro sertis et aeneis ab Iphicrate datae *Iphicr.* 1, 4.
- Lucani, populus Italiae, *Hann.* 5, 3.
- Lucretius (T. Lucr. Carus), poeta Latinus, Ciceronis aequalis, *Att.* 12, 4.
- Lucullus (L. Licinius), consul (a. u. 680 = 74 a. Chr.) *Att.* 5, 1.
- Lusitani populus *Cat.* 3, 4.
- Lutatius (C. Lut. Catulus), consul (a. u. 512 = 242 a. Chr.), superavit Carthaginienses apud insulas Aegates (a. u. 513 = 241 a. Chr.) *Ham.* 1, 3.
- Lycu, *Λύκαν*, Syracusanus, *Dion.* 9, 6.
- Lycus, *Λύκος*, pater Thrasybuli, *Alc.* 5, 4. *Thras.* 1, 1.
- Lydia, *Λυδία*, regio Asiae, *Con.* 2, 1. *Dat.* 2, 5. — Lydi, *Λυδοί*, *Dat.* 8, 1.
- Lysander, *Λύσανδρος*, praetor Lacedaemoniorum, *Alc.* 8, 1 sqq. 10, 1. *Con.* 1, 2. 4, 5. homo factiosus *Ages.* 1, 5.
- Lysimachus, *Λυσίμαχος*, pater Aristidis, *Arist.* 1, 1.
- Lysimachus, Alexandri Magni imperator, quo mortuo nomen regis accepit (*Ol.* 118, 2 = 306 a. Chr.) *Eum.* 10, 3. 13, 3. interfectus a Seleuco (*Ol.* 124, 4 = 281 a. Chr.) *Reg.* 3, 1 sqq.
- Lysis, *Λύσις*, Tarentinus, Pythagoreus, *Epam.* 2, 2.
- Macedones, *Μακεδόνες*, *Eum.* 1, 2 sqq. veterani 10, 2. Macedonum militum fama 3, 3.
- Macrochir, *Μακρόχειρ*, cognomen Artaxerxis, *Reg.* 1, 3 sq.
- Magnesia, *Μαγνησία*, urbs Asiae minoris, *Them.* 10, 2. 4. — Magnes, *Μάγνης*, = ex urbe Magnesia oriundus, *Dat.* 5, 6.
- Mago, *Μάγων*, Carthaginiensis, frater Hannibalis, *Hann.* 7, 1 sqq. 8, 2.
- Mamercus, dux Italicus, captus a Timoleonte (*Ol.* 110, 1 = 339 a. Chr.), *Timol.* 2, 4. cf. *Diod. Sic.* XVI. 69. Plutarch. *Timol.* 13, 80 sqq.
- Mandrocles, *Μανδρόκλης*, dux Persarum, *Dat.* 5, 6.
- Mantineā, *Μαντινεία*, urbs Arcadiae, Epaminondae victoria et morte (*Ol.* 104, 2 = 362 a. Chr.) nobilis, *Epam.* 9, 1.

- Marāthōn, *Μαραθών*, campus et pagus Atticae, *Milt.* 4, 2. — Marathōnius: Marathonīa pugna (Ol. 72, 3 = 490 a. Chr.), *Milt.* 6, 3. *Them.* 2, 6. Marathonīa victoria *Them.* 6, 3. Marathonium tropaeum 5, 3.
- Marcellus (M. Claudius), quintum consul apud Venusiam cadit (a. u. 546 = 208 a. Chr.), *Hann.* 5, 3. cf. *Liv.* XXVII. 27.
- Marcellus (M. Claudius) consul (a. u. 558 = 196 a. Chr.) *Hann.* 7, 6. 13, 1. *Cat.* 1, 2.
- Marcellus (C. Claudius) consul (a. u. 704 = 50 a. Chr., mort. c. a. u. 714 = 40 a. Chr.) *Att.* 18, 4. — Marcellī i. e. M. Marcellus (consul a. u. 703 = 51 a. Chr.) et C. Marcellus (consul a. u. 705 = 49 a. Chr.) *Att.* 18, 4.
- Mardonius, *Μαρδόνιος*, dux Persarum, *Arist.* 2, 1 sq. *Paus.* 1, 2.
- Marius (C.), C. Marii filius (consul a. u. 672 = 82 a. Chr.), *Att.* 1, 4.
- Marius adolescens hostis iudicatus invatur ab Attico (a. u. 666 = 88 a. Chr.) *Att.* 2, 2.
- Massagētae, *Μασαγέται*, populus Scythiae Asiaticae, *Reg.* 1, 2.
- materfamilias apud Romanos primum locum tenebataedium atque in celebritate versabatur *Praef.* 6. contra apud Graecos neque in convivium adhibebatur neque sedebat nisi in interiore parte aedium *ibid.* 7.
- Media, *Μηδία*, Asiae regio, *Eum.* 8, 1. — Medus, *Μῆδος*, ex Media oriundus, *Paus.* 1, 2. Medi satellites 3, 2. Medi *Eum.* 8, 4. — Medicus: Medica vestis = fluida et pellucida *Paus.* 3, 2.
- medimnus, *μέδιμνος*, apud Graecos modus mensurae *Att.* 2, 6.
- mellis usus in condiendis corporibus *Ages.* 8, 7. cf. *cera*.
- Meneclides, *Μενεκλίδης*, Epaminondae obtrectator, *Epam.* 5, 2. 5.
- Menelāi portus, *Μενελάϊος λιμὴν*, portus et oppidum inter Aegyptum et Cyrenaicam (quod Menelaus, Helenae coniux, ex Troia redux navem illuc appulisse dicitur), *Ages.* 8, 6.
- Menestheus, *Μενεσθεύς*, filius Iphicratis, gener Timothei, praetor factus adversus Philippum (Ol. 106, 2 = 355 a. Chr.), *Iphicr.* 3, 4. *Timoth.* 3, 2.
- Mercurius Andocidis *Alc.* 3, 2.
- Messēne, *Μεσσήνη*, regio et urbs Peloponnesi, *Epam.* 8, 5. *Pel.* 4, 3.
- Metrobarzānes, socer Datamis, praefectus equitum (Diodoro Sic. XV. 91. est *Μετροβαρζάνης*), *Dat.* 6, 3 sqq.
- Micÿthus, *Μικνῆτος*, Thebanus, *Epam.* 4, 1 sqq.
- Midīas, *Μειδίας* (al. Phidias), dux et princeps eius partis Atheniensium, quae Romanis favebat, c. a. u. 667 = 87 a. Chr., quare, quum Sulla urbem expugnasset, summae rerum praefectus est, *Att.* 3, 2.
- Miltiādes, *Μιλτιάδης*, Atheniensis, pater Cimonis, *Cim.* 1, 1. damnatus *Them.* 8, 1. [5, 2.
- Minervae aedes *Ages.* 4, 6. *Paus.*
- Minucius (Q. Min. Thermus) consul (a. u. 561 = 193 a. Chr.) *Hann.* 8, 1.
- Minucius Rufus, magister equitum, *Hann.* 5, 3.
- Mithridātes, *Μιθριδάτης*, Ariobarzanis filius, satrapes Lyconiae et Cappadociae (cf. Xenoph. *Anab.* VII. 8, 25), *Dat.* 4, 5. 10, 1.
- Mnemon, v. Artaxerxes.
- Mocilla (L. Iulius), praetorius, *Att.* 11, 2.
- Molossus rex = Molossorum, gentis Epiroticae, *Them.* 8, 3.
- mora, *μόρα*, Lacedaemoniorum ab Iphicrate interfecta (Ol. 97, 1 = 392 a. Chr.) *Iphicr.* 2, 3.
- Munychia, *Μουνυχία*, portus Athenarum, *Thras.* 2, 5.
- muri Atheniensium ex sacellis sepulcrisque constabant *Them.* 6, 5.
- musica apud Graecos in laude ponebatur *Praef.* 1. *Epam.* 1, 2.
- Mutīna, oppidum Italiae, *Att.* 9, 1.
- Mycāle, *Μυκάλη*, promontorium Asiae minoris *Cim.* 2, 2.
- mysteria in domo sua fecisse dicitur Alcibiades *Alc.* 3, 6.
- Mytilenaei, *Μυτιληναῖοι*, = cives Mytilenarum, urbis Lesbi, *Thras.* 4, 2.

- Myus, *Μυοῦς*, urbs Cariae, *Them.* 10, 3.
- Naxos s. Naxus, *Νάξος*, insula, *Them.* 8, 6.
- Nectanābis (al. Nectenēbis), *Νεκτανάβης*, *Νεκτανεβάης*, rex Aegypti (inde ab Ol. 100, 2 = 379 a. Chr.), *Ages.* 8, 6. *Chabr.* 2, 1.
- Neōcles, *Νεοκλῆς*, pater Themistoclis, *Them.* 1, 1 sq.
- Neontichos, *Νέον τσιχος*, castellum Thraciae, *Alc.* 7, 4.
- Neoptolēmus, *Νεοπτόλεμος*, Macedonum dux, *Eum.* 4, 1.
- Neptunifanum *Paus.* 4, 4.
- Nero (C. Claudius) consul (a.u. 547 = 207 a. Chr.), cuius castra M. Cato secutus est, *Cat.* 1, 2. cf. Tiberius.
- Nicānor, *Νικάνωρ*, Cassandri praefectus, *Phoc.* 2, 4 sq. 3, 4.
- Nicias, *Νικίας*, unus ex collegis Alcibiadis (Ol. 91, 2 = 415 a. Chr.), *Alc.* 3, 1. [*Eum.* 5, 1.]
- Nilus, *Νεῖλος*, flumen Aegypti,
- Nisaeus, filius Dionysii maioris, *Dion.* 1, 1.
- Nomentanum praedium Attici, = prope Nomentum in agro Sabino *Att.* 14, 3.
- Nora, *Νώρα*, castellum Phrygiae, *Eum.* 5, 3.
- Numidae frustra insidiantur Hannibali *Hann.* 6, 4.
- Octavianus, v. Caesar.
- Oedīpus, *Οιδίπους*, rex Thebarum, parricida, *Egam.* 6, 1.
- oleagina corona *Thras.* 4, 1.
- Olympiae victor, *Ὀλυμπιονίκης*, *Praef.* 5. *Alc.* 6, 3.
- Olympias, *Ὀλυμπιάς*, mater Alexandri M., *Eum.* 6, 1.
- Olympiodorus, *Ὀλυμπιόδωρος*, tibicen, *Egam.* 2, 1.
- Olynthus, *Ὀλυνθος*, urbs Thraciae, *Pel.* 1, 2. — Olynthii bello subacti *Timoth.* 1, 2.
- Onomarchus, *Ὀνόμαρχος*, praefectus custodum, quibus Antigonus Eumenem tradiderat, *Eum.* 11, 3.
- oracula magni faciebant Lacedaemonii *Lys.* 3, 1. v. Apollo, Delphi, Pythia.
- Orchomenii, *Ὀρχομένιοι*, = ciues Orchomeni, urbis Boeotiae, *Lys.* 3, 4.
- Orestes, *Ὀρέστης*, Argivus matricida, *Egam.* 6, 2.
- Origines = historiarum libri Catonis *Cat.* 3, 3.
- ostracismus, *ὄστρακισμός*, *Cim.* 3, 1.
- Pactye, *Πακτύη*, urbs Chersonesi Thraciae in ora Propontidis, *Alc.* 7, 4.
- Padus flumen *Hann.* 4, 1. 6, 1.
- paederastia Pausaniae *Paus.* 4, 1.
- palaestrae dare operam *Egam.* 2, 4.
- Pamphylium mare Asiae minoris *Hann.* 8, 4.
- Pandantes (al. Pandates), gazae regiae custos apud Persas, *Dat.* 5, 3.
- Paphlagonia, *Παφλαγονία*, regio Asiae minoris, *Dat.* 2, 2. 5, 6. — Paphlagōnes, *Παφλαγόνες*, *Dat.* 8, 2. Paphlago per antonomasiam pro Thuyne, 2, 3. 4.
- parma, v. pelta.
- Paraetācae, *Παραιτάκαι*, gens et regio in finibus Persarum, *Eum.* 8, 1.
- Paros, *Πάρος*, una ex insulis Cycladibus, *Milt.* 7, 2. — Parii *Milt.* 7, 4. Parium crimen 8, 1.
- Patroclus, *Πάτροκλος*, interfector Pylaemenis (quem tamen a Menelao interfectum esse tradit Homerus *Il.* V. 576), *Dat.* 2, 2.
- Paulus = L. Aemilius Paulus, v. Aemilius.
- Pausanias, *Πανσανίας*, Lacedaemoniorum dux, *Arist.* 2, 2 sq. *Thras.* 3, 1.
- Pausanias, Philippi percussor, *Reg.* 2, 1.
- Pax dea (*Ειρήνη*) aris honorata ab Atheniensibus *Timoth.* 2, 3.
- pedissequus *Att.* 13, 3.
- Peducaeus (Sextus), Attici familiaris, *Att.* 21, 4.
- Pelopidas, *Πελοπίδας*, Thebanus, collega Epaminondae, *Egam.* 7, 8. cf. 10, 1.
- Peloponnēsus, *Πελοπόννησος*, *Dion.* 8, 1. 10, 4. *Them.* 6, 2. — P-

- loponnesius: bellum Peloponnesium (Ol. 87, 2—94, 1 = 431—404 a. Chr.) *Alc.* 3, 1. *Con.* 1, 1. 2. *Pel.* 1, 3. *Thras.* 1, 3. Peloponnesiorum classis devicta (Ol. 96, 4 = 393 a. Chr.) *Con.* 5, 1.
- peltam pro parma fecit Iphicrates *Iphicr.* 1, 4 — peltastae = pedites *ibid.*
- penātes *Them.* 7, 4.
- Perdiccas, *Περδικκας*, Amyntae et Eurydices filius, *Iphicr.* 3, 2.
- Perdiccas, amicus Alexandri Magni, *Eum.* 2, 1 sqq.
- Pergamēnus rex (Eūmenes) *Hann.* 10, 2. Pergamēnae naves 11, 5. Pergamēni 11, 7.
- Pericles, *Περικλῆς*, vitricus Alcibiadis, *Alc.* 2, 1.
- periculum = tabella caussam damnationis (Epaminondae) continens, cuiusmodi tabellae s. commentarii (*Protokolle*) ad servandam rei memoriam in tabulario reponebantur, *Epam.* 8, 2. Ita Bosius. Graevius ad Cic. Verr. III. 79, 183. pro titulo s. inscriptione sepulchrali accipit.
- Perperna (Nipperd. Perpenna, sed v. Kritz. ad Vell. Pat. II. 4, 1.), consul (a. u. 662 = 92 a. Chr.) et censor (a. u. 668 = 86 a. Chr. mort. a. u. 705 = 49 a. Chr.), *Cat.* 1, 1.
- Persae, *Πέρσαι*, venatibus et luxuriae dediti *Alc.* 11, 5. fusi *Milt.* 5, 5. Inter Aegyptios et Persas bellum conflatum *Chabr.* 2, 3. Eorum dominatio *Milt.* 3, 4. Eorum literae et sermo *Them.* 10, 1. in Persas proficisci *Ages.* 4, 1. *Pel.* 4, 3. — Perses *Reg.* 1, 4. rex Perses = Persarum, *Alc.* 4, 7. 9, 5. *Chabr.* 3, 1. *Them.* 8, 2. — Persis terra, *Περσις*, *Eum.* 8, 1. *Them.* 10, 1. — Persicus: Persicum bellum sc. secundum (Ol. 75, 1 = 480 a. Chr.) *Them.* 2, 4. Persicae res *Con.* 5, 4.
- Peucestes, *Πευκίστας*, corporis custos Alexandri, *Eum.* 7, 1.
- phalanx, *φάλαγξ*, Lacedaemoniorum *Chabr.* 1, 2. prostrata *Pel.* 4, 2.
- Phalereus, v. Demetrius.
- Phalericus portus (*Φάληρον*) Athenarum *Them.* 6, 1.
- Pharnabāzus*, *Φαρνάβαζος*, satrapes Ioniae et Lydiae, *Alc.* 9, 3. 10, 1. *Con.* 2, 1 sqq. 4, 5. *Dat.* 3, 4 sq. *Lys.* 4, 1. 3.
- Pherae, *Φεραί*, colonia Lacedaemoniorum, *Con.* 1, 1. — Pheraeus *Pel.* 5, 1.
- Phidippus, *Φειδιππος* (quam Herodoto est *Φειδιππίδης*, aliis *Φιλιππίδης*, cf. Hermann. ad Aristoph. Nub. v. 68. et quae diximus s. v. Agnon.), cursor, *Milt.* 4, 3.
- Philippense proelium = prope Philippos, oppidum Macedoniae (a. u. 712 = 42 a. Chr.), *Att.* 11, 2.
- Philippus, *Φίλιππος*, Amyntae filius, Alexandri pater (Ol. 105, 1 — 111, 1 = 359 — 336 a. Chr.), *Eum.* 1, 4. *Iphicr.* 3, 2. *Phoc.* 3, 3. *Reg.* 2, 1. *Timothe.* 3, 1.
- Philippus V, rex Macedoniae (220 — 179 a. Chr.), *Hann.* 2, 1.
- Philistus, *Φίλιστος*, historicus, *Dion.* 3, 2.
- Philocles, *Φιλοκλῆς*, praetor Atheniensium, *Alc.* 8, 1. 4.
- Philostratus, *Φιλόστρατος*, Dionis frater, *Dion.* 9, 2.
- Phoeidas, *Φοιβίδας*, Lacedaemonius, *Pel.* 1, 2.
- Phoenices, *Φοίνικες*, *Con.* 4, 2.
- Eorum classis ducentarum navium devicta *Cim.* 2, 2.
- Phrygia, *Φρυγία*, regio Asiae minoris, *Ages.* 3, 2. *Alc.* 9, 3. 10, 3. *Dat.* 2, 5. *Eum.* 5, 3. — Phryges *Dat.* 8, 2.
- Phyle, *Φυλή*, castellum Atticae, *Thras.* 2, 1.
- Piraeus (al. Piraeus), *Πειραιεύς*, portus Athenarum, *Alc.* 6, 1. 3. *Phoc.* 2, 5. 3, 4. 4, 1. *Them.* 6, 1. *Thras.* 2, 5.
- Pisander, *Πισανδρος*, praetor s. dux Atheniensium, *Alc.* 5, 3. *Con.* 4, 4.
- Pisidae, *Πισίδαι*, populus Asiae minoris iuxta montem Taurum, *Dat.* 4, 4. 6, 15 sqq. 8, 2.
- Pisistratus, *Πισιστράτος*, tyrannus Athenarum (Ol. 55, 1 — 63, 2 = 560 — 527 a. Chr.), *Milt.* 8, 1.
- Pittacus, *Πίττακος*, Mytilenaeus, unus ex septem sapientibus, *Thras.* 4, 2.
- Plataeae, *Πλαταιαί*, urbs Boeo-

- tiae, clara Pausaniae victoria de Mardonio (Ol. 75, 2 = 479 a. Chr.), *Arist.* 2, 1. *Paus.* 1, 2. — Plataeenses *Milt.* 5, 1.
- Plato, *Πλάτων*, philosophus, Tarentum venit (Ol. 97, 4 = 389) a. Chr.) *Dion.* 2, 2sq. 3, 1. in Symposio (p. 219 C. Steph.) *Alc.* 2, 2.
- Poeçile, *ποικίλη (στοά)*, porticus Athenarum, *Milt.* 6, 3.
- Poeni, = Carthaginienses, *Ham.* 1, 2, 2, 3. *Hann.* 7, 7. Poenus per antonomasiam pro Hannibale *Hann.* 10, 1. — Poenicus: Poenicum bellum primum (a. u. 490—513 = 264—241 a. Chr.) *Ham.* 1, 1. Poenicum bellum secundum (a. u. 536—553 = 218—201 a. Chr.) 4, 3. primum et secundum *Cat.* 3, 3.
- Polybius, *Πολύβιος*, Megalopolitanus, historicus (cf. eius histor. XXIV. 1—10 et Liv. XXXIX. 52), *Hann.* 13, 1.
- Polymnis, *Πόλυμνις* (non Polymnus, v. Plutarch. de gen. Socr. p. 578 et 581. Pausan. IX. 12, 4. quamquam *genit.* Polymni, sed v. Lobeck. Patholog. serm. gr. p. 504. Keil Spec. onomat. gr. p. 79 sq.), Epaminondae pater, *Epam.* 1, 1.
- Polysperchon (Polyperchon Nipperd.), *Πολυσπέρχων*, Cassandrum Macedonia pellit *Phoc.* 3, 1sq.
- Pompeius (Cn.), Magnus, *Att.* 7, 1sq.
- Pomponius = T. Pomponius Atticus, v. Atticus, Sulla.
- Pontus, *Πόντος*, = Bithynia, regnum Prusiae, *Hann.* 10, 1.
- portae Ciliciae, *πύλαι τῆς Κιλικίας*, *Dat.* 7, 2.
- porticus, v. Poeçile.
- praefecti dicebantur post mortem Alexandri Magni amici eius *Eum.* 13, 2.
- praefecturae consulum praetorumque *Att.* 6, 4.
- Procles, *Προκλής*, rex Sparta ex progenie Herculis *Ages.* 1, 2.
- procurare sacra *Them.* 2, 8. v. C. E. Chr. Schneider ad Caes. bell. Gall. VI. 13, 4. P. 2. p. 224.
- Propontis, *Προποντίς*, mare inter Hellespontum et Bosporum Thracium, *Alc.* 9, 1.
- proscriptiones Antonii triumviri *Att.* 10, 4, 12, 3.
- Proserpinae aedes *Dion.* 8, 5.
- προσκύνησις* Persarum *Con.* 3, 3.
- Prusias, *Προουίας*, Bithyniae rex, *Hann.* 10, 1. 12, 1sq. cf. Eumenes.
- Ptolemaeus, *Πτολεμαῖος*, cogn. Soter, unus ex Alexandri M. amicis, postea primus Aegypti rex (323—283 a. Chr.), *Eum.* 10, 3. 13, 3. *Reg.* 3, 1. — Ptolemaeus Ceraunus, illius filius, interficit Seleucum (Ol. 124, 4 = 280) *Reg.* 3, 4.
- pulvinar Paci deae institutum *Timoth.* 2, 2.
- Pydna, *Πύδνα*, urbs Macedoniae, *Them.* 8, 5.
- Pylaemenes, *Πυλαιμένης*, rex Paphlagonum a Patroclo interfectus *Dat.* 2, 2. sed v. Patroclus.
- Pyrenaeus saltus *Hann.* 3, 3.
- Pyrrhus, *Πύρρος*, Epirotes ictu lapidis interit (Ol. 127, 1 = 272 a. Chr.) *Reg.* 2, 2.
- Pythagoreus, v. Lysis.
- Pythia, *Πυθία*, Apollinis Pythii Delphis sacerdos, *Milt.* 1, 3. *Them.* 2, 6.
- Quirinālis collis *Att.* 13, 2.
- Reatinum praedium, v. Arretinum.
- redimere aliquem ab Acherunte *Dion.* 10, 2.
- reges post mortem Alexandri M. eius amici dicebantur *Eum.* 13, 2. *Reg.* 3, 1.
- Rhodanus flumen *Hann.* 4, 1. 6, 1.
- Rhodii configunt cum Antiochi copiis (a. u. 564 = 190 a. Chr.) *Hann.* 8, 4. cf. 13, 2.
- Roma domicilium orbis terrarum imperii *Att.* 3, 3. — Romanus: Romanus populus omnes gentes virtute superavit *Hann.* 1, 1. Romani populi honores initio rari et tenues *Milt.* 6, 2. Romanum non licebat alibi civem fieri *Att.* 3, 1. Romani uxores suas ducebant in convivium *Praef.* 6. Romanum nomen *Hann.* 7, 3.
- Romulus *Att.* 20, 3.

- rubrum mare, *ἐρυθρὰ θάλασσα*, *Hann.* 2, 1.
 Rufus, v. Minucius.
- Sabini *Cat.* 1, 1.
 sacrilegi *Ages.* 4, 8.
 Saguntus expugnata (a. u. 535 = 219 a. Chr.) *Hann.* 3, 2.
 Salāmis, *Σαλαμίς*, insula sinus Saronici, *Them.* 2, 8, 3, 4, 5, 3. pugna apud Salamina (Ol. 75, 1 = 480 a. Chr.) *Arist.* 2, 1. cf. *Them.* 9, 3. — Salaminius: Salamina victoria *Them.* 6, 3.
 saltare apud Graecos in laude ponitur *Præf.* 1. *Epam.* 1, 2.
 Samos, *Σάμος*, insula, deficit ab Atheniensibus *Timoth.* 3, 1 sqq. bis capta ab Atheniensibus (Ol. 85, 1 = 439 a. Chr. et Ol. 103, 3 = 366 a. Chr.) 1, 2. cf. *Alc.* 5, 3 sq.
 Samothracia, *Σαμοθράκη*, insula, *Att.* 11, 2.
 Sardes, *Σάρδεις*, urbs Lydiae, *Ages.* 3, 5. *Con.* 5, 3 sq. ab Ionibus expugnata (Ol. 70, 2 = 499 a. Chr.) *Milt.* 4, 1.
 Sardinia, *Σαρδαί*, insula, *Cat.* 1, 4.
 Saufeius, eques Romanus, *Att.* 12, 3.
 Scipio (P. Cornelius), ter vincitur ab Hannibale, apud Rhodanum, tum Clastidii apud Padum (rectius auctore Polybio III. 41 sqq. apud Ticinum), postremo apud Trebiam (a. u. 536 = 218 a. Chr.) *Hann.* 4, 1.
 Scipio Africanus (P.), consul (a. u. 549 = 205 a. Chr. iterum 560 = 194) principatum in civitate Romana obtinuit *Cat.* 2, 2.
 Scipio (Cornelius) = Q. Caecilius Metellus Pius (postquam a Q. Metello Pio adoptatus est, cons. a. u. 702 = 52 a. Chr., necem sibi conscivit a. u. 708 = 46 a. Chr.) *Att.* 18, 4.
 scribae munus apud Graecos honorificentius quam apud Romanos *Eum.* 1, 5.
 Scyrus (vulgo Cyprus), *Σκύρος*, insula, una ex Cycladibus, *Cim.* 2, 5.
 Scythae, *Σκύθαι*, bello lacessiti a Dario (Ol. 68, 1 = 508 a. Chr.) *Milt.* 3, 1 sqq.
- Scythissa, mater Datamis, *Dat.* 1, 1. (ubi minime denatione cogitandum, cf. Lobeck. ad Buttmanni Gramm. ampl. t. 2. p. 427).
 Seleucus (Nicātor), *Σέλευκος*, *Eum.* 5, 1, 10, 3, 13, 3. interfectus (Ol. 124, 4 = 280 a. Chr.) *Reg.* 3, 1 sqq. [*Cat.* 1, 2.
 Sena, oppidum Umbriae in Italia, serpentes in vasa fictilia coniectae ab Hannibale ad defendendas naves adhibentur *Hann.* 10, 4.
 Servilia, Bruti mater, *Att.* 11, 4.
 Servilius (Cn. Serv. Geminus) consul (a. u. 537 = 217 a. Chr.) *Hann.* 4, 4 (ubi Nepos falso dedit praenomen P.).
 Sestos s. Sestus, *Σητός*, urbs Chersonesi munitissima, *Timoth.* 1, 3.
 Seuthes, *Σεύθης*, rex Thracum, *Alc.* 8, 3. socius Atheniensium (Ol. 97, 3 = 390 a. Chr.) *Iphicr.* 2, 1.
 Sicilia insula, *Σικελία*, *Alc.* 4, 3, 5, 3, 6, 2. cf. 2, 2. *Timol.* 1, 1. A Dione armis capta (Ol. 105, 4 = 357 a. Chr.) *Dion.* 5, 3. — Siculus *Reg.* 2, 2. Siculi *Timol.* 3, 4.
 Sigēum, *Σίγειον*, promontorium et oppidum Troadis, *Chabr.* 3, 4.
 Silenus, *Σειληνός*, historicus Graecus, *Hann.* 13, 3.
 simulacra etiam a barbaris conservata *Ages.* 4, 7.
 Socrātes, *Σωκράτης*, Alcibiadis magister, *Alc.* 2, 1 sq. — Socraticus Xenophon *Ages.* 1, 1.
 Sophrosyne, *Σωφροσύνη*, filia Dionysii maioris, *Dion.* 1, 1.
 Sosylus, historicus Graecus, Hannibalem litteras Graecas docuit *Hann.* 13, 3.
 Sosius (C.) consul (a. u. 722 = 32 a. Chr.) *Att.* 22, 3.
 Sparta, *Σπάρτη*, *Paus.* 2, 3 sq. sine muris *Ages.* 6, 1. *Epam.* 6, 4, 8, 4. — Spartani, v. Lacedaemonii.
 Stesagōras, *Στηγαγόρας* (sec. Herodot. VI. 38 sq. et 103, quod nomen Longolius ex mutila librorum lectione Sagoras h. l. bene reposuit pro vulg. Tisagoras), frater Miltiadis, *Milt.* 7, 5.
 Strymon, *Στρυμών*, fluvius Thraciae, *Cim.* 2, 2.

- Sulla (L.) ex Asia Athenas profectus Atticum ibi secum habuit (a. 670 = 84 a. Chr.) *Att.* 4, 1. frustra Atticum Athenis deducere studet (a. u. 671 = 83 a. Chr.) 4, 2. Sullae iuveni iucundissimus Atticus 16, 1. — Sullanae partes *Att.* 2, 2.
- Sulpicius (P.) consul (a. u. 554 = 200 a. Chr.) *Hann.* 7, 1.
- Sulpicius (P.), tribunus plebis interfectus (a. u. 666 = 88 a. Chr.), *Att.* 2, 1. — Sulpicius (M. Servilius), eius frater, *Att.* 2, 1.
- Sulpicius Blitho, historicus, *Hann.* 13, 1.
- Susametes (al. Susamithres), Pharnabazi avunculus, *Alc.* 10, 3.
- Syracusae, *Συράκουςαι*, a Corinthiis duce Archia conditae (Ol. 11, 3 = 734 a. Chr.) *Timol.* 3, 1. servitute liberatae a Timoleonte 1, 1. — Syracusanus: Syracusanis bellum indictum ab Atheniensibus (Ol. 91, 2. = 415 a. Chr.) *Alc.* 3, 1. cf. *Dion.* 2, 2, 3, 2, 5, 5.
- Syria, *Συρία*, inter Euphratem et mare mediterraneum, *Hann.* 7, 6. Ex ea Hannibal paucas naves duxit in Asiam (a. u. 564 = 190 a. Chr.) 8, 4.
- Sysinas (vulgo Scismas), Datamis filius natu maximus, *Dat.* 7, 1.
- Tachus, rex Aegypti, cui subsidio missus Agesilaus (Ol. 104, 3 = 361), *Ages.* 8, 2.
- Taenarus s. Taenarum, *Ταίναρον*, promontorium et urbs in finibus agri Lacedaemonii, *Paus.* 4, 4.
- Tamphilus (Cn. Baebius) consul (a. u. 572 = 182 a. Chr.) *Hann.* 13, 1. — Tamphilus (M. Baebius) consul (a. u. 573 = 181 a. Chr.) *ibid.* — Tamphilianus: Tamphiliana domus *Att.* 13, 2. [*Dion.* 2, 1.
- Tarentum, *Τάρας*, urbs Calabriae, Taurus, *Ταῦρος*, mons Lyciae, *Con.* 2, 3. *Dat.* 4, 4. *Eum.* 3, 2.
- templum, v. Diana, Iuppiter, Minerva. Tempula deorum sancta *Ages.* 4, 7. [21, 2.
- tenesmos, *τεινεσμός*, morbus, *Att.*
- Terentius (C. Ter. Varro) consul (a. u. 538 = 216 a. Chr.) apud Cannas victus *Hann.* 4, 4.
- testarum suffragia *Cim.* 3, 1.
- testudo ad tuendos obsessores (cf. Caes. bell. Gall. V. 43, 3 et 52, 2.) *Milt.* 7, 2.
- Thasos s. Thasus, *Θάσος*, insula maris Aegaei, *Lys.* 2, 2. — Thasii *Cim.* 2, 5. *Lys.* 2, 3.
- Thebae, *Θῆβαι*, urbs Boeotiae, *Alc.* 4, 4. 11, 3. *Chabr.* 1, 1. exitio ereptae proelio apud Leuctra *Epam.* 8, 4. quando imperaverint et servierint 10, 4. Thebis lex erat, quae morte multabat, si quis imperium ultra tempus legitimum retinisset 7, 5. — Thebani occidunt Lysandrum (Ol. 96, 2. = 395 a. Chr.) *Lys.* 3, 4. configunt cum Lacedaemoniis *Pel.* 1, 3. Spartam oppugnant *Epam.* 8, 4. viribus, non ingenio censendi 5, 2.
- Themistocles, *Θεμιστοκλῆς*, Atheniensis, *Arist.* 1, 1 sq.
- Theopompus, *Θεόπομπος*, historicus Graecus (nat. a. 378 a. Chr.), *Alc.* 11, 1. *Iphicr.* 3, 2.
- Theramenes, *Θεραμένης*, Alcibiadis amicus, quo suffragante restituitur et imperio praeficitur Alcibiades (Ol. 92, 2 = 411 a. Chr.), *Alc.* 5, 4. coll. 6, 3.
- Thermopylae, *Θερμοπύλαι*, *Them.* 3, 1. 4, 1. *Hann.* 8, 3. v. Leonidas.
- Thessaliae tyranni *Pel.* 5, 2.
- Thracia (al. Thracia), *Θράκη*, regio inter Pontum, Propontidem, mare Aegaeum et Macedoniam, *Alc.* 7, 4. *Chabr.* 3, 4. — Thraces (al. Threces), *Θράκες*, *Alc.* 9, 2. *Iphicr.* 2, 1. *Milt.* 1, 2. a Cimone fugati *Cim.* 2, 2. pecuniae Alcibiadis insidiantur *Alc.* 9, 1 sq. vinolenti et veneri 11, 4. (Formas Thraecia s. Thracia et Threces optimi libri tuerunt, v. Mueller ad Varr. praef. p. XXXIX. Niebuhr ad Cic. oratt. fragm. p. 111. intpp. ad Cic. de off. II. 7, 25.) — Threx *Iphicr.* 3, 4. — Thressa, *Θρησσα* (*Θρησσα*), = Thracia femina *Iphicr.* 3, 4.
- Thrasylus, *Θρασύβουλος*, Atheniensis, *Alc.* 5, 4. 6, 3. 7, 1.
- Thucydides, *Θουκυδίδης*, historicus, *Alc.* 11, 1. (I. 128) *Paus.* 2, 2. (I. 138) *Them.* 1, 4. (I. 137) 9, 1. 10, 4.

- Thurii, urbs Italiae, *Alc.* 4, 4.
 Thuys (*Θούυς*, al. *Θύς*, ut Theopomp. ap. Athen. IV. p. 144 *F. X.* p. 415 *D.* vulg. Thyus, ut *Θύος* ap. Aelian. var. hist. I. 27), dynastes Paphlagoniae, *Dat.* 2, 2 sq.
 Tibēris flumen *Hann.* 8, 3.
 Tiberius (Claudius Nero), filius Drusillae, *Att.* 19, 4.
 Tiberius Longus, v. Longus.
 Timaeus, *Τίμαιος*, Tauromenitanus, historicus (c. 290 a. Chr.), *Alc.* 11, 1.
 Timoleontēum gymnasium Syracusis conditum *Timol.* 5, 4.
 Timophānes, *Τιμοφάνης*, frater Timoleontis, tyrannidem Corinthi occupat (c. Ol. 104, 1 = 364 a. Chr.) *Timol.* 1, 3 sq.
 Timothēus, *Τιμόθεος*, Atheniensis, filius Cononis, plurimum Lesbos vixit *Chabr.* 3, 4. cum eo causam dixit Iphicrates *Iphicr.* 3, 3.
 Tiribāzus Sardibus praest (Ol. 97, 1 = 392 a. Chr.) *Con.* 5, 3.
 Tisagoras, v. Stesagoras.
 Tissaphernes, *Τισσαφέρνης*, praefectus Darii Nothi, *Ages.* 2, 3 sq. *Alc.* 5, 2. *Con.* 2, 2, 3, 1.
 Tithraustes, *Τιθράυστης*, chiliarchus Persarum, *Con.* 3, 2. dux *Dat.* 3, 5.
 Torquatus (L.) consul (a. u. 689 = 65 a. Chr.) *Att.* 1, 4.
 Torquatus (Aulus) praetor (a. u. 702 = 52 a. Chr.) *Att.* 11, 2. 15, 3.
 Trasimēnus (Gud. Trasumēnus, ut ap. Strabon. V. p. 226. *Τρασομένηνα*, v. Alschevskius ad Liv. XXII. 4. p. 299. Ellendt. ad Cic. Brut. 14, 57. p. 176. ed. alt.), *Τρασομένη*, lacus agri Perusini, Hannibalis victoria (a. u. 537 = 217 a. Chr.) nobilis, *Hann.* 4, 3.
 Trebia, fluvius ex Apennino monte in Padum influens, Hannibalis victoria (a. u. 536 = 218 a. Chr.) clarus, *Hann.* 4, 2. 6, 1.
 triginta tyranni Atheniensium (Ol. 94, 1 = 404 a. Chr.) *Thras.* 1, 5. 2, 5.
 tripus aureus Delphis positus *Paus.* 1, 3.
 Troas ager, *Τροάς*, *Paus.* 3, 3. —
 Troicus: Troicum bellum (1194 — 1184 a. Chr.) *Dat.* 2, 2.
 Troezen, *Τροιζήν*, urbs Peloponnesi, *Them.* 2, 8.
 Tuscūlum, municipium Latii, *Cat.* 1, 1.
 tyranni qui dicantur *Milt.* 8, 3.
 Atheniensium *Alc.* 10, 1. v. triginta tyranni.
 undecimviris publice damnati tradisolebant ad supplicium apud Athenienses *Phoc.* 4, 2.
 unguenta muneri data *Ages.* 8, 4.
 Utica, urbs Libyae, *Ham.* 2, 4.
 uxores Romanorum ducebantur in convivium *Praef.* 6.
 Valerius, v. Flaccus.
 Varro, v. Terentius.
 venerari regem apud Persas, *προσκυνεῖν*, *Con.* 3, 3.
 Venusia, oppidum Apuliae, *Hann.* 5, 3.
 versibus breviter descripsit Atticus facta magistratusque clarissimorum Romanorum sub imaginibus eorum *Att.* 18, 5 sq.
 versuram facere *Att.* 2, 4.
 Vettōnes, Hispaniae ceterioris populus, *Ham.* 4, 2.
 victores Olympiae *Praef.* 5.
 viduae Lacedaemoniorum, v. Lacedaemonii.
 vinea ad tutandos obsessores *Milt.* 7, 2.
 Volumnius (P.), praefectus fabrum Antonii, *Att.* 9, 4. 10, 2. 12, 4.
 Xenophon, *Ξενοφών*, Socraticus, *Ages.* 1, 1.
 Xerxes, *Ξέρξης*, rex Persarum (Ol. 73, 3 — 76, 4 = 485 — 473. a. Chr.), terra marique bellum infert Europae *Arist.* 1, 5. *Reg.* 1, 3. *Them.* 2, 4. in Asiam reicitur *Them.* 2, 5. cf. *Ages.* 4, 4. ab Artabano interficitur *Reg.* 1, 5.
 Zacynthii adolescentes, = ex Zacyntho oriundi, insula maris Ionii, *Dion.* 9, 3.
 Zama, *Ζάμα*, urbs Africae, *Hann.* 6, 3.

3 6105 008 534 229

